

The Project Gutenberg EBook of Muistatko, by Juhani Aho
#3 in our series by Juhani Aho

Copyright laws are changing all over the world. Be sure to check the copyright laws for your country before downloading or redistributing this or any other Project Gutenberg eBook.

This header should be the first thing seen when viewing this Project Gutenberg file. Please do not remove it. Do not change or edit the header without written permission.

Please read the "legal small print," and other information about the eBook and Project Gutenberg at the bottom of this file. Included is important information about your specific rights and restrictions in how the file may be used. You can also find out about how to make a donation to Project Gutenberg, and how to get involved.

****Welcome To The World of Free Plain Vanilla Electronic Texts****

****eBooks Readable By Both Humans and By Computers, Since 1971****

*******These eBooks Were Prepared By Thousands of Volunteers!*******

Title: Muistatko

Author: Juhani Aho

Release Date: October, 2005 [EBook #9082]
[Yes, we are more than one year ahead of schedule]
[This file was first posted on September 4, 2003]

Edition: 10

Language: Finnish

Character set encoding: ASCII

***** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTATKO *****

Produced by David Starner, Tapio Riikonen and Distributed Proofreaders

MUISTATKO--?

Kukkia kevaiselta niitylta

Juhani Aho

Kun hautasi umpeen luotua sen ympärille ryhmittynyt saattovaki kuin yhdestä suusta yhtyi viimeiseen virteen, paisuttaen sen kuin ylös korkeuteen kumpuilevaksi suitsutukseksi, vihlaisi rintaani katkera, kirveleva tunne, että nyt olin sinut lopullisesti menettänyt. En ollut menettänyt sinua vielä _silloin_, kun olit hengahtanut viimeisen hengahdyksesi. Pidin sinua silloin vielä kadesta ja sina tunnuit olevan ainakin osaksi minun. Eika erontunne arkkua hautaan laskettaessa ja sita umpeen luotaessakaan vielä ollut taysin tietoinen. Olithan siina, joskin turpeen alla, ja minusta oli kuin olisin, haudalle tullen ja sita hoitaen ja kukittaen, vielä kauankin voinut olla kanssasi kosketuksissa. Ja olisihan, minunkin kerran kuoltuani, levatty saman turpeen alla, yhdessa eletty yhdessa haviten.

Mutta kun saattovaki sataaanisena veisasi:

"Ja ruumis, se maatunut maassa,
nyt katoovaisuutensa muuttaa
ja taivaassa sielunsa kanssa
on alkava eloa uutta,
oi onnea, ihanuutta!"

niin oli kuin ero olisi ollut lopullinen ja peruuttamaton. Ne kaikki, ystävät, tuttavat, jopa ventovieraatkin uskavaiset yhtakkia kuin tempasivat sinut minulta ja veivat miltei mielenosoituksellisesti sinut virtensa savelsiivilla minulta pois. Monisatalukuisen seurakunnan aani oli kuin yhden ainoan aani, joka tulkitsi yhtä ainoata jarkahtamatonta, voitonvarmaa uskoa, että olet noussut sinne ja tulet siellä elamaan niinkuin hekin vuorostaan kerran, kaikki, jotka siihen uskovat. Heidan uskonsa ei ollut minun, mutta mina tiesin, että se oli sinunkin. Rintani täytti kaipaus ja kaiho, etten voinut uskoa niinkuin sina, vaikka olisin tahtonutkin. He ikaankuin jostain voitosta riemuiten veivat sinut minulta sinne, mistä en koskaan sinua saavuta. Oli niinkuin he ikaankuin enkelipilvessä olisivat kantaneet sinut näkyvistani hautuumaan koivuholvin lapi ylös kesaiseen sineen ja auringon haikaisevaan autereeseen, ja niinkuin sina vastaansanomatta olisit antanut sen tapahtua, jattaen minut siihen avuttomine epauskoineni, voimattani sinuun enaa koskaan yhtya.

Tiesin, että uskoit elamaan kuoleman jalkeen ja että oli taivas ja tapaaminen siellä. Ilmaisit sen uskosi silloin, kun ensimmäinen lapsemme oli kuollut, sanoit, että elamasi olisi mahdoton elaa, jollet tietäisi tapaavasi jälleen niitä, jotka kerran kadotit. Se oli sinussa siis pohjimmaltaan vain rakkautta meihin, rakastamiisi, minuunkin, jotka tahdoit tietää kohtaavasi jossain vielä kuolemankin jalkeen. En hennonut edes koettaakaan sita tunnelmaa sinulta riistaa, en sinun tahtesi enka itsenikaan tahden, johon se myöskin kohdistui. Mutta sina tiesit, etten

mina sittenkaan uskonut niinkuin sina. Kai suritkin sita salaisesti.

Ja siksi oli nyt, niinkuin kaikki siteet valillamme olisivat katkenneet eivatkakaan olisi enää yhteen solmittavissa. Sina olit mennyt ja mina olin jaanyt.... Juhlahymnein sinut juhlasaatossa oli minulta viety. Olimme eläneet ihanan elämän kaksin, nyt täytyy minun elää loppuikani taalla yksin. Sina näytit surumielisesti, mutta samalla alistuvasti siihen tyytyvän. Tunnuit sanovan: usko, niin tapaamme! Ja yhtäkkiä oli minustakin, kuin olisikin se vain _siitä_ riippunut. Niin pian kuin uskon, ettet ole mennyt, et ole. Kun tulemme elämään yhdessä siellä, niin elämme vielä taallakin, joskin lyhyessä, satunnaisessa erossa. Olit vain mennyt hiukan edeltäpäin auringon maahan, mina taalla vain järjestäen jotain ja sitten seuraten.

Olisin tahtonut, kiihkeästi tahtonut, mutta en kuitenkaan voinut. Kuinka tunteeni koettikin minua taivutella, järjestäni en voinut mitenkään. En voinut muuta kuin itseäni saalien valittaa: miksi on minulta otettu lapsuuteni usko?

Olit kulkenut minulta avaruuden kuilun yli, olit iäksi mennyt sen toiselle puolelle. Uskaltaisinko minäkin, sittenkin, pyrkiä sen yli? Sinun vastuullasi, sinun uskoosi uskoen? Uhmata omaa epauskoani?

Tuli hetkeksi huikaiseva, vaivuttava halu siihenkin. Oli miten oli, kavi miten kavi--mitä mina taallakaan ilman sinua? Vaivoin jaksoimme yhdessä elää nämä viimeiset kirovuodet maailmansuruinemme, kansankipuinemme, omine onnettomuuksinemme. Kuinka voin jatkaa elämistä yksin, kun kaikki vain pahenee: olot, ihmiset, ei rehellisyyttä, oikeutta, vanhurskautta, totuutta--mitä mina taalla enää teen? On mahdotonta koettaakaan. Ei ole tarmoa työhön, valittaa en voi ... lahdenko pois? Mutta jos en pääsekaan yli? Jos joudun iäksi harhailemaan erossa sinusta. Sina siellä, mina missä, ikuisessa erossa? En voi lahtea sille taipalelle. Jos eromme on oleva ikuinen, en sitä ainakaan itse tahdo jouduttaa.

Samassa tunnen: olipa miten oli ... olitpa missä olit, elitpa tai olit kuollut, erottipa meidät millainen kuilu tahansa, mina _tahdon_ olla yhteydessä kanssasi. Ja kuta suurempi on uupumukseni astuessani hautuumaalta kotiin pain ja taistelllessani hukkumistani vastaan, sitä kiihkeämmin mina turvaan tahaan oljenkorteen: siihen, että sittenkin täytyy. Miten? Sita en tiedä enkä kasita enkä valitakaan tietää. Mutta kuilun poikki mina olen kulkeva. Hoen sitä itselleni kuin hourailija.

Saavun kotiin. Talo on lehtikujan koivusta rannan pihlajaan saakka niin rauhallinen ja tyyni ja valinpitamaton, kuin ei taalla olisi mitään muutosta tapahtunut. Ja kuitenkin ne ovat nähneet, puut ja ikkunat ja paadyt, kaiken ja olleet mukana kaikessa. Miksi ne ennen aina elivät ja surivat ja iloitsivat yhdessä kanssamme? Nyt niistä on kadonnut myötätunnon ja osanoton henki. En sitä niistä löydä nyt niinkuin joka kerta ennen, kun tulin ja menin, nyt kun sitä eniten kaikesta tarvitseisin. Ovat korjanneet pois kuuset rappujen edestä. Pianpa ehtivat. Olisivat antaneet niiden siihen ruskettua niinkuin juhannuskoivujen, olisivathan olleet edes ne muistuttamassa siitä, että

olit ainakin _ollut_ taalla, ollut siina viimeisen kerran ja siita lahtenyt.

Minulta tullaan tiedustelemaan talon huomisia toita: onko alotettava jo heinanteko vaiko mentava ruismaata muokkaamaan? Vaki on sekin, niinkuin ei mitaan olisi tapahtunut eika muuttunut. Minun taytyy antaa joitakin maarayksia ja annankin. En jaksa paljoa ajatella, sen kuitenkin jaksan: Tahan taloon en voi jaada. Kokonainen elaman malja yhteisia iloja on suistunut suulleen eika niita ole enaa, suruja ja karsimyksia en voi kenenkaan kanssa jakaa. En jaksa, murrun niiden alle.

Jarvi oli tyven ja aurinko juuri laski. Sen muistan. Sitten vaivuun johonkin, johon jain.

Olen nukkunut yon ja paivan, ensi kerran viikkojen valvomisen jalkeen. Olen harhaillut autiossa talossa, jonka vahitellen taas tunnen omakseni. On kai juhannusilta, koska kaikki vaki on poissa, jarven rannoilla hulmuaa kokkovaikkeitä ja keinukalliolta kuuluu soittoa.... Sinakin olet poissa, mutta kai tulet pian. Silta varalta, etta mina tulisin ennen, nayt--hyva haltija--panneen esille illallisen ja peittaneen ruuat liinalla. En tahdo koskea niihin, ennenkuin tulet.

Tiedan jo, etta olet tullut pois sielta, minne sinut veivat. Olen tavannut sinut kaikkialla. Puiston koivut ja rannan pihlaja tietavat jo tulostasi. Henkesi varahtelee joka lehvassa. Oli hyva, etta korjasivat pois hautauskuuset. Jaan tanne enka koskaan lahde. Nyt ei mikaan paina, nyt kaikki tukee ja nostaa.

Kuule, voin puhua sinulle milloin hyvansa ja mista hyvansa!

Tiedatko, elamani on loytanyt itselleen uuden lahteen!

Muistatko, kuinka me kerran, sina hirmuisena kesana, kun petyimme kaikesta--omistamme, tasta kansasta, sen punaisista niinkuin sen valkoisistakin, kaikista parhaista ihanteistamme, kun tyomme tulokset nayttivat luhistuvan raunioksi ja me sen alle ja vain sorasta nouseva poly leijaili kaiken ylla--kuinka me, kun elaman surkeudella ei nayttanyt olevan mittaa eika maaraa, kysyimme vastausta odottamatta, miksi elamassa lopulta kaikki ei ainoastaan sorru raunioiksi niinkuin nykyisilla tappotanterilla, vaan sitten myos niinkuin siella kuoleutuu ja kuivaa karuksi, ohdakkeiseksi eramaaksi, jonka hedelmoitymisesta ei ole toivoakaan. Ei kosteikkaa silmankantamissa, ei taivaalla nakyvissa ainoatakaan pilvea, ei vesisuonta maan alla ainakaan meidan tiedossamme eika saavutettavissamme. Miksi epailys, uupumus on ainoa, joka jaa? Miksi henkikin kuivuu ja kuihtuu yhdessa ruumiin kanssa? Onko senkin saatava kasvuvoimansa aineesta? Eiko sekaan kesta ajan vaihteita? Jos henki on vapaa, riippumaton, miksi se ei pysy vireessaan ruumiin sortumisesta huolimatta? Eika vain meidan, vaan koko maailman henki? Eiko olekaan sen sisaltoa ilman sen kuorta? Onko henki vain jotain semmoista kuin hoyry kattilassaan, sahko patteriinsa sidottuna?

Nama olivat minun viimeaikaisia vaikeroimisiani. Sina koetit sanoa vastaan. "Henki virkistyy ja uudistuu omasta voimastaan. Ihanteet ja aatteet imevat voimaa itsestaan, siita, mita ovat olleet ja mita ovat saaneet aikaan. Vaikkei niilla enaa nayttaisi olevankaan nykyisyytta, eika olevan tulevaisuudesta tietoa, on niilla ollut entisyys, joka ei voi havita, koska ei mikaan havia. Koska ei havia meren vaahtokaan, vaan muuttuu tuulen kuollessa takaisin vedeksi, koska se ei ollutkaan vaahtoa se, joka haihtui, vaan vettä, joka iat kaiket elaa, liikkuu ja laikkyy."

Jotain semmoista puhuit silloin, kun vielä voit. Et kauankaan senjalkeen enaa voinut. En ymmartanyt sinua silloin, et saanut minua silloin siivilleni. Kai elamanlahde, sen alati uudistuva vesisuoni, oli johonkin katkettyna, mutta minulla ei silloin ollut sita kaivonkatsojatietajan taikasauvaa, jonka avulla olisin sen loytanyt, ei sita tuoretta oksaa, joka olisi taipunut sinnepain, missa kaivo oli katkettyna.

Ja nyt minulla on se taikasauva, ja juuri nyt se taipuu uutta tahan asti tietamatonta, minulle katkossa ollutta elamanlahdetta kohti.

Kayskelin taalla kuin nukkuvassa, lumotussa puutarhassa, jossa ei lintu liikahda, ei oksa, ei puu, eika valvo muu kuin valoisa, viilea kesainen yo, ja jossa sina nukut jossain kuin sadun prinsessa--niin yhtakkia levahtaa eteeni kuin valoisalle vaatteelle hailahteleva sarja eletyn elamani kuvia joista en tieda, mista ne saavat valonsa, mutta joissa naen liukumassa ohitseni sinut ja onnellisimmat hetkeni--enka ainoatakaan onnetonta. Vaelsin eilen pimeassa, haparoiden eteenpain, kopeloiden kasin ja jaloin, kiukutellen elaman kurjuutta ja pahoitellen maailman pahuutta. Niinkuin kerran vuoristossa, missa pimea yllatti, sakenemistaan saeten. Ja yhtakkia alkaa siella koko taivas salamoida, mutta ei jyrista, valot syttyvat ja sammuvat ja syttyvat uudelleen ja alinomaa, valahdellen vuorilta ja vuorten takaa, heijastaen sinisilta jaatikoilta ja lumihuipulta toiselle ja sielta alas, niin etta kuljettavani polku yli kaitaisten siltain ja ohi ammottavien kuilujen pysyy valkeana ja turvallisena kuin paivalla.... Onnemme parhaat hetket, ihanimmat elamyksemme, suuret ja pienet, elamamme huiput, olen nahnyt ja naen ne ylosnousseina, uskosi herattamina kuolleista. Ne ovat siina ja tuolla ja kaikkialla ymparillani. Maan alla kumpuaa ja taivaalla hehkuu ja loistaa, tama lumottu puutarha heraa ja sina nouset puutarhan pihlajan alta ja tulet vastaan niinkuin silloin--muistathan--kun siita ensi kerran ojensit minulle katesi ja kun mina ujona ja mykkana en saanut sanaakaan sanotuksi tervetuliaisiksi, vaan sina kasvojesi ilmeella itse sanoit itsesi tervetulleeksi. Tappotannerten rauniot ovat tasoittuneet ja talot ja puutarhat ja puistot ja pellot ovat vanhoilla paikoillaan, ei mitaan ole havitetty, eramaa kukkii, koko maailma on ennallaan--niinkuin tama talommekin, josta en ikina lahde--sanoihinhan jo: mina jaan tanne enka koskaan lahde.

Pian, pian ne muistiin, onneni hetket! Myoskin muu maailma ehka niita tarvitsee, kaikki, jotka vaeltavat pimeydessä ja epatoivossa eivatka tieda, missa on _heidan_ elamansa lahde ja miten se on loydettavissa.

Niita nousee minulle joka askeleella kuin kukkia kevaisella niitylla.

Niita on yhtä paljon elamani varjoisilla alangoilla kuin sen paivaisilla rinteillakin. Onko niita todella voinut olla siellä niin paljon? Musta, kylmä maa peittyy kokonaan niiden alle, näen ne kunkin erikseen, voin laskea ja luetella ne, etaampaa näen niita loppumattomasti toisen toisensa takana sulaneina yhteen kuin kukkasvainioksi, kuin kukkasmaaksi. Saan niita, milloin tahdon, sylini täydet, sirotan ne kaikkialle kaduille, havitetyille paikoille, levitan ne kuin purppuravaatteen kuningasten kulkea, --ei kuningasten, vaan kerjalaisten, meidän kaikkien, joilla ei näyttänyt enää olevan mitään onnea, ei ainakaan omaamme. On, on, vaikka emme sitä tiedä emmekä ymmärrä.

Mina vapisen kiihkosta kuin lapsi, joka tyhjä tuohinen kadessa laahusti kotiinsa pain marjasta, missä ei koko päivänä ollut mitään löytänyt, ja yhtäkkiä yllättää mansikka-ahon tai vadelmikon raunion kupeella--tuolla, tuolla niita punoittaa suuria, meheviä, kuinka paljon tahansa, enemmän kuin mihin astia riittää ja ehdin yksin poimia. Kun ei vain kukaan toinen tulisi ja veisi, minkä minä olen löytänyt--ei, tulkoot kaikki, koko maailma, saatte kaikki, en tahdo itselleni mitään, sillä minulla on nyt yllin kyllin onnea loppuakseni, kun ammennan uudelleen entisen elämäni onnet.

Tunnen yhtäkkiä voivani unohtaa kaiken. Luontokin, vaikka taistelee ja voihtaa ja karsii ja näyttää kuolleen valkoisen vaipan alle, paasee rauhaan, iloitsee eikä näytä muistavan muuta. Ei kesäinen tyyni lampi lipattavine laineineen muista talvellista jaapeittoaan, ei lehto hiirenkorvalla ollessaan syksyn kellastuneita, putoilevia lehtia, ei tyven meri myrskyä, ei kukkaniitty kuloa. Miksi minä sitten murheitani ja karsimyksiani!

Sillä ethan olekaan kuollut. Jos olit, heräsin sinut henkiin. Houkuttelin sinut takaisin ja luon sinut ehommaksi entistasi. Sina luot itsellesi ja minulle ja meille taivaan taalla, heräät hengettarena, joka käy talosta taloon, majasta majaan niita kaunistamassa. Lohdutukseksi varsinkin niille, jotka eivät jaksa uskoa elämään kuoleman jälkeen, mutta eivät myöskään kuolemaan elämän jälkeen, vaan tahtovat elää uudelleen sen, mikä tässä elämässä oli ihaninta ja parhainta, niinkuin se olisi tuleva elämä.

Ajattele, että onnettomuutta ei ole, kun sitä ei anna olla. "Onhan sitä tuossa ja tuossa, onhan joka tien varressa kaatuneita, lahoneita puita, ja erämaassa valkenevia luita." Olkoon, mutta katso myös hongikon humisevaan holviin ja tahtaa kauas taivaanrantaan pain, mistä kosteikon palmu viittoaa tietä. Elkaa valittako siitä surkeudesta, minkä naette, niin ette näe. Kieltakaa tosiasiat, niin niita teille ei ole. Opetelkaa hymyilemään, silloin kun teillä on suurin suru. Käykää onneen niinkuin kukka aurinkoon pain silloinkin, kun aurinkoa ei ole, pilvisimmallakin saalla, yollakin, napaseutujenkin yössä. Kaantykää siihen pain niinkuin islamilainen Mekkaansa, valvokaa niinkuin neitsyet ylkää odottaen, että ehditte ajoissa, ajoissa niinkuin aamua aavisteleva kukka, kaantyneina itään imeaksenne siitä itseenne heti ensimmäisen onnen auringon sateen.

Kulkekaa, ihmiset, umpisilmien onnettomuudelle, elkaa muistako suota, johon olitte uponneet, vaan ihanaa tunnetta, kun pelastuitte ja paasitte sen reunaan ja riensitte ylös vaaran laelle. Kuinka monta kertaa olikaan

meilla juuri niin! Mina tahtoisin antaa kaikille taman elamanviisauden ohjeen. Muistatko, mita me lastemme haudalta palattuamme paatimme? Sina sanoit: "Koettakaamme olla, niinkuin sita ei olisi ollutkaan. Tasotamme sen, kylvamme siihen kukkia. Emme pane hautaristia, vaan vihrean puun, jossa ei ole syntyma- eika kuolinvuosia, ja joka vain vihertaa ja tuoksuu. Unhotuksen evankeliumi olkoon meidan, niinkuin se on ollut ihmiskunnankin. Se on sen terveydekseen siten jarjestanyt. Jos kaikki vaaryys ja kauheus, mita maailmassa yleensa on tapahtunut, alati elaisi muistossa ja mielissa, taytyisi verikostossa surmata kaikki ja lopulta itsensa sovitukseksi. Ei mitaan sovitusta, ei mitaan uhria--ei mitaan anteeksiantoakaan, ainoastaan unhotus, niinkuin me--niinkuin sina teit niille, jotka surmasivat poikamme. Jos ihmiskunta olisi katkenyt itseensa kaikki onnettomuutensa, maallisia murheitaan hautoen, olisi se jo aikoja sitten menehtynyt, tukehtunut, kuollut oman mielensa myrtymykseen, omien veriensa myrkytykseen." Se oli sinun oppiasi tama, sina aioit elaa sen mukaan. En tieda, mista olit sen saanut--ehka oli se verissasi perintona joltain esi-isalta tai esi-aidilta, paljon karsineilta ja paljon kestaneita, jotka eivat koskaan nostaneet kattaan kohtaloaan kirotakseen, vaan tyytyivat siihen sen voittaakseen. Sinussa kai virtasi niinkuin minussakin semmoisten veri, joissa oli vuosisatojen taytymys ja tyytymys, jotka olivat vieneet hallavuosilta voiton ja kestaneet vanhojenkin isojen vihojen kauhut: meidan on kestettava naiden uutten, sina sanoit, ennenkuin sorruit. Sinussa virtasi semmoisten vanhojen uskovaisten veri, sina olit heista tulos. Meidan vanhempamme olivat uskovaisia ja emmehan mekaan omalla tavallamme muuta kuin uskoneet.

Tunnen, etta minussa alkaa soida hymni onnesta, ilolaulu onnelle. Sen aiheet kokoontuvat kaikkialta, missa ne ovat hajallaan kuin Lemminkaisen ruumiinosat, jotka rakkaus kokosi, ja lahetti mehilaisen taivaasta noutamaan niille hengen. Silla sinahan menit sinne vain tullaksesi ja tuodaksesi. Sortui kaikki ja kaikki on rakennettava alusta. Menetin maani, kansani, uskonni, molemmat poikani, lopulta sinutkin. En pukeudu tuhkaan ja sakkeihin niinkuin Job, en kiita siita Herraa, niinkuin han teki, vaan vaadin ja otan hanelta takaisin, mita olen menettanyt. Liitan pala palalta yhteen sarkyneen elaman sirpaleet ja nostan ne jalustalle.

Kuljen kuin uuden elaman luomisen huumeessa. Luon sen muistoistani. Rakennan, mita minulta polttivat, sovitan silla, mita rikkoivat, viiton heille kaikille sovituksen tien. En enaa jaksa enka tarvitse surra omaa kohtaloani, en isanmaan enka muun maailman. Pakenen tata inhaa ikaa siihen ihanaan aikaan, kun tata ei vielä ollut.

En tieda, mihin joudun, mutta yhden tiedan--: kuinka. Lahden muistojen taipaleelle, lahdemme yhdessa; ensin yksin, sitten sinun kanssasi!

Muistatko--ethan voi, silla eihan sinua silloin vielä ollut, ei ainakaan minulle. Mutta etkohan kuitenkin ollut mukana jo silloinkin, mukana elamani aikaisimmassakin onnessa.

Se oli, niinkuin sanottu, kevainen metsaniitty, nuokkuen kukkia niin,

että mika siinä lieene ollutkin pahan mielen mustaa mutaa ja murheiden kivia ja nokisia kantoja niiden alla, ne peittyivät niihin. Sanoit usein, että lapsuutesi oli ollut sinullekin niinkuin minulle yhtämittäistä onnea. Ehkä sinun onnesi kukat olivat toiset, minun toiset, mutta molempain kuitenkin kukkia.

Ja mikset olisi voinut jo silloin olla taalla, missä minäkin! Ainakin nyt minulla on se tunne, että jos joku silloin olisi sanonut minulle, että sinulla on ystävä, joka jostain sinua katsoo, vaikket hanta näekään, olisin uskonut sen heti, empimättä. Jos minulle olisi sanottu, ettei hän tosin vielä ole syntynytkaan, mutta että hän syntymättömana jo pyrahtelee kuin pikku lintuna tämän talon ympärillä, niin olisin uskonut senkin. Etta vaikkemme heitä näekään, he kyllä näkevät meidat. Minulle sanottiinkin joskus, että lapset, jotka eivät vielä ole syntyneet, liikuskelevat sen talon tienoilla, johon kerran tulevat. Niin olin mukana minäkin tehnyt. Minun oli helppo uskoa se silloin eikä minun nytkaan ole erikoisemman vaikea uskoa, että toisilleen määrätty henkinä seurustelevat toistensa kanssa jo ennen henkilöitymistään. Se on niin kaunista ja näyttää selittävän niin paljon siitä, mikä on salaperäistä ja muuten käsittämätöntä. Ja olisiko se sen ihmeellisempää kuin kaikki se, mikä on satunnaista? Olisiko ollut vain pelkkä sattuman oikku, että me tapasimme toisemme, ja kaikki, mitä siitä seurasi? Ettei se olisi ollut mitenkään edeltä määrätty?

Varmaan sinä olit joku niistä valkorinta-pääskystä, jotka muistan, ennenkuin mitään muuta muistan, istumassa ja sirittamassa aitan harjalla tai viilettelemässä ilmassa, kun minut on kannettu päiväpaisteeseen pihalle. Kukuit ehkä kakosena, jonka kuulin, mutta jota en koskaan nähnyt. Saatoitpa olla se tiainen, joka talvella tuli naputtamaan ikkunaan ja jonka luulin pyrkivän sisään ja joka kerran tulikin avatusta ikkunasta eikä mitenkään tahtonut lahtea ulos. Olihan tietysti taalla, kuinka et olisi ollut, vaikkei sinua vielä olisi ollutkaan, koskapa olet nytkin, kun sinua ei enää ole, enemmän kuin oli silloinkaan. Kun olet taalla se ilma, jota nyt hengitän, mikset olisi ollut sitä jo silloin?

Kuinkas minun muuten olisi niin sanomattoman suloista muistella muistojani niiltä ajoilta? Eivät ne tuomatta tule. Joku niistä sieltä kukkasniityltä poimituttaa ja tanne kannattaa. Ne tulevat sieltä kuin ilakoivan lapsilauman tuomina, jotka odottavat isoisan oven takana, juhlapukuisina, valmiina hanta laululla herättämään hänen syntymäpäiväänsä, jokainen koettaen kuin toisensa kilvalla kurkottaa niitä minulle. Niitä ojennetaan minulle pitkin päivää kaikkialla, missä vain liikun. En tiedä, mitkä niistä ennen toisia ottaisın vastaan, ne ovat minusta yhtä kauniita kaikki. Kun tulen tanne työhuoneeseen, joka oli myöskin isäni työhuone, on niistä pöytä ja ikkunat ja uuninreunat kukkuranaan. Ei riitä maljakoita mihin niitä panna. Sinäkö panet heidat tuomaan niitä tanne, tähän huoneeseen, joka on niin täynnä sinua, ensin aavistusta sinusta, sitten kaipausta, sitten kaikkien toiveideni toteutumista? Taalla sinua ikävöin, tanne sinua odotin, tietämättä silloin vielä sinusta mitään. Tämä oli haahuoneemme, tämä työhuoneeni, tanne sinä tulit ensin yksin luokseni, sitten lasten kanssa, toista kasivarrellasi kantaen, toisen kieppuessa helmoissasi. Kuulen pienet askeleet eteisessä ja kaden hapanomainen lukkoa. Minä järjestelin joitakin

talous- ja tilikirjojani, sina kudoit jotain lamminta ja pienokaiset kisasivat vuoteessa siihen lopulta nukkuen, milloin poikittain, milloin pitkin. Varhaisimpia muistojani on, etta minakin aikoinani kisasin siina samassa vuoteessa. Taalla me lopuksi yhdessa itkimme poikiamme, kun heidat meilta vietiin--mutta ei _siita_ nyt sanaakaan, silla tama ei ole siita. Ikkunastahan nakyvat koivukaytava ja vainiot ja kirkko ja silta ja virta ja kirkonsalmi ja kaukana tummametsaiset vaarat: yhteisen onnemme elinpaikka ja olinpaikka, taulu ja sen kehys.

Enhan tieda, oliko lapsuuteni juuri se, milta se minusta _nyt_ nayttaa. En tieda tarkoin, mika on unta ja mika totta siina, mita siita muistan. Seison sen talla puolella niinkuin usmaverhon edessa. Toiset elamykset sen takaa nakyvat vain himmeina ja haavemaisina, mutta toiset heloittavat taydessa valossa. Se verho on niinkuin utuseina, jota varhaisen sunnuntaiaamun aurinko ja sen virittama hiljainen tuulihenki ajaa rannan puihin sita niissa liestyellen ja ratkoen, availien ja taas sulkien. Milloin nakyy ja milloin taas katoa palanen metsaista nienta, rantaa, saari, joku lato luhdalla haikaisevassa, taydessa valossa. Valiin on peitossa kaikki, kaikki, mika on maassa, mutta taivas on koko ajan sininen ja vapaa. Kuuluu ajavien aania ja soutavien aironliiketta, kirkonkellojen soittoa sunnuntaisin. Ei nay paljoa kerrallaan, mutta se, mika nakyy, nakyy voimakkaana ja valoisana. Silla valoisa aamu, sunnuntaiaamumaisema on minulle lapsuus elamyksineen. En saa sielta nyt pakottamallakaan esiin muuta, kuin mika on mieluista muistella. Miksi muistuu vain se? Siksi, etta onnen kasvuvoima kevaisessa rehevyudessaan on niin suuri, etta se tukehduuttaa kaikki murheelliset rikkaruohomuistot?

Lapsuus on lyhyita ja nopeita elamyksia, voimakkaita vaikutelmia, se ei ole kokonainen eika yhtenainen, mutta ei siina myoskaan ole mitaan puolihamyista eika himmeaa. Mutta heleimmillaankin se on salaperainen ja selittamaton. Se oli minulle taynna nakyja ja pikku ihmeita, joita en kuitenkaan semmoisina pitanyt, vaan jotka olivat kaikki ymmarrettavia-- ehka siksi, ettei tuntenut edes tarvetta niiden ymmartamiseen. Ei mikaan olisi voinut hammastyttaa. Uskoi kaikkeen ja teki kaikesta toden ja ilonaiheen. Ihastui kaikkeen, ei ihmetellyt mitaan. Jos kuu ja tahdet olisivat alkaneet tanssia viiruina taivaalla niinkuin pareen hehkuva hiili sita pimeassa pirtissa kiivaasti heiluttaessani, olisi se vain ollut hauskaa, olisi hypellyt varpaillani ja taputtanut kasiani jumalalle, jonka pisti paahan nain huvittaa lapsiaan.

Lapsi on elamansa loitsija, oman itsensa taikuri, pikku Prospero, jolla aina on saapuvilla ja kaskettavanaan mielikuvituksensa Ariel. Han taittaa lepanlatvoja siivikseen, liehuttaa niita ja on lintu ja lentaa. Han tarvitsee ratsun, tempaa kepin ja keikahtaa sen selkaan ja ajaa. Haukahtaa ja on koira, ammahtaa ja on lehma, hirahtaa ja on samassa varsa, ynahtaa ja on vasikka.

Ei ole mitaan eroa lapsen unella ja todella, han valvoo ja nukkuu tietamatta, mika on unta ja totta. Lapsuuteni _kokonaisuudessaan_ on kuin joku senaikuinen tallainen _yksityinen_ yo: nukun pitkat ajat niin

sikeasti, ettei siitä ole muuta muistoa kuin pimeys. Sitten alkaa sen sisasta haamoitella suloisia unia, useinkin samoja ja ennen nahtyja: uskaltaa hypata katon harjalta, kun jo tietää, ettei loukkaa jalkaansa; osaa ja saa uida; saa ratsastaa _oikean_ hevosen selassa. On joskus pieni painajaishata, kun iso koira ajaa, mutta se ei saa koskaan kiinni. Heraa ja nukkuu uudelleen ja on taivaassa, jossa lapsillekin on varattu omat pienet kultapoytansa ja kultajakkarat, ja tarjotaan luumuja ja kermää hopealautasilta. Mutta juuri kun on ollut saamassa sen suuhunsa, herää pahimmoilleen. Se on suru, ei sentään suurimpia, sillä toivoo, yhä unessa, että toisen kerran on taivaassa parempi onni.... Jos olet siellä, pida huoli, että lapset eivät herää, ennenkuin saavat syödyksi luumunsa kerman kera.

* * * * *

Aikaihmiset alkavat nouseksella, mutta minun ei vielä ole tarvis. Olen puolihereilla, mutta tahdon säilyttää unen silmissäni enkä avaa niitä. Kuuluu hiljaista liikettä ja kuiskutusta. Joku kohottaa minua olkapaista ja asettaa paani tyynylle ja vetää peitettä jalkojeni päälle. Aiti se on, tunnen hanen otteensa, joka on toinen kuin lastenhoitajan. Raotan hetken paasta silmiäni. Takassa leimuaa aamuvalkea ja aiti istuu sen aareissa ja parsii kintaita. Ne ovat minun, joihin eilen tuli reika. Heti kun nousen, menen makeen. Mutta nyt ei ole vielä aika nousta, sillä ikkuna on musta. Aiti sanoo: "Tuti vielä." Nukun taas ja kun herään, on iso paiva ja ikkunasta näkyy huurteinen koivu. On satanut tuoretta lunta. Seinällä vastapaata vuodetta vaeltaa lattiasta kattoon ulottuva pitkä kaitainen varjo nurkasta toiseen, kadoten uunin taa; hetken kuluttua liukuu sama varjo uunin takaa ja katoa nurkkaan; sitten tulee niitä kaksi, toinen toisaalta niinkuin kaksi ihmistä vastakkain, ne sulavat hetkeksi yhteen ja seisovat siinä keskellä seinää; sitten ne eroavat kukin haaralleen. En tiedä, mitä ne ovat, enkä kysy. Tuolilla vuoteen vieressä on uusi kelkka ja ne minun kintaani. Mina pelmahdan pystyyn ja kirkaisen riemusta. Mita sina paivana sitten tapahtui, en muista. Mutta niinkuin semmoinen yö ja semmoinen aamu on minulle koko lapsuuteni.

On kuin senaikaiseen onnentuntuun tullen paasisin heti kosketukseen myöskin kaiken sen onnen kanssa, mitä minulla on elämässäni yleensä ollut sinun kanssasi. Niinkuin siellä olisi pohjallinen koko elämäni langan kultaisen keran. Kultaisenkö? Ei ole kaikki kultaa, joka kiiltää, sanovat, eikä kai ollut silloinkaan, minullekaan. Vaan vaikka se olkoonkin valekultaa muille, minulle ei lapsuudessani mikaan ollut valekultaa. Lapselle kaikki kiiltää ja lapselle kaikki on kultaa, kuvittelunsa kultaa. Ja eiko elämä yleensä ole kuvitellen elettyä, silloin kun se on kauneimmin eletty, sitä kauniimmin kuin kuvitellummin? Taivaan valtakunta on lasten, mutta lasten valtakunta on myös taivas.

Se valtakunta oli pieni ja rajoitettu. Siinä ei alussa ollut muuta kuin pihamaa huoneiden ja ulkokuoneiden keskellä, ja puutarha ja pienet pellot ja tie rantaan ja toinen metsänrantaan ulkoverajalle ja siitä suureen ulkometsaan. Kaikki, mikä tapahtui ulkopuolella, tapahtui toisessa

maailmassa. Yhteyttä sen kanssa yllapiti vain se, mikä sieltä näkyi ja mitä sieltä kuului. Jotka ajoivat maantiella tai soutivat järvelle, eivät olleet meidän maailmasta, vaan siitä toisesta. Ne olivat vieraita ja minä niitä vierastin ja vieroin. Vieras, vihainen harka puski veräjää, mutta ei päässyt. Se mylvi kerran koko kesäisen yön ja ammui vimmatusti, mutta minua ei pelottanut vuoteessa isän selän takana. Toisen kerran kavi ukkonen, jyrisi ja leimahteli, valaisten isän korkean otsan hänen istuessaan ja katsoessaan ikkunaan. Isä on totinen ja pelkää, koska se on Jumalan voima, joka käy, ja koska milloin tahansa saattaa samalla tavalla jyrähdellen ja leimahdellen tulla maailman loppu. Minä en pelkää, koska se on aidan takana ja minä olen isän selän takana. Ei meidän maailma lopu, vaikka muu maailma siellä loppuisikin.

Tämä kotoisen turvallisuuden tunne on elämäni ensimmäisiä onnen tunteita.

Minulla ei ole mitään tarvetta pyrkiä pois pihamaan puitteista. Kun ensi kerran joudun maantielle ja kuulen karryjen rytinaa, juoksen täyttä karkua kotiin niinkuin ketunpoika luolaansa. Näen kyllä kaukaa kirkontornin ja pappilan keltaisen paadyn ja suuret ikkunat ja valkoiset ikkunalaudat, kuulen saannollisesti soitettavan siellä ruokakelloa, jonka mukaan meilläkin tulevat toista, kiipeänpä aidallekin nähdäkseni seipästä pidellen paremmin, mutta minun ei tee sinne minnekaan mieleni. Näen samasta paikasta toisenkin talon, vastakkaiselta taholta, livaaran rinteeltä hyvin kaukaa salojen takaa toiselta puolen järven. Se on vieläkin suuremman ja komeamman näköinen. Sillä on ruskea katto ja vihreät seinät, mutta ikkunoita ei näy. Minä tiedän, että se on metsänkuninkaan Tapion linna, koska Satu-Anni niin sanoi. Muut sanovat, että se on vain vanha aho, jonka jyrkka rinne näyttää seinältä ja rusottava kaski katolta. En usko. Se on sen Tapion linna. Uskon kaiken siksi, miksi mieleni tekee.

Minulle on ja elää ja haastelee kaikki, niinkuin itse tahdon. Jokainen esine elää, jokaisessa on henki. Hieno virpa vingahtaa, vahan paksumpi vongahtaa, kun niita huiskutan, mutta luuta suhahtaa. _Minä_ saan niistä ne äänet. Minä annan niiden haastaa niin kauan, etten enää jaksaa. Keppihan kalahtaa, kun lyön sillä toista keppiä, toinen keppi toisin kuin toinen. Keppi suuttuu ja lyö minua peukaloon. Minäkin suutun ja lyön takaisin _paha_ keppiä. Tynnorista vastaa toisin, kun siihen puhun, kuin jos siihen kuiskaan. Metsä huutaa: "Hoh!", kun minä huudan: "Hoh!"-- "Hih!", kun minä huudan: "Hih!". Oli siitä niin hauska, olin siitä niin onnellinen, että sitä muistaessani yhä vieläkin on siitä hauska ja olen siitä onnellinen.

Ei mikään ole siihen aikaan niinkuin se oikein on. Ei mikään ole minulle niinkuin muille. Minä aavistelen aikaihmissen puheista, että heillä on toisin kuin minulla, etteivät näe sitä mitä minä. He valista hymahtavat minulle, vaikkakin ymmärä miksi.

Ilmaantuu tuon tuostakin iso musta lintu pihaan, jolla on punatupsu niskassa ja pitkä nokka. Se lentää pitkissä ponnahduksissa, siivet kauan supussa, laskeutuu ja nousee, ja sen huuto kuuluu jo kauan, ennenkuin se näkyy. Se lentää aitan seinään, pysyy siinä ja takoo sitä niinkuin paastakseen seinästä sisään. Aitan seinästä se menee tallin seinään,

siita lahoon koivuun puutarhassa ja kumauttelee sita. Sitten se lentaa virran yli ja huutaa mennessään, ja sen huuto kuuluu vielä kauan. Se tulee silloin, kun pihalla ei ole muita kuin mina. Mina kuvittelen, että se tullessaan ja mennessään viheltelee vain minulle. Kerran kaki tulee kukkumaan ihan pihakoivuun eikä silloinkaan ole muita kuin mina. Mina naen, kuinka sen kurkku pulpahtelee ja pyrsto liikahtelee joka kerta, kun se kukahtaa. Sanovat tietävän kuolemaa, kun kaki tulee pihaan kukkumaan. Minulle on kuolema sita, että lapsi paasee taivaaseen. Minun oli mieluista ajatella, että se tulee ottamaan minua. Mutta ei kauankaan sen jälkeen syntyi minulle pikku sisar.

Miksi tilttalti niin mukavasti nostanee ja laskenee pyrstoan, kun pysahtyy kivelle? En vasy sita katsomasta ja kummastelemasta ja seuraan sen mukana portille asti. Teen itselleni pyrston kattopareesta, hyppelen kivelta kivelle ja nostan ja lasken.

Miksi leppalintu, jolla on pesa liiterin nurkkalaudan alla, valista piipittaa, niinkuin silla olisi hata? Se kuin itkee jotain. Mita se itkee? Miksi tulee sade yolla, kun se illalla itkee?

Eraana kevaana ennen jaiden lahtoa laskee parvi suunnattoman suuria valkoisia pitkakaulaisia lintuja sulaan virtaan. Ne uiskentelevat siina edestakaisin ja sukeltavat paansa ja kaulansa veteen. Mina katselen niita tasta isan kamarin ikkunasta, polvillani tuossa sohvalla, minulla on yska enka saa menna ulos. Yhtakkia ne kaikki ojentavat kaulansa. Joku ajaa sillalla. Sitten ne nousevat siivilleen ja lahtevat lentamaan pohjoista kohti yli harmaan lumettoman jaan.

Sen ajan muistoja ovat kevatillat, jolloin sammakot kurnuttavat, niin että metsat ja niityt ja rannat helisevat, ja kuuluu myös puron kohina niitylahden pohjasta. Nain yhden niita latakon reunalla navetan takana. Silla oli suuret ulkonevat silmat kuin nalkaisilla sairailta kerjalaislapsilla. Silla oli suuri vatsa ja hintelot saaret. Mina kaannan sen kepilla selälleen ja se potkii ja sen vatsa on keltainen. Minun on paha olla. Tunnen ehka ensi kerran elamassani tunnonvaivoja.

Siihen aikaan oli jonakin vuonna nalkavuosi. Naen suuren muuripadan aamusta iltaan asti kiehumassa keittion hellalla. Siina on jonkinlaista ruskeaa vellia, josta saa kupillisensa jokainen tulija, joita paivat paastaan kay ulos ja sisaan. Keittion poydalla on rivinaan puukuppeja, joiden aareen pyytajia istuu toinen toisensa jalkeen. Syoneet sijoitetaan rekeen ja hoidetaan taipalelle. Kun renki palaa viemasta, odottavat hanta uudet saatettavat. Katselen heidan tuloaan ja menoaan ruokasalin ikkunasta. Pujahdan valista keittioonkin. Kerran seisoo sen oven suussa vaimo, sylissaan iso tyttö, jota pidellessa laihan kantajan selka on surkeasti kenossa ja vinossa. Han ei voi laskea lastaan maahan, silla sen, nalkaisen ja sairaan, jalat eivat kannata hanta. Tytto tuijottaa suurilla tylsilla silmillaan eteensa. Seison hellan kulmassa hellanraudassa kiikkuen. Aiti tulee sisaan ruokahuoneesta sylissaan sisareni, jolla on kadessaan vasta saamansa voileipa. Vesi kihoo minunkin kielelleni, silla minullakin on nalka, aina nalka, vaikka kai saan syoda jotakuinkin tarpeekseni. Ovensuussa aitinsa sylissa istuva tyttö ei puhu mitaan, mutta hanen silmansa alkavat elaa ja palaa. Naen vielakin sen

ilmeen. Sisareni aikoo viedä voileivan suuhunsa. Silloin aiti kuiskaa jotain hänen korvaansa. Sisareni ojentaa katensa ovea kohti, aitini astuu askeleen ovelle ja kerjalaisvaimo askeleen peremmä. Kun hänen tyttönsä nakee, että hänelle ojennetaan voileipaa, syöksähtää hän eturuumiillaan niin pitkälle kuin pääsee ja on vahalla kaataa aitinsa tempauksellaan, tarttuu molemmiin kasiin voileipaan ja avaa suunsa selälleen kuin linnunpoikanen, ja samalla katoa voileipa kielen yli kurkkuun, saaden aikaan raivoisan lakahtymiskohtauksen, joka päättyy surkeaan rykimiseen.... Mutta eihan minun pitänyt naista tammoisista--miten lienevät johtuneet mieleeni? Sekaantuiko sinun kuvasi aitini kuvaan?

Seison kerran kesällä laiturilla, jonka alla ja ympärillä jo silloin oli se hieno valkea hiekkapohja. Minun ei oikeastaan olisi lupa siihen menemään, kun ei ole muita rannassa. Siihen ui syvästä nousten parvi suuria kaloja, joilla on punaiset evät. Ne ovat niin kesyjä, että uivat ihan rannalle pulikoimaan. Niiden selat nousevat vedestä ja näyttää kuin ne pyrkisivät maihin. Ne ovat ehkä niitä Nakin ottamia lapsia. Olen kuullut, että Nakki ottaa lapsia, jos lapset menevät luvatta yksin rantaan ja vie ne linnaansa ja muuttaa kaloiksi. Yhtäkkiä ne suikaisevat jyrkkäyksen taa ja ovat kadonneet. Jos ne menivät viemaan sanaa isälleen? Mina juoksen kiireesti pois laiturilta.... On ollut semmoinen Kihovauhkonen, joka on ihminen, mutta kun tulee järven rannalle, ei lahde kiertämään, vaan kulkee pohjaa myöten ja nousee toisella rannalla maihin. Sillä on rapylat sormien ja varpaiden välissä. Se on kaikkien kalain tuttu. Se on ollut Nakin kultalinnassa ja nahnyt siellä kirkkoveneen pituisen hauen. Se ajaa sen selässä, kun on kiire. Mina olen ja elän Kihovauhkosena pitkät päivät, sukellan aitan alle ja tulen toiselta puolelta ylös.

* * * * *

Seison yksin tormalla, avopain ja paljain jaloin, ja katselen alas rantaan. On kielletty menemästä yksin, mutta minun tekisi taas kovin mieleni sinne, heittämään voileipia ja munalukkoja. Torman alla on sauna ja sitä vastapaata korkea, tiuha pisteaita, josta ei pääse yli eikä lapi. Saunan edessä on pistekota ja musta muuripata. Kodasta tulee ulos ruskea elukka, melkein niin iso kuin meidän vasikka. Mutta ei se ole se, koska se juuri asken oli niityssä. Eikä sillä ole hantaakaan. Se kulkee toiminan kuulumatta hiljaa hypähdellen aitaan asti ja havii siihen. Yli sen se ei voinut mennä eikä myöskään lapi, se vain havaitsi siihen. Ehkä se sittenkin oli vain vasikka. Seison siinä ja mietin sitä. Narhi raakaisee aidan takana. Nyt se mahtoi nahda sen. Se raakaisee aina silloin, kun nakee jonkun.... Menisinko kertomaan, että meidän saunasta tuli vieras hannaton vasikka ja meni aitaan ja havaitsi siihen? Ne eivät ehkä uskoisi. Mutta kuta enemmän luulen muiden epäilevän, sitä varmempi olen itse. Kenenkään lienee ollut vasikka ja mitähän sillä mahtoi olla tekemistä meidän saunassa? Ja kuinka se paasi aidan lapi? Olipahan kenen tahansa, se paasi vain. Se olisi paassyt, vaikka olisi ollut aikalehma. Mina tiedän nyt jotain, jota muut eivät tiedä ja pidän sen omana tietonani. Se on ensimmäinen suuri salaisuuteni, jonka olen säilyttänyt tähän päivään asti.... En menekään sillä kertaa rantaan, vaikka piit menevät ja

minakin voisin mennä. Miksi? En tiedä. Menen mieluummin yksin leikkimaan hiekkalaatikoon isän kamarin ikkunan alle.

* * * * *

Hiekkalaatikossa, auringossa, lampiman seinän kupeessa--kaivamassa, peittamassa, rakentamassa ja hajoittamassa ... uuneja, taloja, tarhoja, koko ajan hyrailemassa omatekoista savelta ... toverina pikkusisar, joka ei vielä osaa muuta kuin istua ja nauraa ja kaivaa hiekkaa lapiolla miten sattuu; jattaa sen ja tunkee hiekkaa suuhunsa ja silmiinsä ja alkaa itkeä ... mina siivoan hänen nenaansa, pikkuraukan, sitten äiti tulee ja ottaa hanet...

Muistatko, kuinka me kerran avonaisesta ikkunasta ulos nojautuen katselimme samanlaista kohtausta samassa paikassa, ja sinä puristit liikutuksesta ja onnesta kättäni ja suutelit minua poskeen? Sinä elät taalla, sinä elät ja te kaikki. Muistoni sulavat yhteen, toisen ajan ja toisen.

Mutta missä nyt olinkaan?

On ilta, meidät lapset on laitettu vuoteeseen, suureen yhteiseen pesaan, niinkuin linnunpoikaset emon untuviin. Hän on pannut meidät peitteen alle ja vetänyt sen reunoistaan kiinteäksi kahden puolen. Me seuraamme aina äidin kaikkia iltatoimia hänen liikkueensa huoneessa. Vasta sitten, kun hän on poistunut tai istuutunut iltaompeuksensa aareen tai laskeutunut levolle ja kaskenyt meidän painamaan silmämme kiinni, me teemme niin ja antaamme unen valtaan. Nyt hän aikoo vielä viimeksi laskea uutimen alas, ettei aamuaurinko noustessaan pistäisi silmaan.... Silloin hän pysähtyy ja jaa katsomaan ulos. Sitten hän katsoo meihin ja hymyilee, laskee vielä vahan uudinta, hitaasti ja varovasti, mutta ei laskeakaan ihan alas asti. --"Äiti, mitä siellä on?"--"Ei ole mitään, painakaa vain silmanne kiinni." Mutta siellä on jotain, koska hän yhä katsoo sinne ja hymyilee meille.-- "Äiti, sano, mitä siellä on?"--"Tulkaahan sitten katsomaan, mutta tulkaa hyvin hiljaa." Meitä pelmahtaa valkoinen poikue polvilleen sohvalle. En ensin näe muuta kuin puutarhan, porkkanapenkkiä ja retiisipenkkiä ja pinattilavan ja ruoholyökkipenkkiä ja karviaismarjapensaata ja meidän lasten hernepenkkiä ja äidin omat hernepenkkiä, joista ei saa ottaa luvatta.--"Tuossa, tuossa hernepenkkin paassa", kuiskaa äiti.--"Äi!"-- "Pitää olla hiljaa, ettei se pelasty." Siinä on minun nimikkopenkkini paassa pieni koyryselkä ruskea elukka, joka napertelee pienellä, hyvin nopeasti veputtavalla turvallaan herneen helpeitä, maistaen yhtä, maistaen toista. Sitten sen selkä oikaa, ja takajalat venyvät hirveän pitkiksi ja se siirtyy toiseen penkkiin, syö taas ja kuukkii reunimmaiseen penkkiin ihan ikkunan alle.--"Äiti, onko se kissa?" kysyy pikku sisar.--"Hss, ei ole kuin pupu." Se ei näe meitä. Mina tahtoisin hetimitä saada sen omakseni, mina näen sen jo omanani, mina saan leikkiä sen kanssa niinkuin pikku kissan kanssa, mina otan sen syliini ja syotan sitä omasta hernepenkistäni. Aion juuri pyytää äidiltä, että saisinkin mennä ottamaan sen kiinni, kun pikku sisar kopauttaa ikkunaan. Se siellä kapsahtaa takajaloilleen istumaan, pitkät korvat pystyssä ja etujalat hassusti lerpallaan. Me rummutamme kaikki ikkunaan ja meiltä paasee hilliton nauru ja riemuhuuto. Se loikkaa pitkän laukan poikki

porkkanapenkien ja retiisipenkien ja pinattipenkien ja yli karviaismarjapensaiden torman alle saunaan pain. Silla ei ollut hantaa kuin pieni topohanta.

Aiti vetää uutimen alas ja komentaa heti nukkumaan ja kaskee painamaan silmat kiinni. Mina painan ne kiinni siksi aikaa, kun aiti on huoneessa, mutta kun hän on mennyt, mina valvon kauan ja mietin. Minun hannaton vasikkani taisi ollakin tämä pupu.

* * * * *

Seuraavana päivänä minä odotan sitä saunapolun paassa. Se ei tule. Illalla, kun aiti laskee uudinta, odotan, että hän taas kutsuu katsomaan. Hän ramayttää uutimen alas ja menee, kehoitettuaan meitä heti sulkemaan silmamme. Hiivin vuoteesta, kiipeän sohvalle ja raotan uudinta. Ei se ole siellä. Aiti vain kuukkii porkkanapenkissä ja kitkee. Miksi aiti menikaan sinne, tulisi pois pian ja panisi hankin nukkumaan, johan kaikki muutkin ihmiset nukkuvat! Vihdoin aiti tuleeekin ja nukkuu heti. Mina nousen vielä kerran ja raotan taas uudinta. Ei se ole siellä nytkaan. Ei se mahda tulla enää milloinkaan. Sataa tuhatta ja tuulee. On autiota ja ikävää. Onko se pelästynyt ja pahastunut? Luuliko se, ettemme sallineet sen olla siinä ja hatistimme sen siksi pois? Olisi se saanut syödä minun hernepenkistäni kuinka paljon tahansa.

* * * * *

Huomenna heti herättyäni pyydän paasta etsimaan pupua aidan takaa. Pienet veljet ja sisaret pyytävät paasta mukaan. Aiti antaa luvan, mutta tulee itse aidan taakse pitämään silmällä. Mina alan kutsua pupua kuin kissaa ja kaikki muut tekevät samoin. Mutta kuinka sitä puputankin, se ei tule. Aiti sanoo, että pitää liikkua aivan hiljaa ja etsiä nareiden juurilta. Jos joku näkee sen, ei saa kirkaista, vaan pitää pysähtyä ja peräytyä ja tulla sanomaan toisille hiljaa. Me hiivimme sammalikossa varpaisillamme, hipristellen niinkuin sokkosilla, hajaannamme, tarkastamme joka pensaan. Luulemme näkevämmesi vaha valia pupun, mutta se ei olekaan se, se on milloin kivi, milloin kanto, milloin ei mikään. Silloin aiti sanoo, että joku rupeisi pupuksi ja toiset sitä etsimaan. Pikku sisko saa ruveta. Me vahan loitonemme ja hän saa sille aikaa mennä piiloon.--"Nyt saa tulla", huutaa aiti. Me etsimme taas.--"Ole hiljaa, pupu", varottaa aiti. Pikku sisar on vahan aikaa hiljaa. Sitten se alkaa parkua täyttä kurkkua. Se oli kyyristynyt ihan muurahaispesän viereen. Se ei sano, mikä sitä vaivaa, vaan huutaa aitia. Mina retuutan sen aidan luo ja aiti nostaa sen aidalle ja alkaa tarkastaa. Silla on muurahaisia koltin alla. Se herkeää parkumasta vasta, kun aiti sitä suutelee ja taputtelee sitä pirtua paikkaa....

* * * * *

Toisena päivänä menen yksin leikkimaan pupua ja rupean itse itselleni pupuksi. Piiloudun nareen juureen ja kuukin siitä toisen nareen juureen. Narhi näkee minut ja raakaisee, toinen narhi vastaa. Ne seuraavat minua puusta puuhun aitaan asti. Kiipeän piha-aituuseen, hiivin saunan taitse ja tormaa ylös puutarhaan. Syön, veputtelen siellä herneenpalkoja. Aiti

tulee.--"Saahan pupu syoda aidinkin penkista?"--"Syokoon nyt sitten."
Mina panen toiset rummuttamaan ikkunaan, etta pelastyisin. Ne tekevat
niin ja mina loikkaan nelinkontan porkkanapenkien ja retiisipenkien ja
portlaakkapenkien yli. Aiti vaatii, etta minun taytyy pysya kaytavilla.
--"Mutta eihan oikeakaan pupu?"--"Vaikka kohta!"--Pikku sisar rummuttaa
eraana paivana ruudun rikki. Se ei saa siita vitsaa, kun on niin pieni;
mutta pupusilla olo paattyy siihen.

* * * * *

On ikava, ei tieda, mihin ryhtya, tuulee kylmasti ja on kylma, vaikka
aurinko paistaakin, ei mikaan maita, voileipa putoo monta kertaa alaspain
hiekkiaan--en ymmarra, miksi sen aina pitaa pudota alaspain--ei ole
toveria, ei tee mieli leikkia yksin hiekassa, ei viitsi aina ratsastaa
keppihevosenkaan selassa. Enka keksi muuta kuin heittaytya selalleni
aitovarrelle. Taivaalla liitelee ja laatelee kaksi suurta lintua, ne
laskee ja nousee siipea liikauttamatta, valista ne on niin korkealla,
etta niita tuskin nakee. Viimein ne kato kokonaan. Semmoisina paivina
arty tekemaan pahaa, huudattaa siskoja, tekee kaikenlaista kiusaa,
sorkkii kepillä porsaita karsinaan ja saa nuhteita. Tulee mielihaluja,
joita ei saa tyydytetyksi. Tahtoisin paasta suureen kuuseen, joka kasvaa
portin pielessa, vaan en nae keinoa miten sinne kiiveta. Siella sanotaan
olevan oravan pesa ja rastaan pesa ja latvasta nakyy Jortaninkallio ja
koko jarvi ja kirkonsalmi ja haudankaivaja ongella Koiraniemessa. Se on
liian paksu reisittavaksi eikahan ulotu kadet edes sen ympari. Alimmat
oksat ovat niin ylhaalla, etten paase aidan paaltakaan. Hypatessani
aidalta alas satutan ison varpaani kiveen ja taytyy panna vesikaare. Kun
olen parkunut paruttavani ja lakkaa pakottamasta, on kylla se pieni
hauskuus, etta varpaassa on kaare ja saa nilkuttaa kantapaallaan ja etta
kaikki kysyvat: "Kah, mika on sattunut varpaaseen?" Mutta paiva on
kuitenkin menetetty eika tieda huomisestakaan. Menen maata ilottomasti ja
yolla potkii veli peitteen alla. Muistan tantapaisen paivan siita, mika
sita seurasi.

Kun aamulla saan silmani auki, on vuoteeni vieressa kukkapoyta. Poyta on
katettu valkoisella, lattiaan asti ulottuvalla liinalla. Sen etupuolelle
on kiinnitetty kiehkuroita harakanvarpaista. Sen keskella on maljakossa
ruiskukkia ja maljakon ymparilla on sepele kissan kapalista. Siina on
lakeritanko ja rintasokeria ja kaksi piparkakkupupua ja muitakin
piparkakkuja.--"Voi herttanen aika!" (Meidat on opetettu sanomaan: "Voi
herttanen", ettemme sanoisi: "Voi herranen" ja turhaanlausuisi Hanen
nimeaan). Pikku siskot seisovat malttamattomina poydan ymparilla. Niiden
taytyy saada maistaa ja ne saavatkin. Aiti panee kuitenkin minulle
pussistaan yhtä monta piparkakku sijaan. Lapset ovat yha levottomia,
vaikka ovat saaneet suunsa tayteen. Ne hypahtelevat ja pyorahtelevat ja
niilla nayttaa olevan jotain mielessaan.--"Aiti, sano sille jo!"--"Mita,
mita?"--"Panehan nyt ensin housut paallesi." Sitten han sukii tukkani ja
sanoo viimein:--"Jos nyt sitten menisit talliin."

Lapset kirmaisevat ulos, kaataen toisiaan mennessaan ja ehtivat ennen
minua tallin ovelle, silla varvas on vielä hella. Sen oven alipuoli on
kiinni, ylapuoli on auki. Siita kurkottaen naen pilttuun nurkassa
haavanoksia.--"Menehan lahemma." Menen lahemma, mutta en nae vielä

mitaan.--"Katsohan tarkemmin." Pieni pupu kyyrottaa nurkassa, korvat supussa selan paalla. Riemuhuuto! Mina olen saanut elavan pupun syntymapaivalahjaksi.--"Katsohan tarkemmin!" Riemu remahtaa kaikista suista, silla siella on toinenkin samanlainen. Mina olen saanut kaksi elavaa pupua syntymapaivakseni.

* * * * *

Meni koko se kesa niiden hoitamiseen, haavanoksien hankkimiseen, karvakortteiden keraamiseen. Ne ovat ensin arkoja, kyyrottavat nurkassa eivatka uskalla tulla ottamaan, ennenkuin olemme kiivenneet ylasillalle ja sielta tirkistamme lattian raoista. Sitten ne vahitellen kesytyvat ja uskaltavat ottaa maasta, vaikka me olemmekin sisalla vahan matkan paassa. Lopulta ne ottavat kadestakin ja kun mina paivakaudet katson, kuinka niiden huulet veputtavat, niin alkavat omatkin huuleni veputtaa, ja minulle nauretaan, etta ne veputtavat yolla nukkuessanikin.

* * * * *

Se oli se ikimuistoinen pupukesa ja kaikki sen muut muistot ja elamykset haipyvat naihin.

Sitten kavi niin, etta toisen vei kissa ja toinen loikkasi ulos ullakon ikkunasta, jonne ne oli viety tallista pois hevosen tielta. Suru ei paassyt tunkeumaan kovinkaan syvalle, silla satoi ensimaisen lumen ja lumipallosilla olo ja lumilinnojen rakentelu antoi yllin kylla muuta ajattelemista.

Lapsuuteni muistot ja mielialat ja elamykset ovat kuin heilimoivia tahkapaita, joista niita koskettaessa polahtaa pois ne helpeet, joihin hieno jauho on kiinnittynyt. Tahtoisin verhota lapsuuteni sen omaan ruumiinmukaiseen harsohuntuun. Olen kompelosorminen maaraatali, joka saa aikaan vain huonosti istuvan pitkahihaisen kotelon. Lapsuus on kotelostaan vapautunut perho, se pitaisi saada keijukaisena tanssimaan, mutta tama minun lapseni tallustelee tassa kuin isan raskaissa, suurissa saappaissa. Pelkka kosketuskin, pelkka mainitseminen, riittaa kuitenkin itselleni, pysyttamaan itseani sen ajan onnen tunteessa ja siksi mina omiksi iloikseni jatkan. Loihtikoot muut esiin omansa.

Sanon tassa vielä kerran, etta maailma oli minulle vain ihmeita taynna ja etta kaikkein tavallisimpienkin tapahtumien takana oli jotain, jota jain ihmettelemaan ja kysymaan ja josta olisi tahtonut tietaa enemman. Kaikki uusi minua jannitti, ei vain siksi, etta se oli uutta, vaan etta siina vielä oli jotain muutakin. Sellaisena salaperaisena on maailma minulle oikeastaan aina pysynyt. Silloin en tietystikaan koettanutkaan sen ihmeellisyyksia selittaa. Lapsi aavistelee kylla, mutta tietaa tuskin sen tekevansa. En ole koko elamassani paassyt kauemman kuin lapsi, joka todetessaan ihailee ja ihmettelee, pyrkimattakaan sen pitemmalle ja syvemmalle. Olen ollut mielestani kaikkein selvimmilla silloin, kun maailma on ollut minulle vain ihana, lumottu metsa, jossa aina vain aukee uusia ihanouksia ja tulee vastaan yllatyksia, kaikkein tavallisimmissakin. Odotan joka tien kaanteessa metsanneitoa tai jotakin semmoista ilmestysta. Ja se tulee aina toisessa tai toisessa muodossa.

Enka sita koskaan hammasty. Sinakin tulit minua vastaan niinkuin lumotussa metsassa. En ymmartanyt sinua enemmän kuin muutakaan, en kyennyt mitenkään selittamaan tuloasi, ainoastaan lumouduin ja huumauduin, ja saakoon se minulle yhä edelleenkin riittää. _Luulin_ lopultakin saaneeni selityksen sinusta, sina olit kaiken elamani huippu, edemmaksi sinua en ole kyennyt nakemaan enka mielestäni tarvinnutkaan. Mutta sinussa oli niin paljon ihmettä kuin kaikessa muussa yhteensä. Miksi viehätti, mika sinussa viehätti, sita en saanut selville enka koettanutkaan enka enaa koeta. Kuta enemmän sinua muistelen, sita ihmeellisempi olet.

Ihmeellisinta sinussa oli, että olit jo ennenkuin olitkaan. Sinulla oli minussa edeltajasi, huutavan ainet, jotka tuloasi valmistivat. Tunne sinuun, johonkin sinunlaiseen, oli minussa, ennenkuin itse olit. Loydan ne, edeltajasi, aikaisimmasta lapsuudestani, ainakin luulen nyt löytäväni. Rakastin niitä, koska niissä oli kussakin jotain, mitä sinussa sitten kaikin. Ne pitivät minua sylissä, niiden kanssa leikin, ne kertoivat minulle satuja, mina viihdyin niiden kanssa, haastoin heille huoliani, ikävoin heitä enka olisi hennonut heistä koskaan erota. Ne muistuvat juuri mieleeni toinen toisensa jälkeen.

Muistathan Taaton tadin?

Pidit hanesta paljon ja vielä enemmän hän sinusta. Retkemme hänen luokseen, hänen pieneen taloonsa, jossa hän isannoit ja emannoit yksin, oli ensimmäinen retkemme kahden kesken. Jotta se kestäisi kauemmin, ajoimme kayden melkein koko matkan. Kesäinen tie kulki viilleita metsiä, pihkalle tuoksahtelevia petajikoita, tyynten lampien rantoja, ahoisia maita, siinsi vaaroja ja haamoitti aukeita, etaisia ulapoita. Hevonen pysähtyy lepaamaan ja saa levätä, kunnes itse, taakseen katsoen ja kuin kummastellen, taas lahtee liikkeelle. Ratas milloin helisee kovalla kangastiella, milloin sihisee pehmoisessa hiekassa.

Ja päivän painuessa iltaan tullaan pieneen vanhaan, valkoiseksi rapattuun taloon lehdon sisassa lammen rannalla, jossa valkomyssyinen vanha neiti sulkee meidät syliinsä, nauraa ja itkien ilosta. Hän nauraa aina, itkiessäänkin, pelkasta ilosta ja nautinnosta saada nauraa.

Sina muistat hanet, kun hän syleilyään meitä loi katensa yhteen ja huudahti: "Kylläpä te, lapset, olette kaunis pari! Kylläpä sinulla on hienon- ja hyvännakoinen morsian, mistä hanet lienetkin löytäneet!" Eihan sita kenenkään olisi tarvinnut minulle sanoa, mutta minun oli kuitenkin mieluista sita kuulla.--"Voi teitä herttaisia lapsia, että tulitte! Etteka kirjoittaneet sanaakaan! Olkaa onnelliset, olkaa onnelliset!" Ja sitten hän vuoron itki, vuoron nauraa ja nimitti meitä alinomaa lapsikseen. Osasit olla niin kauniisti hänen kanssaan, puhella hänen asioistaan ja huolistaan, joita hänelläkin oli: rengit laiskottelivat, naapurit syöttivät lehmillään hänen niittynsä, varastivat kaloja hänen katiskoistaan. Tuotit niina päivinä hänelle sanomatonta iloa, autoit hanta hänen vastalauseistaan huolimatta ruuan laitossa. Rakastin sinua

siita jos mahdollista vielä enemmän. Han makuutti meitä untuvilla kuin lintuemo poikasiaan, toistamistaan toistellen: "Te olette nyt minun lapsiani, teidän pitää antaa minun kuvitella, että olette minun, minun vain nama päivät." Kautta elämän patoutunut aidiinrakkauden tarve purki hänessä silloin meihin niinkuin ennen minuun.

Olin rakastanut häntä aivan pienestä, niin kauan kuin muistan. Rakastin häntä varsinkin siksi, että hän oli iloinen ja nauroi. Äiti ja hänen sisarensa eivät olleet iloluontoisia, naurivat vain harvoin, kun välttämättä täytyi, kun eivät voineet sitä mitenkään pidattaa. Silloin he purskahtivat kuin pakosta, hytkyivät, koettivat kaikin tavoin vastustaa, saivat kuin kouristuksen, se näytti tekevän kipeää, kunnes sen vihdoinkin voittivat kuin vaikean kohtauksen ja huokasivat lopuksi ja pyyhkivät vedet silmistään ja olivat taas hirveän totisia. Tästä hersyi nauru kuin puro pulppuavasta lahteesta.

Hän kävi meillä pari kertaa vuodessa ja tuli aina yllättäen. Minulla on hänestä tavallisin muisto, että herään pimeana talviaamuna, kun tuli joku roihuaa ja räiskä takassa ja kuulen kuiskuttelevaa puhelua. Hän istuu ja juo kahvia isän ja äidin kanssa. Karkaan päitäsillani vuoteesta, kirkaisen, heittäen suin päin avautuvaan syyliin ja puristaun siihen pehmeää rintaa vasten ja tunnen poskessani silkkia pehmoisesta, korkeasta povesta. Tempaan esille hänen kultakellonsa, joka on aivan erikoisen pieni ja soma, jonka naputus tuskin kuuluu, saan itse avata sen ja katsoa sen sisään, sen ihmeelliseen sykkivaan elämään. Saan sormia sen kultakaatya ja kulettaa edestakaisin sen nappulata. Hänellä on paljon muuta näytettävää, on medaljonki, jossa on sen mammavainajan hiuksia, on korvarenkaat, joita saa sormia, kunnes hän huutaa: "Koskee, koskee!"--ja on itkevinaan, vaikkei koskisikaan. Hänen taskuistaan saa ottaa kaikki, mitä niissä on, ja niistä löytyy joka päivä aina uusia karamelleja ja mitä kaikkea. Vaikka niitä kuinka usein tyhjentaisi, on niissä vahan ajan paasta aina jotain uutta. Hän suutelee, jota äiti ei koskaan tee, eikä äidillä ole aikaa leikkiä minun kanssani, kun hän aina täytyy hoitaa pienempiä ja hommia. Hän kuuntelee tarkkaavasti kaikkea, mitä hänelle haastan pupuista ja Nakin kaloista ja Kihovauhkosesta ja mustista linnuista ja muista, joista ei osaa haastaa kenellekään muulle, ja hän nauraa, kun häntä kutittaa kaulaan tai kainalon alle. Hän kiikuttaa polvellaan ja laulaa: "Riia riia rankka, hesteen heeter lankka, naar vi kom till hennes koor, vaar teer inken hemma, para en kammal kumma, ok tvoo smoo huntar unter penken vast me kulenken, somssaa, somssaa: hauvavauva vauvuaa--" ja silloin se on purevinaan rintaan ja harisevinaan ja minä puren ja harisen vastaan ja me olemme molemmat menehtyneitä nauruumme.

Hän lähtee yhtä salaperäisesti, kuin on tullutkin. Kun herään jonain aamuna, ei häntä enää ole. Hän on niin helläsydäminen, että hänen olisi vaikea olla, jos täytyisi kuulla lasten itkevän jalkeensa. Ja jotta ne eivät itkisi hänen kuulemattakaan--niinkuin eivät sitten itkeäkään--hän jattaa jäähyväistuomisikseen parhaat antimensa: milloin omenia, milloin viikunoita, milloin marmelaateja, joita ei koskaan muuten saa.

Hän oli ensimmäinen rakkauteni, sillä en luule, että on suurtakaan eroa rakkaudella, olipa se mitä lajia tahansa, kun se kerran on sitä oikeinta,

sita parasta. Rakastin hanta siksi, etta han rakasti minua, ja rakastin sinua siksi, etta sina rakastit minua.

Toinen rakkauteni oli punainen tytto pappilan rannassa.

Naapurin poika oli tuonut kaupaksi onkikalojaan, suuria ahvenia, sarkia ja sayneitakin. Jannityksesta jaykkana mina kysyn:--Mista olet saanut nama kalat?--Vahan mahtavoiden han vastaa:--Koiraniemesta.--Maaltako vai veneesta?--Suupieltaan venayttaen han vastaa:--Veneesta mina ongin.

Mina sain onkia ainoastaan maista jaloin omasta rannasta tai enintaan kahlata niin pitkalle, kuin paasin polvia myoten veteen. Pyykkilaiturin paassa olisi ollut hyva paikka, mutta siihen en saanut menna, silla siita alkoi jyrkkays, jonka takana oli kuolema ja vaani se Nakki. Veneestakin olin joskus saanut onkia. Mutta sitten oli kerran sattunut se hirmuinen hapea, etta veneessa hypellessani sen kokka oli irtautunut maasta ja vene alkanut ajautua ulos selalle ja olisi kai mennytkin sita menoaan ja vienyt minut mennessaan, jollei aiti, parkunan kuultuaan, olisi syossyt puutarhasta rantaan ja suin pain vaate paalla veteen ja saanut kokasta kiinni. Mista seurasi ankara, vitsan uhalla annettu kielto olla sen jalkeen ollenkaan menematta veneeseen, jollei kokka ole lujasti maissa kiinni ja tuuli maihin tai piiat pesemassa pyykkia rannassa.

Kielto oli olemassa jo kolmatta kesaa, mutta siita huolimatta mina olin oppinut seka soutamaan etta pohjasta tyontelemaan--matalalla vedella sisapuolella kaislikon--aidin aanettomalla suostumuksella hanen itsensa pitaessa salaisesti silmalla puutarhasta. Mutta valjemmille vesille, ulkopuolelle kaislikon en ollut mennyt enka halunnutkaan menna, silla vaikka kielto tavallaan olikin kaytannossa kumottu, oli se kuitenkin olemassa ja saattoi milloin tahansa astua uudelleen voimaan kaislikon sisapuolellakin.

Mutta nyt oli Pekka ollut Koiraniemessa asti ja saanut nuo suuret ahvenet ja sayneet, eika se ollut paljoakaan suurempi poika kuin mina, pikemmin kooltaan pienempi, vaikka vahan vanhempi. Ja osasinhan minakin jo kulkea veneella seka meloen ja soutaen etta pohjasta tyontaen.

En tieda itsekaan, mita minussa oli tapahtunut, en, kuinka olin tullut siihen, mista itseni tapasin: veneesta kaukana ulkopuolella kaislikon, melomassa lahden poikki saarta kohti, joka oli virran niskassa, matkalla Koiraniemeen, joka oli virran alla. Paatos oli nahtavasti tapahtunut silmanrapayksessa niinkuin koiranpenikan, joka kappyrassa maaten yhtakkia kuulee sisaisen aanen haukahtavan hanelle jotakin, kutsuvan jonnekin, kavahtaa pystyyn ja livistaa tiehensa taakseen katsomatta, mistaan valittamatta ja mitaan kutsua kuulematta, vaikka sen kuulisikin. Kiisin kuin veitsella viiltaen rantaan. En tieda, nakiko minut kukaan, kun lahdin, ja huusiko kukaan jalkeeni, mutta vaikka olisivat huutaneetkin, en luultavasti olisi mistaan valittanyt, vaan karannut kasista. Tuli mita tuli jalestapain, minun taytyi saada suorittaa suurteko, onkia veneesta, saada suuri ahven Koiraniemen kainalosta, laskea virta ja nousta se omin

voimin, niinkuin Pekka oli tehnyt.

Olin laskenut tämän virran usein ennenkin, mutta en yksinani, vaan isän ollessa perässä ja minä hänen polviensa valissa: olin solahtanut sillan alitse, jonka arkkujen valissa vesi loklatti kummasti ja ainet kumahtivat kuin kellarin holvissa ja aivot täytyi vetää kiireesti sisään. Tuli vastaan aina toinen toistaan kummempaa kummaa: Virrantalon nuottakota ja sen kahden puolen saman talon risupadot, joista kevaalla kudun aikana saatiin vitsamerroista mahdolltomasti sarkia, sitten vanhan sodanaikuisen sillan vedenalaisen arkun jaannos, jonka päälle piti varoa ajamasta täydellä veneellä; sitten suuri riippukoivu, jonka alta hauki otti uistinta, kun sattui syönnilleen, ja oli kerran ottanut haudankaivajan uistimeen niin mahdolltoman suuri Kihovauhkosen venkale, ettei pysynyt veneessä; sitten poukama ja niitty ja niitylla Ryhalan lato perallaan ja suu vinossa, ja kun kierrettiin sakeata haapaa kasvava niemenkarki, niin näkyi Koiraniemi ja sen suuri kayra petaja, johon aina kytkivät tukkilautan, mistä Virrantalon ahne isäntä nylki rumat rahat lauttamiehilta. Niemen kainalossa oli ryto, mahdolltoman suuri veteen juuriltaan kaatunut kuusi, jossa kellonsoittaja pyhäaamuinkin onki eika ahneissaan malttanut lahtea pois, ennenkuin näki papin veneen tulevan.

Vuolas virta on alkanut viedä venettäni ja topakasti meloen minä lisaan sen vauhtia. Valkopäinen virstapatsas sillan korvassa kuin kurkottaa kaulaansa paremmin nahdakseen, kuka sieltä tulee. Ja silta koiristaa selkaansa, ihmetellen ja ihaellen, että onpas poika uskaltanut lahtea yksin virran vietäväksi. Arkkujen mustat aukot ammottavat suurempina ja vahan kuin uhaten ja pelotellen: uskallatko tulla? Minä uskallan, minä vaannan vetä taapain melalla. Pikku koira vikittää siltaa pitkin ja pysähtyy ja pistää kuononsa kaiteiden väliin ja vikisee ja heiluttaa hantaansa. Ka, meidän Penni! "Penni se! Penni se! Hyppää!" Se ulvoo ja pyrkii mukaan, mutta ei uskalla hypätä alas ja rientää rannalle. Virta kantaa veneen arkkuihin, laita rusahtaa--mutta rusahtakoon! Joku ajaa sillan yli, kaviot kopsaa ja koko silta nytkyy, ja rapisee hiekkaa veteen ja veneeseen. Sillan alitse tultuani näen, että se onkin vain pikku poika, ei sen suurempi kuin minä. Se heiluttaa ohjasperiaan ja hosaisee hevostaan ja huutaa minulle mennessään: hei! johon minäkin huudan: hei! niinkuin pitää ja raiskaytan melalla vetä korkealle ilmaan. Meitä on kaksi Manttalan poikaa, toinen sillalla, toinen sillan alla, toinen hevosella, toinen veneellä. Veneen vauhti kiihtyy, virta vyöryy yhä suurenevina haransilmäinä. Vanhan sotasillan kohdalla näkyy pohja ja seisomaan nousten minä survaisen siitä veneelle uutta vauhtia. Jaan seisomaan perään ja vipuan melalla veneen laidasta.... Nuottakota siinä katsoa mollottaa ... päivää, nuottakota!... Penni laukkaa rantaa, niin että korkea heinikko lakoilee sen kohdalla. Nahdakseen minut paremmin, missä minä menen, se pomppaa korkealle ilmaan. Penni se! Koiraniemessä minä otan sinut veneeseen, tule sinne! Isä saa heti huomenna ostaa minulle uistimen, niin minä ensi kerralla otan tuosta riippukoivun alta sen suuren hauvin, joka paasi haudankaivajalta.... Rannan puut katsovat kummastellen, että kuka siinä menee semmoista vauhtia. Keskellä virtaa on suvanto ja sen poukama ja siellä on lumpeita ja loistaa hauvinkukkaa. Lato lahden pohjassa niitylla tollottaa suu auki ja vielä enemmän perallaan kuin ennen. Otanpa tuosta lumpeita ja hauvinkukkaa pikku siskolle, joka niitä aina pyytää tuomaan. Ollappa se nyt itse tuossa

kokassa ottamassa, niin olisi silla hauska. Ei tiedä sisar, ei tiedä kukaan, missä tämä poika menee. Eivät tietäisi tulla ottamaan, vaikka meloisin maailman laitaan.

Vene kelluu kaislikkorinnassa, missä akanvirta sitä pidattaa. Kuuluu hyrskettä ja polsketta. Joku tulee jostain. Tuleeko joku minua hakemaan? Ajetaanko minua takaa? Niemen nenäitse pohkaisee vene vihaista vauhtia. Se tulee melkein kohona. Kokassa on iso koira. Mies seisoo perässä ja sauvoo pohjasta ja vene hyppähtelee ja hyrskähtelee. Kokka vaahtoa ja suuri laine lakoilee kahden puolen venettä. Se tulee ihan minua kohti. Aikooko se tulla ottamaan? Muistan lahteneeni luvatta. Lyykähdän voimatonna peräruudolle ja mela putoo veteen. Sitä sorkkiessani on vene tullut ihan kohdalle. Sehan onkin Salomo, tuttu mies. Silla on rykelmä verkkoja veneessä ja kokassa pyssy. Se meneekin kalaan ja vesilintuun. Ei se mene kotiin kantelemaan. Se on hyvä mies, kaikkien meidän lasten ystävä, kun on meillä toissa. Se auttaa minut aina suureen kuuseen olkapailtaan. Mahdottoman vakeva mies, kantaa yksin rakennushirren selässään ja jaksaa kiikuttaa minua kammennellaan suoralla kadella. Se aina muhoilee, nytkin se sieltä muhoilee.--"Hei!" huudan minä.--"Heipä hei!" vastaa Salomo.--Nyt se jo menee siellä kaukana. Sen koira horistaa korviaan Pennille toisella rannalla. Penni seisoo veden rajassa ja haukkuu ja lahtee sitten rantaa pitkin Salomon veneen jalkeen. Meidän Penni on Salomon Hallin pentuja.

Kampean veneen takaisin keskivirtaan, ja siitä näkyy jo Koiraniemi ja kuusiryto sen kainalossa ja kayra paksu petäjä niemen nenässä. Mutta matalan niemen yli siintää leveä kirkonsalmi ja sen rannalla iso pappila ja pappilan takana kirkko. Aina kun siihen tulin, silloin ja joka kerta sen jälkeen lapsena, nuorena ja vielä vanhempanakin, pidatti ihmetyksestä hetkeksi henkeäni, niinkuin olisin katsellut maailmaa korkealta maelta. Sinne teki mieli, mutta ei uskaltanut. Pappila on rantaan viettävällä rinteellä korkeiden koivujen ja haapain keskellä. Se on suuri ja komea, taitekattoinen ja keltaiseksi maalattu ja laudoilla vuorattu, ja valkoiset ikkunalaudat. En ole siellä koskaan käynyt, ainoastaan soutanut ohi. En huomaakaan, kun olen jo ajautunut ohi onkimapaikan. Ka, eihan minulla olekaan onkea mukana. Vene saa liukua sivu Koiraniemenkin, minä istun perässä selkakenossa ja mela kainalossa ja uitan sikaa, antaen virran viedä. Salmi suurenee, virta laimenee, vene kantautuu ohi pappilan uimahuoneen ja pysähtyy tyynen salmen keskelle pappilan laiturin kohdalle.

Pappilassa ovat salin ikkunat auki ja sieltä kuuluu pianonsoittoa ja kaunista laulua. Rouvasvakea koreissa vaatteissa kayskentelee herrain kanssa kasikkain puutarhassa. Siellä on vieraita. Niiden pikkupojat ovat pallosilla maantiella aittojen edessä. Minun tekisi usein mieleni mennä sinne niittyjä myöten ja haan läpi katsomaan aidan raosta, sillä siellä on kesy kurkikin, joka koikkii pihamaalla, mutta en saa, sillä ne ovat suruttomia ja me olemme heranneiden ihmisten lapsia.

Pihasta juoksee rantaan avopainen, ihan punaiseen puettu tyttö. Silla on toisessa kadessa ongenpää ja toisessa matotuuhinen. Se juoksee laiturin paahan, heittää onkensa veteen ja seisoo sitten kauan aikaa liikkumaton ja tuijottaa eteensä. En ole koskaan nähnyt kokonaan punaiseen puettua

tyttöä, ainoastaan yhden semmoiseen huiviin kirkossa. Aiti ei mennyt siihen penkkiin, vaan istui toiseen ja sanoi, ettei saa katsoa taakseen. Vaan tati meni. Kenen lienee se tyttö, pappilassa ei tietaakseni ole yhtään senkokoista eikä mustatukkaista tyttöä. Se kuvastuu kokonaan veteen, siinä on kaksi samanlaista punaista tyttöä. Nyt se riipaisee siimaa ja valayttää salakan vedestä. Se juoksuuttaa sen maihin ja tulee pian takaisin laiturin paahan, ja kumartuu ottamaan matosta tuohisesta. Sen tukka on vain yhdestä kohti niskasta kiinni sidottuna punaisella nauhallalla, se putoo monta kertaa sen silmille ja se heittää sen paansa heitolla olan yli. Taas se saa salakan, mutta se lentää laiturin viereen ja paasee. Silloin se sanoo: ash! Voi herttanen, kuinka se on soma! Kyllä kai se paasisi taivaaseen, jos kuolisi, vaikka sillä onkin punainen hame. Koskapa taitkin sanoi siitä kirkon punahuivisesta tytöstä, että olkoon lapset puettu kuinka suruttomasti tahansa, eivät ne joudu hukkaan, vaan niiden vanhemmat.... Nyt se taas sai salakan!

Ja minä istun siinä, kuinka kauan istunenkin, ja katselen punaista mustatukkaista tyttöä, mela yhä kainalossa, vaikkei vene liikahtakaan. Se ei ole minusta tietävinaankaan, ei katso kertaakaan muuanne kuin onkeensa. Seisoo ihan liikkumatonna, valista vain pyyhkäisten itikan otsaltaan.

Pihasta tulee sen lihava mammalyllero ja pysähtyy laiturin paahan.

"Etko jo tule pois?"

"En minä vielä."

"Aurinkokin laskee ja alkaa tulla kylmä."

Mutta tyttö vain seisoo yhä ja onkii ja saa taas kalan.

"Kuka se on tuo poika? kysyy sen mamma."

"Kuka poika?"

"Tuo, joka istuu tuolla veneessä lakittomin pain."

Tyttö ei vastaa.

"Kenenkä sinä olet poika?" kysyy sen mamma nyt suoraan minulta.

Kuin pahanteosta pakoon hypahtaen minä sysään liikkeelle veneen, joka istuessani ja katsellessani punaista tyttöä on kaantynyt kotiin päin, sillä on alkanut kayda iltatuulen viri salmea pitkin. Melon yhä tiukemmin ja vasta Koiraniemen kohdalla katson jalelleni. Siinä se vielä onkii, mutta sen mamma on alkanut lylleroitella pihaan. Nyt se ottaa matoastian ja keraa kalat ja juoksee jalesta. Nyt sitä ei enää näy. Pappilan ruokakello soittaa vakea syömaan.

Penni on tullut Koiraniemeen ja vikisee siitä veneeseen. Otan sen ja panen pois melan ja otan airon ja alan tyonnella läheltä rantaa pohjasta, niinkuin Salomo. Minullakin on koira kokassa ja minunkin veneeni kokka

kohisee ja laine lakoilee kahden puolen. Mina ajattelen koko ajan, että jos olisi punainen tyttö tuossa rannalla, niin nakisi. Virran nousu käy minusta vielä helpommin kuin lasku. On kuin olisi minulla moninkertaiset voimat, niinkuin olisin kohta aikamies. Saan veneen menemaan suoraan, niinkuin tahdon, eikä se nyt hipaisekaan sillan arkun seinään, vaan solahtaa yhtä vauhtia sen alitse. En ajattele sitä, että sauvon, ajattelen vain sitä, että punainen tyttö nakee, kuinka mina sauvon. Hei virstapatsas, punaruumis, valkohattu! Minut on vallannut sanomaton mielihyvä ja hyvänolon tunne ja illan viileys hivelee ohimoita ja tunnen, että otsatukka leiskahtaa joka kerta, kun kumarrun eteenpäin ja ponnistan.

Kun tulen kotiin, kysyy äiti, missä olen ollut. Sanon olleeni vain vahan ongella eikä äiti kysy missä.

Palasin usein Koiraniemen kainaloon odottamaan punaista tyttöä. Istuin ja ongin rytokuusen kupeella ja sain paljon isoja ahvenia ja sarkia ja sayneitakin, mutta en koskaan enää nähnyt punaista tyttöä. En saanut tietää, kuka hän oli ollut ja mikä hänen nimensä, enkä uskaltanut keneltäkään kysyä. En tiedä, enkä uskaltanut siksi, että hän oli tyttö, vaiko siksi, että hän oli punainen. Punainen oli meillä syntia. Mina kuitenkin ajattelin hanta koko kesän, varsinkin pantuani maata ja luettuani iltarukouksen. En lukenut sitä enää aaneen yhdessä muiden lasten kanssa, vaan luin sen yksin ja hiljaa, ettei kukaan kuulisi. Pyysin joka ilta salaa Jeesuselta, että hän antaisi punaisen tytön tulla huomenna ongelle. Pyysin siihen aikaan kaikkea Jeesuselta, sitäkin, että hän munittaisi aapiskukolla minulle sokeripalan lehtien väliin. Mutta vaikka se tyttö ei tullutkaan, oli minun kuitenkin suloista kaivata hanta tulemaan pappilan laiturin paahan, heittamaan hopeista, valkahtelevaa salakkaa korkealle ilmaan. Unhotin hänet mielestäni vasta sitten, kun isä laittoi minulle jousipyssyn.

Kai olin jo joitain vuosia vanhempi. Vuosia en muista, ainoastaan tapaukset.

Meidän musta ruuna seisoo rappujen edessä, valjastettuna uusien Turun kiessien eteen. On kirkas, lämmin paiste. Sen karva kiiltää ja valjaiden soljet ja pislait valkkavat ja istuinten hakkien puolapuut ovat sileät ja lampimat. Istun takaistuimella lahinna nuoremman veljen kanssa. Minulla on uusi koltti, uudet housut ja uusi lakki, jossa on oikea nahkalippa. Hypistelen sitä toisella kadella, samalla kun toisella pitelen etuistuimen kaiteesta, etten retkahtaisi selälleni, jos ruuna nyhtaiseisi, kun paarmat ja karpaset puree. Pikkuveli puristaa kaiteesta kahdella kadella. Se jo kerran pyllahti maahan, kun ruuna riipaisi. Isa istuu etuistuimella, suitset kadessa. Äiti vielä viipyy. Sen on ensin pitänyt imetää ja nukuttaa kaikkein pienin ja viedä vahan suuremmat puutarhaan huoneiden taa poimimaan viinimarjoja, etteivät nakisi ja rupeisi itkemaan, kun me lahdemme. Malttakoothan mielensä, kyllä tulee vielä heidänkin vuoronsa. Mika sinne koko joukolla niinkuin mikakin mustalaispartti, eikahan semmoinen joukko mahtuisi kieseihinkaan, eikä

ruuna jaksaisi vetaakaan makisella matkalla.

"Eiko se jo ala joutua?" kiirehtii isa.

Samassa aiti tuleekin, kay vielä toimittamassa jotain ja nousee sitten viimein isan viereen.

"Mina menen avaamaan porttia!"

"Et sina paase alas."

Mutta mina paasen alas ja saan portin auki ja kiinnikin, ja keikautan itseni takaisin ylos ja olen aika miesta mielestani ja hoidan koko matkan pikku veljea pitamalla katta hanen selkansa takana.

Olemme matkalla Vanninmakeen, Repolaan, jossa meidan lehmat ovat kesalaitumella. Se on siella jossain sydanmaan kylassa, jonne on hyvin makinen maantie ja suuria soita makien valissa. Niiden vaet ovat meidan parhaita ystavia. Ne tuovat meille kirkossa kaydessaan keltaista paksua piimaa ja marjoja ja ohralettuja. Niilla on myos hyvin keltaista paksua voita.

Alkumatka on vielä tuttua. Jortanin kalliolle asti, jossa on oltu mustikassa. Siita lahtee ison kiven kohdalla polku metsaan. Nytkin sielta tulee lapsia mustikasta, suut, posket ja sormet sinisina. Tytot niaavat meille, minullekin, mina nyokaytan heille paata niinkuin isa.

On kauhean paljon makia, jyrkkia ja pitkia. Isa nousee aina maen alla kavelemaan ja mina myoskin.--"Istuisit karryissa, eiko sinua vasyta?"--
"Ei vasyta". Ruuna vetaa mutkitellen. Mina ihmettelen sita siksi, etta silloinhan sille tulee pitempi matka. Isa selittaa syyta siihen, vaikka mina en ymmarra, mutta tottapahan ruuna sen tietaa, koska niin tekee. Miksi lienee tie maen kohdalla leveampi kuin muualla?

Tie laskee Holpanlahden rantaan. Isa ajaa veteen ja antaa ruunan juoda. Hyvin pienia kaloja viilettaa vedessa rattaiden valissa. Kaukana siintaa suuri jarven selka ja sen yli nakyy livaara, jossa nyt ei olekaan enaa Tapion linnaa.

Eraassa louhikossa tien vieressa on punaisia kivia. Aiti sanoo, etta niista saa sinista varia. Toisessa paikassa on metsa kahden puolen tieta palanut mustaksi, rahtimiehet ovat sytyttaneet, ovat nekin huolettomia, kun jattavat tulen kuivaan sammaleen. On hirvean pitka, suora tie rannattoman suon halki. Siina tuntuu viileammalta ja tuoksuu vakevalle. Aiti tahtoisii panna villahuivin meidan hartioille, mutta ei meilla ole ollenkaan kylma.

Se maki, joka nakyy suon takaa, ei ole vielä Vanninmaki, vaan Ryhalanmaki.--"Milloin tullaan perille?"--Isa ei sano sanovansa, sittenpahan naet. Ruuna lorottaa joka maen alla, vaikkei olisikaan lorottamista--soh!

"Isa, saanko mina nyt ajaa?"

Isa antaa minulle ohjasperat, mutta pitää myöskin itse ylempää kiinni. Se silla aina kiusaa.

"Isa ei saa pitää."

Isa antaa ohjokset kokonaan minulle ja panee sillaikaa piippuun. Mina hoputan ja saan ruunan vahan juoksemaankin. Tulee vastaan rahtimies, jolla on suuri parkkikuorma. Mina saan sivuutetuksi sen omin avuin, vaikkei rahtimies ollenkaan kaanna.--"Ne ovat semmoisia junnkareita!"-- "So, so", sanoo aiti, "kuinka sina niin?" Tie yha nousee, mina saan yha ajaa, koska osaan. Tulee taloja ja peltoja ja tuulimyllyja, kokonainen kylä.

"Isan pitää sanoa, milloin minun pitää kaantaa Repolaan."

"Joka tahtoo olla ohjaksissa, sen pitää itsensä myös tietää, mihin ajaa."

Mina kuitenkin ajan, vaikken tiedä. Luotan siihen, että isa kuitenkin sanoo. Ruuna kaantyy eraaseen taloon. Mina kaannan sen pois. Joku ukko seisoo portinpielessä ja portti on auki.--"Sivuko se nuori mies aikoikin ajaa?" Sehan on Repolan isanta. Isa ottaa ohjokset ja ruuna riipaisee juosten pihaan.

Vai tama nyt sitten on se Repola! Olen ensi kertaa nain kaukana kylässä. Minut valtaa hilliton uteliaisuus nahda kaikki, mita taalla on. Taalla ei ole mikään niinkuin meilla. Tama on korkealla maella eika missaan ole jarvea eika rantaa. Kah, niilla on viisi aittaa rinnakkain rivissa, toinen toistaan pienempaa. Kah, niiden valissa on sola, takana kasvaa tuomikko--siina sitten olisi mainio olla piilosilla. Kah, tallin oven paalle on naulattu suuri lintu, siivet levälleen ja jalat hajalleen. Kurki! Isanta on riisunut ruunan ja menee juottamaan sita niitynotkoon. Mina menen perassa.

Siella on suuri, syvä lahde ja sen vesi on niin kirkasta, että nakee pohjaan asti. Siita lahtee maanalainen puro, joka vie lampiin ja lampi laskee jokeen ja joki järveen. Siina voisi olla kalojakin, onko siina kaloja? Onhan siina kaloja. Mita kaloja?--"Ruutanoita."--"Minkalaisia kaloja ne on, saako niita ongella?"--"Ela mene liian lähelle, sen reunat saattavat pettaa. Solahdat maan sisaan." Mina ajattelen: jos olisin Kihovauhkonen, hyppaisin lahteeseen ja harrisin maan alitse meidan järveen. Sammal sihisee ja painuu allani ja minun sydänalaani vihlaisee somasti, kun hyppaan pois.

Isanta vie ruunan talliin ja näyttää sille heinia. Siella on pieni varsa emansa kanssa samassa karsinassa. Se pistää turpansa ulos ja mina uskallan silittää sen ylahuulta, joka on siloinen ja suloinen kuin Taaton tadin sametinsilkkinen ompelutyyny. Se imee emansa, ensin toista nisaa ja sitten toista. Minkatahden se niita muuttaa? Isanta sanoo, että toisessa on syömistä, toisessa juomista.

Tupatiella juoksee pikku koiranpentu vastaan, haukkua raiskayttää ensin ja tulee sitten pyörimaan jaloissa. Mina tempaan sen syliini.--"Saanko

mina sen?"--"Saahan sen."--Nyt se on minun koira. Sen nimi on Otti. Se potkaisekse sylistani ja ryntaa pirttiin, mina jalesta. Siella on pankon alla kolpperossa vasu, jonne se juoksee. Siina on toinenkin aivan samanlainen. Sen nimi on Anti. Ne ovat niin yhdennakoisia ja yhdenkokoisia, etten tieda, mika on Otti ja mika Anti. Pikku poika tulee karsinasta ja selittaa, etta sen tietaa siita, etta Otti on urosa ja Anti imisa. En tieda, kuinka sen sittenkaan tietaa. Poika selittaa. Ahaa! Sen pojan nimi on Taavetti. Silla on housuja kannattamassa nahkainen solkivyo niinkuin aikamiehilla ja vyosta riippuu tuppi. Silla ei ole milloinkaan ollut puupuukkoa. Saisivat ne jo antaa minullekin oikean puukon.

Tupa on kauhean suuri, taalla vasta voisi tavattomasti telmia. Hirvean isolle uunille vie portaat yhdesta ainoasta hirresta, johon on koverrettu astuimet. Uunin kupeella on luukku, josta mennaan lattian alle. Tupa on taynna ihmeellisia asioita. Vanha ukko istuu penkilla ja palmikoi tuohia.--"Mika siita tulee?"--"Konttihan tasta olisi tulevinaan, ei tieda, tuleeko." Mina seison ja katson, kuinka han napparasti pistelee pitkia tuohiliuskoja toistensa alle.--"Vieras on hyva ja istuu", sanoo ukko. Mina istun ja han alkaa puhutella minua kuin vertaistaan:--"Kuuluuko sita mita vieraalle?" Mina tiedan, etta silloin pitaa vastata:--"Ei tuota mitaan kiireelle kerrottavaa, mita vain teille."--"Ei tuota meillekaan mitaan erinaista, on ollut vain hyvät heinailmat."--"On meillakin ollut hyvät heinailmat."--"Tana aamuna tuo vahan sataa ramautti karjankynteen."--Olin aivan erikoisesti mielissani siita, etta han nain kohteli minua kuin aikamiesta ja istuuduin hanen viereensa penkille, vaikka olisi tehnyt mieleni lahtea telmimaan Taavetin kanssa ja kiiveta uunille ja menna katsomaan koiranpenikoita. Han keskeytti hetkeksi tyonsa ja alkoi kaivaa piippuaan rassilla, joka riippui kukkarossa, minka han oli vetanyt esiin housunkauluksen alta. Han tyhjensi sen kouraansa, kaari neulanauhan kukkaron suun ymparille ja moksautti, paataan taapain keikauttaen, piipunperat poskeensa. Sitten han, mulauttaen minulle silmiaan, ruiskautti hampaittensa valitse pitkan mustan maran kauas keskelle tuvan lattiaa. Mina teen vaistomaisesti saman, mutta se paattyy vain sihaukseen.--"Pitaa painaa kieli hampaita vastaan ja ponnauttaa kurkkulaellaan, niin se lentaa. Ahah, jopahan lensi paremmin!"

On ilmaantunut kaksi pienta tyttoa meidan eteemme, molemmilla sormet suussa.--"Kah, etteko te alya, sydanmaan kollot, pistaa katta kirkonkylan nuorelle herralle." Tytot sysaavat silloin katta ja niaavat minulle kuin aikaihmiselle.

Silloin aukeaa tuvan ovi ja eteisesta tulee tytto kahvia kantaen. Joku toinen on avannut hanelle oven ja han tulee keikuttaen tarjotinta ylhaalla paansa paalla. Hanella on ristikkainen hame ja ristikkainen lyhyt nuttu ja valkoinen esiliina. Hanella on keltainen tukka, keskea jakauksella, ja pitka palmikko. Han tulee minua kohti, tarjotin yha ylhaalla. Sitten han laskee sen minun eteeni ja katsoo minua hymyillen suoraan silmiin. Hanella on punaiset posket ja poskissa kuopat.--"Olkaa hyva ja ottakaa kahvia." En ole vielä koskaan ottanut itse kahvia; aina kun ovat kylassa tarjonneet, on aiti pannut sokerit ja kermat sekaan ja lautaselle vehnaset ja asettanut kupin eteeni poydalle. Mutta kylla mina osaan yhtä hyvin itsekin, ensin sokerin ja sitten kerman ja sitten vehnasein.--"Panee enemman sokeria sekaan", sanoo tytto. Mina panen kaksi

palasta. "Panee vielä, kun ovat niin pieniä." Panen kolme ja otan sitten vehnaspalan.--"Ottakaa toistakin sorttia." Kun olen tehnyt senkin ja huomannut, että se käy hyvin, nostaa heiskauttaa hän taas tarjottimen paansa tasalle ja menee keikutellen ulos, ja joku toinen painaa oven hänen jalkeensa kiinni. Minulle on tuotu kahvia erikoisesti tupaan ja sita varten on avattu ovia! Tytöt ja Taavetti seisovat ja tollottavat minuun. Pitaisikohan minun antaa niille vehnasestani? Mutta minä olen jo ahtanut sita poskeni pullolleen ja harpin kiireesti kahvia, vaikka se polttaa niin, että sita laikahtaa koltilleni ja tahtoo vaantaa suuta itkuun ja vesi kihoo silmaan.

Taas tulee tyttö samalla tavalla tuomaan toista kuppia. Minä tiedän, että toinen kuppi aina ensin aiotaan ottaa ilman leipää ja että sokeri pannaan sekaan vasta, kun siihen kehoitetaan. Hän kehoittaaakin ja istuu viereeni odottamaan ja antaa lapsille kullekin sokeripalasen ja piparikakun.

Vasta kun hän on lahtenyt, muistan, että enhan olekaan kiittänyt, ja juoksen hänen jalkeensa. Minussa on herannyt vastustamaton halu saada olla hänen kanssaan. Hän tulee minua vastaan toisesta tuvasta, kadessa suuri kivikuppi ja toisessa myöskin kivikuppi. Seuraan hänen mukanaan. Hän menee saunakotaan. Siellä on suuri muuripata, tyhjänä tulella.--"Tule vain, tule vain", kehoittaa hän minua. Hän alkaa paistaa otralettuja, nostaa kauhalla kupista lettuvellia ja lavayttää sen padan pohjaan, jossa se karahtaa ja lemahtaa hyvälle nenaan. Sitten hän kaantaa sen ja paistaa toisen puolen ja antaa sen minulle. Se on hyvää, vaikka vahan polttaa. Hän katsoo minuun, nauraa vahan uutta paistaessaan ja minä nauran myös. Minun pitää vain syödä niin paljon kuin jaksan, mutta enhan minä enää jaksa. Itse hän ei syö, kokoo vain napparasti kasaa korkeammaksi, lettua letun päälle. Pian on toinen kuppi tyhjä ja toinen kuppi kukkuranaan. Hän panee tyhjän kupin kumolleen tayden päälle ja antaa minulle kapustan ja me viemme ne yhdessä.

Minä juoksen hänen jalessaan joka paikkaan. Hän menee aittaansa, siihen kaikkein pienimpaan, se on ihan hänen omituinen omansa. Se on kuin leikkihuone. Hänellä on siellä hyvin pieni vuode nurkassa. Hän ei makaa siinä kenenkään kanssa, Taavetti vain makaa ylasillalla. Orsilla riippuu hänen vaatteitaan ja monet ihan uudet kengät, uudet pieksut, uudet ruojut ja uudet lipokkaat, ja sukkiä ja sukkanauhoja, ja sen ukki on tehnyt sille virsut, jotka sopivat minunkin jalkaani. Aitinsa on kutonut ja ommellut sen vaatteet, mutta se on itse neulonut sukkansa ja kutonut sukkanauhat. Hän ottaa orrelta paitain valista hajuheinapalmikon ja pistää sen nenan alle ja kaskee haistamaan. Se tuoksuu ihmeen hyvälle.--Tunsin sen tuoksun sitten aina, kun hän muistui mieleeni. Sinäkin sitten aina kerasit sita samaa tuoksuheinaa liinavaatteittesi valiin--ja sait sen mukaasi viimeiselle retkellesi.

"Mikä tuo on?"

"Kannel--soitanko?" Hän nappailee sita ja hyrahtaa lauluun. Sen silmat katsovat silloin jonnekin kauas aitan ovesta ulos minun ohitseni. Se kuuluu minusta hyvin kauniilta.

Meistä tulee yhä paremmat tutut. Hänen nimensä on Johanna.--"Lahdetaanko

marjaan?"--Me juoksemme maantien poikki tuulimyllymaen taa aholle hakaan. Siella paistaa paiva niin lampimasti, etta kivet polttaa jalkaan. Johanna johdattaa marikosta marikkoon, kutsuu luokseen, kun loytaa uuden, ja antaa minun aina poimia parhaat. Han kaataa omasta tuohisestaan minun tuohiseeni eika auta, vaikka panisin kuinka vastaan.--"Tokihan, tokihan!" Pian ovat tuohiset taynna mansikoita ja vattuja ja on seassa muutamia mustikoitakin. Ne tulevat ensin pohjapeittoon, sitten melkein puolilleen, sitten enemmilleen kuin puolilleen, sitten piripintaan, sitten kukkuralleen.--"Nyt poimitaan suuhun." Mina poimin joka marjan suoraan suuhuni, han kouransa. En loyda enaa.--"Tulehan tanne!... Suu auki, silmat kiinni!" Han nakkaa suuni tayteen marjoja ja lahtee kirmaisemaan pois. Saavutan hanet vasta tuulimyllyn alla.

Han istuu siella kivella ja siivoaa marjojaan. "Etpa saanut minua kiinni."--"Nytpas sain!"--ja laiskaytan hanta selkaan.--"Etpas saanut!" ja han heiskahtaa pois, ja kiertaa myllya ja kun olen saamaisillani hanet kiinni, hypahtaa han rappusille ja aikoo mennä myllyyn, mutta ovi on lukossa ja han pujahtaa kaiteen alitse myllyn hannalle ja istuu siihen kahareisin. Mina teen samoin. Hivuttaun eteenpain, han vetayty selka edella saman verran pois. En saisi hanta kiinni, vaikka hanet tavottaisinkin, han ei pitele kasillaan, puristaa vain jaloillaan, mutta mina en uskalla irtauttaa kasiani. Siirrytaan, siirrytaan, hannan paassa mina hanet otan, han ei uskalla hypata alas. Mutta han uskaltaa ja seisoo jo maassa kivella kadet ojona minua kohti. Mina putoan hanen syliinsa, me kaadumme molemmat ja minulta paukahtaa otsa kiveen.--"Koskiko sinuun, natti poika?"--"Ei koskenut"--vaikka koski.--"Anna, kun puhallan."--Han puhalttaa otsaani, jossa on jo kuhmu ja painaa sita esiliinallaan. En itke, en vaikka, vaan nauran ja kayn kiinni ja sanon: "Sainpas kiinni!", johon han sanoo: "Saitpas."

Ja sitten han pyorii myllyna kantapaillaan, kadet siipina, hame kellona hulmuten, ja mina myos, ja me pyorimme niin kauan, etta kaadumme.

Ja sitten me olemme pallosilla pihamaalla ja se paiva menee kuin ryppy, kunnes hanen aitinsa huutaa hanet lehmitarhaan ripsumaan. Me ripsomme yhdessa, toinen toisella puolen lehman. Sitten Johanna lypsaa oman nimikkolehmansa ja mina ripsun.

Isa ja aiti ja pikkuveli ja isanta tulevat ristiaisista toisesta talosta ja isanta taluttaa ruunan tallista ja alkaa valjastaa. Aiti huutaa minua tulemaan.--"Ela mene, jaa tanne", kuiskaa Johanna lehman alta. Mina nakkaan ripsuni pois ja juoksen sanomaan, etta tahdon jaada tanne iaksi paivaksi. Kaikki nauravat ja isa nostaa minut takaistuimelle pikkuveljen viereen.--"Jai se Otti ottamatta", sanoo isanta porttia avatessaan, mutta ruuna riuhtaisee menemaan. Minulla on niin paha mieli, etten osaa edes itkea. En saanut heittaa hyvastiakaan. On taysi tyo pysytellessani kiinni, kun ruuna karkaa taytta vauhtia alamaessa. Kun se viimein hiljentaa vauhtiaan vastamaessa, sanoo aiti kietoessaan harsohuivia ymparilleni iltakylmassa:--"Olisiko sinun kovin mieleesi tehnyt sita koiranpenikkaa? Tuodaan sitten toissa kertana." Sitten han sanoo isalle: --"Kovin siisti ja korea tytto se Johanna." Jos hyppaisin alas, niin etteivat nakisi ja karkaisin metsaan ja sitten juoksisin sielta sinne! Mutta isa ajaa kovasti illan viileassa. Tuulee vastaan milloin kylmaa

ilmaa notkopaikoissa, milloin lemahtaa lampimampaa kovemilla mailla.

En muista, miten tultiin kotiin. Minulla oli vielä maata pannessani niin ikava, että rintaan koski.

Odotin, että Johanna tulee pian meilla kaymaan kirkossa kaydessaan ja tuo silloin sen koiranpenikankin. Han tulikin, ei kuitenkaan sina kesana, vaan jonain toisena; mutta han ujosteli minua ja mina ujostelin hanta. Emme osanneet taalla meilla olla eika leikkia sunnuntaiaamuna. Minulla ei ollut mitaan nayttamista hanelle. Han meni kirkkoon ja sielta suoraan kotiinsa. Mutta se ei ollut se muisto, joka hanesta minulle jai, minulle jai hanesta ainaisena miellyttavana suloisena muistona jotain siistia, reipasta, ystavallista ja hellaa, joka oli sanonut minua natiksi pojaksi, joka oli puhaltanut otsaan ja kuiskannut lehman takaa, etten menisi, vaan jaisin--ja olisin jaanytkin, jos ei minua olisi temmattu pois, ehtimattani heittaa edes hyvastiani.

Heraan eraana aamuna siihen suloiseen tunteeseen, etta on tekeilla jotain erikoista, mutta en heti saa selville mita. Missa olen? En ole tavallisessa vuoteessani isan selan takana. Olen huoneessa, jossa ei ole ikkunaa. On kuin tuikkaisi tahtia, mutta jostain hyvin lahelta. Nenaani tuoksahtaa lampaan villan haju. Nyt muistan: olen aitassa nahkasten alla. Samassa muistan kaiken muunkin ja pollahdan pelastyksissani ylos. Olenko nukkunut liian kauan, onko myohastytty?--"Nouskaa, nouskaa! On lahdeettava heti!"--Ovi aukeaa.--"Ei ole vielä mitaan kiiretta, vielä te ehditte." On pieni pettymys, etta tati sittenkin on noussut, vaikka oli sovittu, ettei kukaan nouse herattamaan. Mutta hanella on aitan rappusilla kahvit ja maidot ja voipullat. Ja jospa nyt tati nousikin, kunhan eivat muut. Kaikki ne nukkuvat vielä, niinkuin oli sovittu ja paatetty, lehmätkin tarhassaan. On vielä puolihamara, en ole koskaan ollut ylhaalla ennen auringonnousua. On vahan kylma ja raput ovat marat.

On niin mukavaa, etta aiti vielä nukkuu, uutimet alhaalla, vaikka lapset ovat ylhaalla. Olisi mukava menna naputtamaan ikkunaan. Mutta me liikumme hiljaa, varpaillamme. Ei saa puhua kovaa, hss! Juomme aaneti kahvia ja silmat tuntuvat jotenkuten suuremmilta ja kuin pyrkisivat yha vielä suuremmiksi. Siina on seinaa vasten ongenvapani ja jokaisen meidan pieni evaskonttimme. Ne ovat kasteesta marat, mutta hiekka niiden alla on kuiva ja valkea.

Me olemme lahdossa koko paivan retkelle Suurelle suolle lakkaan. Se on maantien takana ja monen maen takana, mutta kylla me sinne osaamme. On siella oltu ennenkin aikaihminen kanssa. Siella on lampi suon laidassa, josta saa kaloja, minulla on ongenvapa, muilla vain tuohiset, pikkulapset saavat poimia lakkoja, sillaikaa kuin mina ensin ongin ja sitten paistan nauriita, joita sielta saa meidan halmeesta. Nain on aikoja sitten tarkkaan tuumittu ja paatetty.

Me lahdemme hirmuisen totisina, perakkain, kontit selassa ja marjatuohiset hattuna paassa, niinkuin marjamiehilla on tapana. Tie vie

navetan taitse haan lapi notkoon. Metsan sisus on hamara, puista rapisee kastetta ja kumahtelee tuohisiin, oksain valit ovat taynna hamahakin verkkoja. Notkossa on usvaa, niin ettei nay suohauta eika liinaliko, vaikka ne ovat ihan tien vieressa. Siita puhalttaa tavi ilmaan ja lentaa meidan ylitse rankattaen jarvelle pain. Me hatkahdamme juoksemaan ja juoksemme yhtä menoa rinteen ylös, jolloin leipakannikat kolahtelevat konteissa. Yhtakkia on vastassa ulkoaidan veraja, niin tukeva ja juhlallinen ja ankara--koska sen lapi ei ole ennen saatu menna yksin--etta tuskin uskallan pudottaa alas verajapuun. Samassa kuuluu kotoapain rykimista ja kolahtelemista ja mina pujahdan pian lapi, niinkuin ehtiakseni jotain piiloon. Ollaan ulkometsassa, korkeassa harvassa hongikossa. Taalla naapurin vihainen harka aina mylvii. Vaikka mina tiedan, etta se ei nyt ole taalla, vaan sydanmaalla laiumella eika sita siis tarvitse pelata, niin mina pelkaan sita kuitenkin ja tunnen sen pohkeissani. Tekisi mieleni juosta, mutta mina en juokse. Jarvella rankattaa taas se tavi. Tie nousemistaan nousee ja tullaan sille korkealle harjulle, josta nakyisi kirkko ja pappila ja Koiraniemi ja meidan talon katot ja koko maailma, jos ei olisi niin sakea usva. Suurta suota ei nakyisi, silla se on vielä korkeamman harjun takana.

Laskeutaan alas ja toksahdetaan yhtakkia maantiehen. Se menee jonnekin hyvin kauas Kajaaniin, jossa on talvella markkinat. Kuuluu karryjen kolinaa. Emme ehtisi enaa maantien yli, ennenkuin se tulisi tormaa laskien kohdalle ja nakisi ja turmelisi marjaonnen. Pysahdymme nareikkoon. Se on isa, joka tulee pitajalta. Se ei huomaa, ei tieda, etta me olemme tassa. "Papp--!""Hss!" Se ei kuullut, se menee! Me sitten kiireesti maantien yli. Pikkusisar kaatuu ojaan ja aikoo purskahtaa itkuun, mutta ei purskahdakaan, kun me puhdistamme sen vaatteet ja irstelemme sille, niin etta se viimein nauraa ja me nauramme kaikki. On kuin olisi oltu kauhean kauan matkalla. Koti on jossain hyvin kaukana missa lie.

On noustava hyvin jyrkka kivikkotorma, sakea nareikko ensin, sitten lepikko, sitten koivikko. Kun paastan harjun laelle sen suuren kiven luo, nakyi siita jo vahan suurta suota haamoittaen metsan lapi. Toinenkin rinne on alussa niin jyrkka, etta on tartuttava vesoihin kiinni. Sitten se ei enaa ole niin jyrkka. Me lennamme suin pain suon reunaan ja nakkaamme tuohisemme eteemme maahan huutaen kaikki yhteen aaneen: "Kipperin kapperin marjoja tayteen! Sinun tuohisesi kumolleen, minun kohdalleen!"

Silloin kuuluu mahdoton parahdus, ensin yksi, sitten toinen, muuttuen pitkaksi parkunaksi ja kirkunaksi, ja lammen paassa suolla seisoo kurkilauma, kaulat kurkallaan, nokat aukeillen ja siivet iskien. Samassa ne nousevat lentoon ja kiertavat lammen ja tulevat meidan kohdallamme melkein puiden tasalla lentaen, jalat roikkuen pitkina ja siivet havisten, ja kaannellen paitaan ja koukutellen kaulojaan. Muut lapset huutavat niille vastaan: kurkluu! kurkluu! matkien niiden aanta ja rynnaten heti lakkamattaaseen, mutta mina seison kuin tyrmistyneena enka paase liikahtamaan paikaltani. Kurjet vaakkuvat suota pitkin, kiertavat sita kohoten vahan korkeammalle, yha kirkuen ja kadoten viimein usvaan. Vielä kauan sen jalkeen, kun ne ovat menneet, kuuluu niiden huuto, ensin loitonemistaan loitoten, sitten taas niinkuin yhdestä kohti. Se kuuluu

pitkin päivää silloin talloin. Ne ovat yhä kuin meille vihoissaan, niinkuin toruisivat. Mina tiedän, että siellä on vielä toinen suo, niin laaja, ettei rantaa näy ja sen keskellä on lampi, jolle ei pääse muuten kuin suksella, ja jossa on hirmuisen isoja haukia ja mustia ahvenia ja sen rannalla kauheasti lakkoja, että niitä saisi mättäistä lapiolla lykäten. Koetan onkia, mutta saan vain muutamia pikku ahvenia. Enkä viitsi poimia lakkojakaan. Kuljeskelen metsässä ja koetan paasta semmoiseen paikkaan, josta näkyisi kurkien suo. Se näkyy koivun haarasta, johon kiipeän, ja sen takaa näkyy vaara, josta nousee kaskan savu, mutta kurkia ei näy. Nyhdän nauriita halmeesta ja teen risukokon suon reunan, jonka tuhassa paistan nauriit. Kaikkien nenät ja posket nokeutuvat niitä syödessä ja ne nokeavat niitä vielä tahallaankin. Niillä on kauhean hauska ja kun kurjet kerran taas siellä kirkaisevat, niin ne matkivat niitä, mutta mina en voi. Tahtoisin vain paasta niitä sinne näkemaan, ja vielä mina kerran paasinkin. Tama suo on kauhean pieni ja mitaton, tuommoisten pikkulasten suo.

Kun tullaan illalla kotiin, ovat äiti ja tati maantiellä vastassa.--"Äiti ja tati, me on saatu hirveän paljon marjoja! Kaikki kontit täyteen!"--"Äiti ja tati, me paistettiin nauriita ja syötiin!"--"Sen olette nakoisiakin."--"Äiti ja tati, mepä nähtiin kurkiakin!"--Ne sanovat sen niin, kuin niiden näkeminen ei olisi ollut sen kummempaa kuin marjain poiminta ja naurispaistikkaiden paistanta. Minulle se oli semmoista, josta en olisi osannut kenellekään puhua.

* * * * *

Maailmanrantani oli siirtynyt loitomma. Minussa oli herannyt halu paasta näkemaan sen taa, minun sydänalastani kuin vetää sinne, suurille soille ja tuntemattomiin metsiin. Alkaa tehdä mieleni sinne yksin.

Minua ei mikään elämässäni ole kiehtonut niinkuin ne takalistot ja eramaat ja metsät ja metsajarvet ja kosket. En tiennyt vielä silloin, mitä ne tulisivat minulle olemaan ja mitä kaikkea siellä oli minulle katkettuna. Siellä oli salaperäiset saynevirit ja loiskivat lohisuvannot. Siellä oli minulle aina uudelleen löydetty autuuteni asunto ja kaikkien kaipuitteni hoiva. Siellä vaeltelin ja soutelin yksin, siellä sinunkin kanssasi, silloinkin kanssasi, kun et vielä ollut mukana. Siellä oli lempiviikkomme lehtimaja. Kun sieltä kosket laskettua ja vedet lehtipurjeessa viiteltyä veneeni kokka karahti kotirantaan, seisoi sinä rannassa, ihastellen kalojani ja riistaani.... Siellä oli laulujen ja kanteleen maa. Siellä uusiintui minulle ruumis ja sielu.

Minunhan on täytynyt pitää perunkirjoitus sinun jalkeesi, sinun, muka vainajan, niinkuin jonkun jalkeen, joka muka olisi kuollut. Täytyy kaivaa esiin kaikki kellarista ullakolle asti ja merkita joka esine kirjaan ja panna niille raha-arvo. Sinunkin kultasi, hopeasi, sormukset, vaatteet. Tein sen keveällä sydämellä, sillä ethan ole kuollut. Tein sen melkein hauskuudekseni--kun ajattelin niitä arvoja, mitkä niillä on maailmalle ja mitkä minulle. Mita vaivaisveroa tulisinkaan maksamaan, jos panisin

niihin niiden todellisen arvon, niiden ainoan, sen, mikä niillä on minulle. Ja tamahan on tavallaan perunkirjoittamista tamakin, mitä kirjoitan, kalleimman omaisuuteni arvioimista, ainoan, mitä minulla oikeastaan enää on: muistojeni.

Muistatko--muistatko sen vanhan kirjan, Genovevan, joka oli kulunut minun käsissäni ja joka myöskin kului meidän lastemme käsissä. Sina löysit sen kerran ullakolta vanhasta kirjavasusta ja luit sen yhteen menoon siinä polvillasi niillä sijoillasi ja osasit sen melkein ulkoa kertoessasi pojille uudestaan ja aina uudestaan, sillä he eivät uupuneet sitä kuuntelemasta, ja olivat siitä yhtä ihastuneita ja järkyttyjä kuin minä ja siskoni lapsuudessamme. Loysin nyt taas sen siitä samasta vasusta ja minulle loiskahti vastaan laine voimakkaimpia lapsuuteni muistoja.

Olemme kaikki lapset yksin kotona talvisena sunnuntai-iltana. Vanhemmat ovat jossain vieraisilla. On kova pyry ulkona, lumi raiskyy ikkunoihin ja koivut kohisevat talon ympärillä, jaisten oksien raapiessa salin seinä. Meille on niinkuin usein ennenkin haettu kotimieheksi Laukkasen Anni, Satu-Anni, koulumestarin kivuloinen ja kalpea tyttö, joka ei milloinkaan leiki eikä hymyile. Hän istuu kynttilän aarissa lukien milloin mitakin mukanaan tuomaansa tai meiltä löytämiensä kirjaa. Hän odottaa, että olemme leikkineet loppuun ja telmineet itsemme uuvuksiin ja pyydämme häntä kertomaan 'juttuja'. Kokoonnumme hänen ympärilleen puolipimeään saliin, jonka pöydällä tuikkii yksi ainoa raiskyy talikynttilä. Me suuremmat istumme tuoleilla, kyynarpaat pöytään nojaten ja leuat käsien varassa, pikkusisar pyrkii Annin syliin ja kietoo kasivartensa hänen kaulaansa, ettei häntä pelottaisi. Jo ennenkuin Anni alkaakaan, meidät valtaa varistys, meitä pelottaa vahan, mutta on suloista samalla, sillä me tiedämme, että kaikki, mitä Anni kertoo, päättyy niin, että aina lopulta on hyvä olla,

"Kerro juttuja, kerro juttuja!"

"Mistä minä nyt sitten kertoisin? No minä kerron vaikka tästä Kenoveevasta", sanoo hän ja sulkee kirjan, jota oli lukenut.

"Kerro, kerro!"

Me tiesimme sen, me osasimme sen ulkoa, mutta me tahdoimme kuulla sen vielä kerran.

"No, minä sitten kerron Kenoveevasta ja hänen pojastaan Mertsista ja miehestään jalosta Sikristä ja pahasta Kolosta."

"Ja kesystä hirvestä!"

"Kenoveeva oli yhden Rapantin herttuan ja hänen puolisonsa ainoa tytär", alkaa Anni. "Jo lapsena oli tytöllä hyvin tarkka ymmärrys ja jalo ja lempeä sydän. Kun herttuatar istui rukkinsa aarissa ja kehersi, istuutui myös viisivuotinen Kenoveeva kauniille jakkarallensa ja otti kiinni

langan paasta ja taisi pian pienilla sormillaan keh rata kaikkein hienointa rihmaa. Kehratessaan han osasi asettaa aidilleen kaikenlaisia painavia kysymyksiä, ja kun hanelta kysyttiin, han vastasi erinomaisen selvästi ja sievästi, niin etta kaikki sanoivat ihmetellen: tuosta lapsesta tulee varmaan jotain erinomaista. Han jakeli koyhille lapsille vaatteita, joita itse oli valmistanut, ja antoi aidilleen sen rahan, jonka oli saanut isaltaan omiin tarpeihinsa ja omiksi vaatteiksensa. Aamulla varhain ja illalla myohaan han kantoi sairaille virvoituksia. Ja kun han kasvoi taysikasvuiseksi, oli han yhtä viaton ja herttainen kuin kaunis ja hanta mainittiin kaikkien hyvien avujen esikuvana."

"Entas sitten?"

"Sitten se oli niin, etta Sikri, joka oli urhoollinen ritari, pelasti sodassa herttuan hengen. Palkaksi siita han pyysi Kenoveevaa puolisoiksensa ja vanhemmat antoivat ilomielin hanelle tyttarensa vaimoksi. Kun se aamu valkeni, jolloin Kenoveevan taytyi aviomiehensa kanssa matkustaa pois, itki han katkerasti ja hanen aitinsa sulki hanet vapisevalle sydamellensa ja sai itkultaan tuskin sanotuksi: 'Jaa hyvasti, Kenoveeva, Jumala johdattakoon sinua. Ela koskaan tee mitaan, mita sinun Jumalan ja vanhempiesi edessa taytyisi haveta.'--Ja piispa Hiltovi, joka oli pariskunnan vihkinyt, siunasi heita ja sanoi Kenoveevalle: 'Elkaa itkeko, nuori jalo rouva, Jumala on teille suuren onnen valmistanut-- vaikka kokonaan toisenlaisen kuin yksikaan meista tassa lasna olevista luulee. Se paiva tulee, jolloin kaikki tanne kokoontuneet Jumalaa siita ilokyynelein kiittavat. Herra olkoon kanssanne!' Nama hurskaan miehen sanat tayttivat kaikkien lasnaolevien mielen kummallisella aavistuksella. Sitten auttoi kreivi ihanan, katkerasti itkevan puolisonsa komean ratsun selkaan ja kumpikin ratsasti pois."

"Entas sitten?--Mitenkas sitten kavi?"

"Sikri ja Kenoveeva elivat onnellisesti ja rauhallisesti Sikrin linnassa muutaman viikon. Eraana iltana myohaan istuivat molemmat illallisen jalkeen arkihuoneessa; Kenoveeva keh rasi ja lauloi, Sikri soitti kanteletta ja saesti Kenoveevan laulua. Silloin kuului sotatorven soitto.--'Mita kuuluu?' kysyi kreivi sotapaallikolta.--'Sotaa kuuluu, saraseenit ovat hyokanneet maahan, he uhkaavat havittaa kaikki tulella ja miekalla. Kuningas kaskee jo tana iltana lahtea sotaan.' Paivan vaietessa olivatkin jo kaikki Sikrin ritarit koolla linnan suuressa salissa. Kenoveeva astui esiin ja ojensi puolisoiksensa miekan ja keihaan ja sanoi:--'Kanna naita aseita Jumalan ja isanmaan puolesta heikkojen ja turvattomien suojaksi ja hirmuksi pahantekijoille!' Nain puhuttuaan vaipui Kenoveeva kalpeana kuin kadessaan oleva silkinen nenaliinansa miehensa syliin. Surullinen aavistus tulevista karsimyksista taytti hanen sydamensa.--'Voi Sikri, jos et sina enaa palajakaan!' valitti han.--'Ole turvassa, ilman Jumalan tahtomatta ei kukaan voi minua vahingoittaa. Lahinna Jumalan haltuun uskon sinut ja kaikki, mita minulla on, taman uskollisen palvelijani Kolon haltuun. Ja nyt, rakas vaimoni, jaa hyvasti.' Kreivi Sikri nousi komean ratsunsa selkaan ja ratsasti, salatakseen kyyneleitaan, kiiruusti pois. Kenoveeva kiiruhti torniin ja katseli sielta rakkaan puolisonsa jalkeen, sitten han sulkeutui huoneeseensa eika koko paivana maistanut eineen muruakaan."

"Kerro jo kesystä hirvestä!"

"Kreivin hoviherra, se Kolo, oli hyvin paha ja ilkea mies. Kun ei Kenoveeva antanut hänen tehdä, niinkuin se tahtoi, vaan uhkasi ajaa hanet sentahden kokonaan pois, niin Kolo lahetti Sikrille sotaan semmoisen panettelukirjeen Kenoveevan paalle, että Sikri luuli paha rouvastaan ja kaski ensin heittää hanet vankeuteen ja sitten viedä mestattavaksi. Mutta ennenkuin Kenoveeva vietiin, kirjoitti hän puolisolleen kirjeen, jossa vakuutti viattomuuttaan ja pyysi, ettei hän Koloa, tuota soaistua raukkaa, surmaisi vihassaan.--'Anna hanelle anteeksi, niinkuin mina hanelle anteeksi annan, sillä mina en tahdo pienintakaan kostonpyyntöä ottaa mukaani iankaikkisuuteen eikä minun kauttani ole yhtakaan veripisaraa vuodatettava."

"Eihan sitä mestattu, eihan?"

"Ei, sillä Jumala hellytti pyövelien sydämet. Kun he tulivat noutamaan hanta ja hänen poikaansa, joka hanelle oli syntynyt vankilassa--"

"Sen nimi on Mertsi ..."

"... niin Kenoveeva laskeutui polvilleen ja rukoili.--'Nouse ylös, Kenoveeva', sanoi jaykasti ja rumalla aanelle toinen miehistä, jonka nimi oli Heintsi ja jolla oli tulisoihtu kadessaan. 'Ota lapsesi ja seuraa meitä!' Kenoveeva vastasi: 'Jumala, ole minulle armollinen, mina olen sinun kadessasi', nousi ylös ja seurasi heitä. Toisella miehellä oli suuri miekka kadessa. He veivät Kenoveevan suureen synkkaan metsaan. Taivaalla loisti lukemattomat tahdet, kuu oli laskeutumaisillaan, tuuli puhalteli kylmästi ja he tulivat lakealle paikalle, jota ikivanhat puut ympäröivät. 'Tassa', sanoi Kuntsi, se miekkamies, 'seisahdu, Kenoveeva, ja rupea polvillesi.' Kenoveeva laskeutui polvillensa. 'Nyt anna minulle lapsesi, ja sina, Heintsi', sanoi hän sille toiselle miehelle, 'sido hänen silmansa.' Vaan Kenoveeva puristi lasta rintaansa vastaan ja katsahtaen ylös taivaaseen hän huusi: 'Oi, Jumala, anna minun kuolla, ainoastaan pelasta lapseni!--'Ela turhia viivyttelä', sanoi julma mies. 'Minka kerran tyyty tapahtua, se tapahtuu. Anna tanne.' Vaan Kenoveeva valitti ja rukoili yhä: 'Oi, katsokaa tuonne ylös taivaaseen. Naettehan kuun, katsokaa, se peitakse pilven taa ikaankuin ei voisi nähdä sitä tekoa, jonka aiotte tehdä. Kuulkaa, kuinka tuuli nousee, etteko kuule, miten kauheasti puut heiluvat ja miten kovasti kaikki lehdet varisevat. Koko luonto kauhistuu viattoman murhaa. Voitteko Jumalan silmien edessä tehdä semmoista kauheata tekoa? Muistakaa, että on Jumala, jonka tuomioistuimen edessä teidän kerran tyyty tili tehdä!--'Heintsi, joka oli ollut aaneti, pyyhkäisi veden silmistään ja sanoi: 'Annetaan hänen elää. Jos sina tahdot verta vuodattaa, niin pista miekkasi Kolon rintaan, mutta tämä ei ole eläessään tehnyt muuta kuin hyvää. Ajattelehan toki, kuinka paljon hyvää hän sinullekin taudissasi osoitti.--'Hänen tyyty kuolla', sanoi Kuntsi. 'Jos me annamme hänen elää, tyyty meidän itsemme kuolla eikä se auta hanta kuitenkaan.--'Voimmehan tehdä nain: annamme hänen tehdä valan, että hän jää ainiaksi metsaan.' Ja kun toveri hanta oikein houkutteli ja hänen sydäntään hellytteli, niin sanoi Kuntsi: 'Olkoon niin.' Ja hän vannotti Kenoveevalle valan, ettei tämä ikina

lahtisi pois eramaasta. Ja sitten kulettivat he Kenoveevan ja hanen lapsensa vielä kauemmaksi eramaahan vuorten ja laaksojen yli kaikkein kauheimpaan seutuun, jossa ei ihmisen jalka vielä ollut kaynyt. Siella Kenoveeva vaipui vasyneena ja voimatonna tammipuun alle ja miehet jattivat hanet siihen ja menivat tiehensa."

Oli ollut ihan hiljaista, sen kun Anni vain kertoi, koko ajan kynttilaan katsoen, tasaisella aanella, ja koivun oksat raapivat seinaa ja uunin pelti valista vongahteli.

"Milloinka tulee se kesy hirvi?"

"Kohta se tulee."

"Kerro pian!"

"Kenoveeva jai tunnottomana makaamaan tammen alle. Viimein havahti han ja kasitti olevansa yksin eramaassa. Kuu oli aikoja sitten laskenut ja pimeys peitti maan. Tuuli vinkui ja humisi metsassa. Etaalla ulvoi susi. Han jai lapsi sylissa istumaan puun alle ja odotti paivan nousua. Koko seutu oli viljelematon, karu ja kauhea katsella. Ei missaan muuta kuin kallioita, orjantappuroita ja sammalia. Kenoveeva varisi vilusta ja lapsiparka rupesi surkeasti itkemaan. Han lahti lapsi sylissa kulkemaan lumessa ja sateessa yha kauemmas korpeen, tietamatta minne. Viela kerran kapusi han kallion yli ja naki nyt hirvittavien vuorten valissa laakson, jossa kasvoi puita ja pensaita. Han kapusi alas ja huomasi taampana tammipuun oksien alla aukon. Tama johdatti luolaan ja Kenoveeva astui luolaan. Siella han oli lapsineen suojassa sateelta ja tuulelta, mutta hanen oli kauheasti nalka ja lapsi alkoi itkea. Silloin Kenoveeva laskihe polvilleen, pani lapsensa viereensa, katsahti ylos taivaaseen, pani katensa ristiin ja rukoili: 'Oi, sina rakas taivaallinen Isa, ravitsethan sina kaarneetkin--'"

"Mita ne on kaarneet?"

"Ne on raamatunkielessa samat kuin jokapaivaisessa kielessa korpit ... 'ravitsethan kaarneetkin, jotka tuolla lentelevat, sina voit myoskin minut lapsineni elattaa tassa eramaassa, jos tahdot.' Ja katso, silloin pilvet akkia hajosivat ja aurinko paistoi lampimasti luolaan. Jotakin ritisi pensaassa ja samassa seisoi hirvilehma luolan edessa."

"Aih!" paasi meilta kuin yhdesta suusta odotuksen ja jannityksen jalkeen.

"Kenoveeva pelastyi ensin, vaan tuli sitten rohkeammaksi ja silitteli sita. Hirvilehma nuoli hanen kattaan ja laskeutui maahan hanen eteensa. Susi oli repinyt sen vasikan ja sen utaret juoksivat. Kenoveeva otti poikansa ja antoi sen imea hirven utaretta ja lehma oli siita vain hyvillaan, kun liika maitonsa sita rasitti. Itselleenkin Kenoveeva lypsi hirven maitoa, asetti sitten lapsensa sammalvuoteelle ja laskeutui hanen viereensa ja nukkui.

"Ja uskollinen elain, joka sen jalkeen ei enaa luopunut hanesta, lepasi jaloissa ja lammitti niita."

"Siihenko se loppui?" haukotteli pikku sisar.

"Ei se vielä loppunut, mutta eikohan pitäisi jo mennä nukkumaan?"

"Ei vielä, ei, kerro, niinkuin se sitten kavi."

"Sitten kavi niin, että ne elivät siellä monta vuotta ja joivat sen hirven maitoa ja soivat mitä loysivat juuria ja marjoja ja pahkinoita ja omenoita ja muita hedelmiä, ja Mertsä kasvoi isoksi pojaksi. Mutta sitten, kun niille alkoi tulla vaatteista puute, niin yhtenä päivänä akkasi Kenoveeva nuoren metsäkauriin, jonka kettu oli tappanut ja aikoi juuri syödä sen suuhunsa. Hän hatyytti ketun pois ja nylki kauriin ja teki sen nahkasta Mertsille pienen hihattoman turkin. Ja eraana toisena päivänä, kun Kenoveeva oli etsimässä hedelmäpuita korkean vuoren rinteellä, tuli hirvittävä susi vuorta ylöspäin kantaen lammasta kidassaan. Se seisahtui ja katsoi vihaisin, kiiluvain silmin Kenoveevaa. Kenoveeva saikahti niin, että alkoi vapista, vaan pian hoksasi hän, mitä oli tehtävä, kaappasi seipään ja karkasi suden päälle ja antoi sille semmoisen kumauksen paahan, että susi jätti lampaan ja heitti pyöröyksissään kipperon kapperoisinaan hyvän matkaa kuperkeikkaa vuorelta alas ja pakeni ulvoen. Sen lampaan nahkasta laittoi hän itselleen lampiman turkin.

"Mutta kreivi Sikri oli jo aikoja sitten palannut sodasta ja saatuaan tietää, että hänen puolisonsa oli syyttömästi mestattu, rupesi hän sitä suremaan niin, että oli tulla mielipuoleksi. Eikä hantta tahdottu saada millään tavalla viihtymään eikä minnekaan lahtemaan, hän vain istui puolisonsa huoneessa ja murehti hantaa. Mutta eraana päivänä hän kuitenkin lähti metsästämään. Hän tapasi hirven jaleita ja lähti niitä seuraamaan. Ne veivät luolaan. Hän katsoi sisään ja näki ihmeekseen ihmisen haamun makaavan luolan perällä.--'Jos olet ihminen, niin astu päivän valkeuteen!--'Kuka olet ja mitä taalla teet?' kysyi hän sitten, nähtyään naisihmisen tulevan ulos, jolla oli yllään lampaan nahka ja hänen olkapaitansa peittivät pitkät hiukset.--'Sikri', vastasi nainen heikolla äänellä, sillä hän oli sairastunut ja vasta juuri taudistaan sen verran toipunut, että parahiksi pysyi pystyssä.--'Sikri, minä olen puolisoni Kenoveeva, jonka tuomitsit kuolemaan. Mutta Jumala tietää, että minä olen viaton.--'Oi!' huusi hän. 'Sina puolisoni eronnut henki, tuletko syyttämään minua surmastasi?--'Sikri', sanoi Kenoveeva itkien, 'rakas puolisoni, en ole minä mikään henki, olen totisesti sinun Kenoveevasi, vaimosi.' Mutta Sikri vain tuijotti häneen, niinkuin olisi nähnyt aaveen. Viimein, kun vaimonsa yhä puhutteli hantaa ja tarttui hänen kateensa, hän tointui kuin raskaasta unesta.--'Niin, totisesti, sinä olet Kenoveeva!' huusi hän ja lankesi polvilleen vaimonsa eteen. Silloin tuli Mertsikin metsästä.

"Hän oli puettuna metsäkauriin nahkaansa ja tarpoi paljain jaloin paksussa lumessa. Kun hän näki kreivin kauniissa ritarivaatteissa ja iso hohkavissa hatuissa, saikahti hän ja seisahtui. Nähdessään kyyneläet, jotka runsaina valuivat pitkin hänen aitisensa poskia, hän huusi: 'Kuka tämä on? Tahtooko hän sinut tappaa? Ela itke, aiti! En salli sinulle mitään pahaa tapahtua.'--'Hän on isäsi', sanoi Kenoveeva.--'Poikani!'

huusi Sikri, 'rakas poikani, tule syliini.' Han suuteli poikaa, otti hanet syliinsa, syleili toisella kadellaan Kenoveevaa ja katsahtaen kyynelet silmissä taivaaseen sanoi:--'Jumalani, tama on sanomattoman suuri onni, lohutus ja autuus murheelliselle sydämilleni, että saan yhtäkaa nahda tassa lapseni ja rakkaan vaimoni, joka on minulle kuin kuolleista herätetty.' Sitten kreivi puhalsi torveen ja hanen ritarinsa ja palvelijansa kiiruhtivat joka taholta paikalle. Han lahti ratsastamaan linnaan ja tuomaan Kenoveevalle vaatteita ja järjestämään siellä kaikki hanen vastaanottamistaan varten. Linnasta tuotiin vaunut, joihin he istuivat kaikki kolme. Heitä vastaan tuli suuri joukko ihmisiä. Mita lähemmä linnaansa Kenoveeva tuli, sitä suurempi ihmispaljous seisoi kahden puolen tieta. Kaikki tervehtivät heitä ilouduilla. Kun he tulivat maelle, josta linna näkyi, alkoivat siellä kaikki kellot soida. Kansa näki Kenoveevan pelastuksessa Jumalan erinomaisen suojelun ja vietti hanen tuloaan pyhäna juhlanä."

"Entas hirvi? Jaiko se metsään?"

"Eihan se jaanyt. Hirvi kulki koko matkan vaunujen rinnalla. Ja Sikri teetti sille sitten oman navetan. Siellä se sai asua oisin, mutta paivisin se sai vapaasti kayskennella linnan pihalla, tulipa usein pyrkimaan portaita myoten linnaankin, pyrkipa aina Kenoveevan huoneeseen asti eika lahtenyt pois, ennenkuin se vahaksi aikaa paastettiin sisaan. Se oli hyvin kesy, soi kadesta. Metsastyskoiratkaan pihalla eivat sitä hatyyttäneet eika kukaan tehnyt sille mitaan pahaa. Lapsilla oli suuri ilo tasta kauniista elaimesta, ne antoivat sille leipaa ja silittivät sitä. Aidit sanoivat: 'Hyva Isa, jos tata elainta ei olisi ollut, olisi rakkaan kreivinnan ja nuoren kreivimme taytynyt kuolla eramaassa.'-- 'Senpatahden ei pida yhtaan elainta kiusata', sanoi sen hoitaja. 'Jos ei meilla olisi harkaa auran eteen valjastaaksemme eika lehmaa, joka antaisi meille maitoa, kavisi meille yhtä kolkosti kuin kreivittarellemme olisi kaynyt eramaassa ilman tata hirveä'."

"Siihenkö se loppui?"

"Olihan sitä siinakin taas kerrakseen."

Anni oli totinen, tuijotti kynttilään, niisti sen napillaan ja sanoi opettavasti, niinkuin tapansa oli, että siitä tasta tosikertomuksesta selviaa, miten kauheata on, että saattaa olla maailmassa niinkin pahoja ihmisiä, että syyttomat saatetaan sillä tavalla karsimaan. Mutta totuus ja oikeus voittaa ja paha saa palkkansa ja pelastuneille tulee vielä parempi olo kuin on ollut ennen.

Aisakello helahti ulkona ja aiti tuli sisaan, pudistellen lumia vaatteistaan.

"Hyvät lapset, vieläkö te valvotte, menkaa toki hetipaikalla nukkumaan! Sinun poskesihan palavat, niin että kateen polttaa."

Ne polttivat omaankin kateeni.

"Mita te olette taalla tehneet?"

"Me on kerrottu satuja."

Minulle se ei ollut satua, vaan totta. Kesä hirvilehmiä, semmoinen kesä hirvilehmiä!--oli totta. Olisin minäkin tullut toimeen sen maidolla kuinka kauan tahansa. Minäpa olisin vielä onkinut kalojakin suuren Kurkisuon lammista ja virittänyt ansoja janiksille ja linnuille ja etsinyt kurkien munia. Sillä metsä, johon Kenoveeva oli viety surmattavaksi, oli ihan meidän aidan takana ja erämaa, jossa hän oli elänyt, oli siellä suuren Kurkisuon takana, ja luola, jossa he olivat asuneet, oli siinä vuorossa, joka näkyi sieltä soiden takaa. Silloin kun ne olivat siellä, oli siellä omenapuita ja saattaaapa olla vielä nykyin, koska metsässä kasvaa makeita herukoitakin, jotka ovat makeampia kuin aidin mustat viinimarjat.

Lapset kannettiin torkkuen vuoteeseen ja nukkuivat, ennenkuin heidät ehdittiin riisuakaan.

Mina valvoin vuoteessani vielä kauan, miettien, olinko nähnyt semmoista ihmistä, joka olisi ollut niinkuin Kenoveeva ensin vanhempainsa kotona ja sitten Sikrin linnassa ja sitten erämaassa ja jolle olisi voinut tapahtua niinkuin hänelle. En löytänyt hanta tuttavistamme, mutta minun oli kuitenkin hyvä olla, että semmoinen ihminen on ollut, niin kaunis ja viisas ja hyvä ja jalomielinen, että rukoi vainoojiensa puolesta ja antoi surmaajilleen edeltäpäin anteeksi niinkuin Kenoveeva Kololle. Mina lupasin itselleni, etten enää koskaan lehmäni niittyyn ajaessani lyö niitä kepillä selkään enkä pistele sikoja pahnaan.

Mina luulen, että minulle siitä alkoi rakentua kuva ihmisestä, jossa en tahtoisi olevan mitään pahaa, mitä minussa ja muissa. Kai olin jo silloin nähnyt semmoistakin, mikä oli, niinkuin olin päätellyt, ettei pitäisi olla. Oli ihmisen hyvä ollakseni sadun pyhimyksen ajattellessani. Eikö liene hän minulle ollut yksi edeltäjästäsi, sinä rakas siellä ylhaalla, missäpä lienetkin, sinä, joka rukoilit armoa niille, jotka surmasivat poikasi silmiesi edessä.

Lienee ollut niihin aikoihin, koska sen nyt samalla muistan--kun Konttiseta ensi kerran tuli taloon, tuli jalkaisin ja meni jalkaisin, avopain ja paljain jaloin. Ei tiedetty, mistä hän tuli ja minne meni, eikä kuka hän oikein oli, lempeasilmäinen, hymyilevä hissuttelija, yrttien keräilijä, voiteiden keittäjä ja elukoiden parantelija. Taisi olla hyvinkin kyynele, koska sai aidilta lahtiessaan evästä konttiinsa ja isältä tupakkaa, ja kiitteli siitä liikuttettuna moneen kertaan, ylistellen ystävällisiä ihmisiä ja anteliasta taloa.

Olimme hyvät ystävät, sillä hän vuoleksi minulle kaarnaveneita ja kavi kanssani ongella, minä onkien, hän enimmäkseen jutellen. Minulla oli hanta aina ikävä, kun hän lähti, niinkuin Taaton tati ja Laukkasen Annia,--joka kuoli sinä samana talvena, jona kertoi Kenoveevasta.

Kerran istui hän konttiaan kiinni sitoen aitan rappusilla, kyyttäen

kenkiaan kontin paalle, ja tarttui keppiinsa, joka oli paksu leppainen roskulakeppi.

"Tassa talossa on hyva haltija," sanoi han, "ja se tulee tassa ehka aina pysymaan," sanoi han, nousten ja katsahtaen ymparilleen.

"Mika se on hyva haltija?" mina kysyin.

"Se on se, joka toimittaa talossa kaiken, mika siina on kaunista ja hyvaa."

"Mika taalla on kaunista ja hyvaa?"

"Vaikkapa sekin, kun kaikki ovat iloisia ja onnellisia ja ystavallisia, kun kaikki saavat olla terveita ja pysyvät hyvalla tuulella, kun lapset ovat kiltteja, kun niiden posket punottavat niinkuin sinun ja silmat loistaa, ja kun on kaunis nakoala tuonne jarvelle ja noin taytelainen ruispelto, ja on hyva hevonen niinkuin teilla ja hyvalypsyisia lehmia ja aina, milloin vain tulee, on puhtaat huoneet ja siisti pihamaa ja makea saunan loily matkavaarinkin kylpea, ja hiekkapohjainen uimaranta, ja nainpahan teilla kerrankin veneen, joka ei vuoda."

Mina aloin jo kasittaa ja jatkoin:

"Ja kun aiti antaa nisuleivan ja paljon voita sen paalle ja pyhina meilla on rusinasoppaa ja lettuja kermahillon kanssa--ja kun minulle tulee hyva mieli, kun on ollut paha mieli."

"Jospa niinkin, jospa niinkin, naytpa tietavan."

Olin juossut, reputtanut hanen vierellaan maantielle saakka.

"Tassa talossa on semmoinen hyva haltija, eli toisin sanoen henki. Mina sanoisin, etta se on pyha henki, mutta ela sano kenellekaan, etta olen sita siksi sanonut. Uskovaiset voisivat pahastua."

"En mina sano."

"Sita ei vain saa pelottaa talosta pois."

"Milla lailla ei?"

"Monellakin lailla, vaikkei aina tieda tarkoin eika arvaa olla varuillaan. Mutta sen, etta se on pois lahdossa, huomaa siita, kun kaikki alkaa kayda painvastoin."

"Ettako silloin tulee sairaaksi ja pahalle tuulelle eika lehmat lypsa...."

"Eika saa pyhana rusinasoppaa eika lettuja", hymyili seta.

"Ja kiukuttelee suotta eika tottele", saestin mina.... "Voi, jos se lahtee, jos kuka pelottaa sen pois."

"Se usein jaa, jos on jokukaan, joka ei ..."

"Mina en...."

"Sitten se pysyy."

"Minka nakoinen se on?"

"Ukon naama ja lapsen ruumis ja ripeys ... ja sen henki on esi-isain henki."

"Oletko sina nahnyt sen?"

"En muuta kuin unessa, mutta sen jalet nakee usein ... milloin niinkuin hiiren jalet hangella, tai niinkuin linnun jalet hiekassa tai oravan jalet vitilumella. Vieppas sille valista kaikkein parastasi, jota mielesi oikein tekisi ja jota et raatsisi mitenkään antaa pois, vie nuorta maitoa pikku tuokkosessa riiheen tai rusinasoppaa.

"Mina vien!"

"Ja pista kauralyhde talveksi aidanseipaaseen. Se hyvästyy uhrista ja jaa."

"Minne te menette?"

"Menen katselemaan, miten haltijoita muissa taloissa hoidetaan, ja neuvomaan, jos tarvitaan. Tulen taas tannekin tarkastamaan."

"Tulkaa pian taas!"

"Saatanpahan taas tullakin."

Mina paatin, että mina olen tassa talossa se, joka en paasta pois hyvää haltijaa. Eika se tasta paassytkaan. Mutta olisi kai se minulta paassyt montakin kertaa--ilman sinua.

Alan nahda hyvän haltijan joka paikassa, kaikessa, mikä minusta on hyvää ja hauskaa ja mieluista ja kaunista. Se juoksee edellani ongelle rantaan ja metsaan marjaan. Se on minulle toveri, mina haastelenkin sen kanssa. Palvelen sitä ja uhrailen sille. En pyyda enää Jumalalta, enkä Jeesukseltakaan. Niistä minulle yhä paljon puhutaan, mutta ne ovat niin kaukana. Minulle on puhuttu myöskin enkeleista, mutta nekin ovat minusta kaukana. En paase niitä lähelle, ne leijailevat siellä ylhäällä ja laulavat jossain ylistystä karitsan kunniaksi. Ja joulutonttukin oikeastaan pelotti, niin kauan kuin siihen uskoin. Olihan kyllä hauska, että se tuli, mutta ehkä vielä hauskempi, että se meni ja paastiin jakamaan sen lahjoja.

* * * * *

Maailmani on laajentunut ulospain ja syventynyt sisaanpain. Mielikuvitukseni antaa minulle joka paiva jotain, milloin ylhaalta ja ulkoa ja kaukaa, milloin lahelta ja sisasta. Mina teroitan silmani kuumiksi lahteeseen ja kaivoon ja muurahaispesaan ja se on kaikki yhta ihmeellista. On ilo nain pyrkia pois, mutta samalla on, niinkuin leijan lienee turvallista tuntea, etta sen nuora on kiinni kotikartanon tikapuussa. Se ei paassyt minulta koskaan irti, ei ollut elamassani niin ankaraa myrskyä. Mutta kai se kuitenkin olisi katkennut, jollet sina silloin olisi siihen tarttunut ja vetanyt minua varovasti tanne alas. Teit sen tietamattasi silloin ja ehka monta kertaa ennenkin. Kiinnitat minut yha edelleenkin tanne. Enka nyt ymmarra suurempaa onnea kuin saada ja voida pysya ja elaa siina ymparistossa, missa olen syntynyt ja haaveillut ja nahnyt nakyja, joita hyva haltija on minulle taalla aina nayttanyt, nayttanyt keskipaivallakin.

Vahan mina olen maailmaa muualla nahnytkaan. Pienin paaskyenenkin, vahaisin vastarakkikin on nahnyt sita enemman. Nehan ovat nahneet sita paljonkin, outoja maita ja meria. Mutta tannepas ne nekin tulevat, sukupolvi toisensa perasta. Ne saavat taalta rahjaisen raystaan alta, kivirauniosta, jotain, joka tuo heidat tanne uudelleen ja aina uudelleen. Ei se ole aina emo, joka heidat tuo, se on paikka, joka vetaa. Ei ole minulla, niinkuin heilla--sukuni loppuu minuun. Mutta ehka on muita, jotka tulevat. Tyhja pesamme ei ehka sittenkaan jaa tyhjaksi. Tulipa kuka tuli, ne saavat naista nekin tietaa, kuinka taalla on oltu ja eletty ja iloittu ja voidaan elaa ja pitaisi elaa ja iloita. Myoskin sita varten mina tata kirjoitan enka vain omiksi iloikseni. En ehka olisi kirjoittanut mitaan, jos kaikki aina olisi kaynyt hyvin eika tata viimeista tullut. Olemme ehka juuri taten saavuttaneet elamamme tarkoituksen, sina ja mina.

Olisihan vielä paljonkin naita kukkia kevaiselta niitylta. Mutta eihan niita kuormittain eika sylen taydelta. Muistojenkin kukat ovat pantavat valikoiden kimppuun ja sitaistavat silkilla. Jos ne kaikki poimisin, olisi niita aina yhta paljon jalella. Kasvaisi muistellessa aina uusi poimitun sijalle niinkuin sadun lumotussa puutarhassa. Niita keraten en paasisi sinua sen lahemma. Haluan sinne, missa sina olet kaikin mukana.

* * * * *

Minulla ei koskaan ole ollut muuta ystavaa kuin eramaa ja sina. Ennenkuin elin sinun lumoissasi, elin eramaan lumoissa. Rakastin ensin sita ja sitten sinua ja sitten kumpaakin yhdessa ja vuoroon. Eika kumpikaan kadehtinut toistaan eika tunkenut toista tieltaan. Te minua tenhositte molemmat, rannattomat, pohjattomat, hamyiset ja haipyvat ja samalla laheiset ja tutut ja omat, sina ennen kaikkea sieluinesi ja sydaminesi, --joihin halusin eksyakin ja joista en omin neuvoin pyrkinyt pois enka edes halunnut selvytyteen, siihen, mika minussa oli omaa. Ikavani teihin takaisin oli sietamaton, jos minun joskus taytyi elaa teista erossa.

Olin kierrellyt Kurkisuon ja sen takalistot ja tavannut siella kurjet ja sen muut ihmeet. Olin mattaalla maaten vaivaiskoivupensaalla suojassa

tahystellyt niitä ja katsellut niitä silmasta silmaan, kunnes ne tunsivat minut ja mina heidat, eivatka peljanneet, vaan koikkivat ja kirkuivat ymparillani vahan matkaa minusta. Eivatka ne nekaan, enemman kuin ne pikkulinnut ennen, olleet minulle, mita muille, vaan niinkuin henkia ja haltijoita ja semmoisia. Olin viritelty ansoja ja tuonut kannannaiset kuormat teiria, pyita ja metsakanoja. Mutta ei minua viehattanyt niin paljon saalis kuin hurma saada hiiviskella siella ja kuukkia ja tuntea onnen tunnetta nautinnosta olla ja elaa siella yksin ja sulautua siihen ja joutua sen lumoihin.... Ja niinhan mina oikeastaan olen kaikkea muutakin elanyt ja tehnyt, aatteissa, tunteissa ja tunnelmissa, henkisia harrastaessani, muokatessani maata, kyntaessani ja kylvaessani. Ja silloin minun taytyi, eramaan rakkauteni ollessa tulisimmillaan, siita erota. Mutta jos en olisi siita eronnut, en olisi yhtynyt sinuun....

On kirkas syyspaiva kaupungissa. Istun kylmalla, keltaiseksi maalatulla koulun penkillä, edessa ruma, musta taulu ja jankkaava, ikava opettaja. Ikkunasta nakyy suuri tyhja kauppatori, mutta sen takana kohoo matalain puutalojen yli havumetsaisia makia, seassa keltaisen heleita koivuja. Siella, niiden takana, kymmenien peninkulmien paassa, mutta kuitenkin siella pain, on koti ja kodin takana Kurkisuo ja sen takaiset kellastuvat vaarat. Kaikki ne naen samalla kertaa. Siella ollen mina samalla naen ja kuulen kaiken, mita luokalla tapahtuu, seurataessani kuitenkin opetusta. Vaan vastaelllessanikin mina kuulen kuhertelevat teeret, jotka arkoina pakenevat lahestyessa, naen pienen punaisen Anti-koirani vilahtavan puiden valissa hanta kippurassa. Kuuluu kohina kuin puu kaatuisi, kotkotusta ja kiihkeaa, kimakkaa haukuntaa, metsopoikue on puussa, ahon laidassa--ja mina olen taalla. Minulla on ikava ja kaipaus, niin etta rintaa raastaa, olen ensi kerran elamassa oikein todella onneton, sielussani sairas sydanjuuria myoten. Olen kuin vankina vieraassa vihollismaassa. On kuin elamani taalla tulisi menemaan hukkaan, niinkuin olisin iati kadotettu. En ole osannut tutustua taalla kehenkaan, ainoa oikea ystavani, Anti, istuu siella kotona rappusilla ja odottaa minua, ja kun minua ei kuulu, lahtee vihdoin yksin metsiin, vastahakoisesti, vain aikansa kuluksi, hyvin tietäen, ettei han sielta yksin mitaan saa.

Minakin menen suotta aikojani metsalle ilman pyssya, joka iltapaiva, jokainoia sunnuntai ja lupapaiva, kaupungin ulkopuolelle, jossa kayskentelen, ja saanhan edes nahda harakan, kuulla variksen, ja jos orava kurahtaa puuhun ja saan katsoa sen pieniin, ruskeihin silmiin ja sita haastatella ja sille kirskautella niinkuin se minulle, niin on pitkaksi aikaa helpompi ollakseni. Se oleskelee samoilla seuduilla ja loydan sen sielta toistekin--kunnes sitten en enaa loyda.

Lumen tultua hiihtelen yksin enka mene toisten poikien kanssa makeen. Loydan janiksen jalet, etsin niitä myoten sen makuuksen, joka on jaatynyt kovaksi, se paasee monta kertaa menemaan, mutta laskee viimein niin lahelle, etta naen mustat korvain karet ja ruskeat silmat. En aja sita ylos, hiivin ohi, jatan sen siihen ja kayn toistekin katsomassa, kunnes sekin sitten kerran on poissa kaikkine jalkineen.

Hankiaisten aika--on juuri se aika, jolloin mentiin isan kanssa kokemaan

haukirysia Kurkilammin puron niskaan--enka saa olla siellä. Sainhan sitten--muistatko, mina ja Lauri, mina isana, Lauri minuna--mutta sita muistelen sitten, kun tulen siihen aikaan. Mutta nyt mina ... kaupungin lähellä on lampi, ja kaupunkilaisten rysia rannan poreessa ... nyt mina aamulla varhain ennen kouluun menoa menen sinne ja saan nahda vaajan tutisevan ja joskus itsekin nostaa ja tyhjentaa jonkun rysan.

* * * * *

Aurinkoiset, kevaiset aamut kun istun ja luen avonaisen ikkunan aareissa, kun kiurut laulaa ja kaet kukkuu ymparistossa ja soitto vallitsee koko kaupungin, joka ei vielä ole herannyt paivalliseen pikku kolinaansa--on lauantai ja huomenna on sunnuntai. Ja sunnuntaina mina makaan aholla, lampiman kiven kupeessa, edessani lintuverkko, jonka voin vetaista nuoralla kiinni ja verkon keskella lintuhakki, jossa on hemppu, joka laulaa luokseen toisen hempun, vaikka on hakissa, ja toinen tulee rakastettunsa luo, vaikka vankilaan. Mutta kun olen vienyt ne kotiin ja ruokkinut niita paivan pari ja ne lakkaavat laulamasta, paastan ne ensin toisen ja sitten toisen ulos ikkunasta, kourastani, jossa ne varahtelee, ja lentavat peltojen yli toinen toisen jalkeen.

Sitten kohtasin _hanet_ siella, taas yhden edeltajistasi. Han tuli minua vastaan kuin ilmestyksena minulle tuntemattomasta, semmoisesta, jota en ollut koskaan ennen nahnyt--hieno tytto, jonka rikkaalla, ylhaisella isalla oli kaupungin komein talo sen laidassa, eristetty ja ylhainen, minne han useimmittain ajoi, joskus vain kaveli, soittoalkku kadessa. Tiesin, milloin han tulee ja menee, hiivin hanta kohtaamaan kuin metsalintua ja sain hanet nahda, mutta en koskaan tavata, en edes katsettaan. En tiennyt hanesta paljoakaan enemman kuin tiesin punaisestakaan tytosta, enka mihin han sitten joutui. Hanella on kirkkopaikkansa heidan omassa penkissaan ylhaalla kuorissa, mina asetun oven suuhun nahdakseni hanen kulkevan ohi, ihan ohitseni, jotta hanen hihansa hipaisisi minun hihaani ja ehtiakseni heti hanen jalessaan nakemaan, kun han nousee rekeen, huulilla aina samanlainen hieno hymy.

Tiedan, mika ikkuna on hanen huoneensa ikkuna ja kayn joka iltana sanomassa sille hyvaa yota. Menen sen alle kuutamoiltoina, kuulemaan, kun han soittaa. Kayn siella viimeisen kerran varhaisena talviaamuna, rientaen toisten pukeutuessa, ennenkuin on astuttava rekeen lahteakseni joululomalle. Ikkuna on pimea, ja uudin alhaalla; edellisena iltana se oli ollut valaistu, kaikki ikkunat, myohaan yohon, hanella oli tanssiaiset. Nyt tuulee raskaasti, etelasta suurilta selilta. Minulle on kaikki yhtä synkkaa, pimeaa ja toivotonta. Tiedan, ettei han koskaan saa edes tietaa minun olevan olemassa, mutta sittenkin mina siina pysyn, jossain haaveessa, jossain tulevaisuudessa toteutuvassa ihmeessa--_jos_ han sittenkin saisi tietaa. Ei muuta kuin saisi tietaa. Mutta vaikei saisikaan, niin mina sailytan taman tunteeni omanani. Se on minulle kallisarvoinen aarre, josta kenellakaan ei ole tietoa, oma kasvattini, hakkilintu, jota pidin kadessani ja jonka paastin, kun se pyrki, sentahden, etta pyrki eika tahtonut olla minun enka saanut sita pitaa.

Paatan pysyä sille iati uskollisena, sillä minä en koskaan voi löytää ketään toista semmoista kuin hän. Tietysti en! Nythän sille jo voisin hymyillä, mutta en tahdo, sillä nythän tiedän, että se oli siinä muodossa uskollisuutta vain omalle itselleni, tunteelleni, alkavalle, samalle, joka sitten pysyi ja pysyy yhä. Ihanteelle, semmoisena kuin se silloin ensi kerran ilmestyi. Se hetki on minulle nyt vain hauska, miellyttävä muisto. Silloin se oli katkera kuin ikuinen ero. Tuuli huoahтели raskaasti ja kosteasti pimealta ulapalta. Tornikello loi viitta. Koko kaupunki oli pimeä, vain joku työmiehen ikkuna jo valaistu.--"Minne se nyt juoksi? Siinähan se tulee. Missä sinä?"--Hevonen odotti jo valmiina valjaissa. Seurasi pitkä matka nykyttelevän, ritisevän reslan pohjassa. Pitkä aamupuhde, lyhyt auringoton harmaa paiva ja taas pitkä puhde ja pitkä yö, pitkä matka pois,--valittava, nyyhkyttävä tiuku vanhan takkuisen hevosen kaulassa, umpikeli,--_pois,_ vaikka kotiin, sillä ei sielläkään nyt tuntunut olevan mitään lohdutusta eikä viihdytystä eikä korvausta. Vasta sitten, kun Antti ilosta ulvoen karkaa vastaan kotijarven jaalla, josta se on kuullut tutun tiuvun ja hyppää rekeen ja nuolee nenän, huulet ja posket,--ja minä sitten hänen kanssaan kaikki paivat hiihtelen Kurkisuon lumiset ulapat ja saaret ja takalistot, vasta sitten minä paasen hänestä rauhaan.

En kuitenkaan kaipauksestani haneen. Hän oli poissa, kun tulin takaisin. Minulta unohtuivat hänen piirteensä, jai vain muisto vartalosta ja kynnistä ja palmikosta. Jai muutakin, jai kaiho johonkin, jota ei saa eikä usko koskaan saavansa, mutta jota kuitenkin ihmeena odottaa. Enkä tiedä mitään sen kauniimpaa ja suloisempaa kuin sellainen kaiho, silloin kun se ei kalva, ensimmäinen tietoinen onnenkaipuu, selvä ja maaratty, vaikka hamara, kirkas, vaikka utuinen, hyvin kaukaisen onnenmaan ikävä, saavuttamattoman, mutta kuitenkin saavutettavan kaipuu, vaikkei sillä hetkellä tiedä, milloin ja miten. Ja sama se, vaikkei mitenkään eikä milloinkaan. On vain ilo kaivata ja nautinto kuvitella.

Vaistosin sentään jo silloinkin tulevan, tietämättömän onnen yhden ehdon: että on vaaroja, joita on valtettava, epäpuhdasta, josta on peseydyttävä, rietasta ja rumaa, jota on paettava, rikkaruohoa, jota on kitkettava joka ilta ja aamu, jotta sielu pysyisi hoidettuna kuin aidin taimilava, josta hän poimii pienimminkin ohdakkeen ja vesiheinän enteen--ja minä paatin ja minä koetin ja minä voitin. Se oli uutta voittamista joka paiva, kilpasillaoloa, aina edistyvää ennatyystä, mikä antoi varmuutta ja uskallusta ja myöskin ylpeyttä.

Ja silloin minä myös paasin kosketuksiin sen kanssa, mikä on kaunista, suurta, jaloa ja ylevää. Sinä kai nyt taas tulit _siinä_ muodossa minua vastaan, kiersit taas sitä tietäsi eteeni, hiiviskellen hyväna haltijana ympärilläni. Minne minä liikuinkaan, haparoiden, ojennellen sokkoisia sormiani, aina tulin kehaan, jossa kohtasin sen, minkä sitten saavutin. Vaikka vielä vaistytinkin, niinkuin haamu, niinkuin metsanneito, jota kuvittelin kuulevani, jonka vilahdavan viidakossa, vaikken koskaan saanutkaan nahda, et milloinkaan kaikonnut minusta ulkopuolelle sen kehan, jossa oli liikuntapiirini.

Jos osaisin, runoileisin tahan ylistysrunon runoudesta, siitä suuresta ja jalosta, joka selvittää omat hamarat aavistelut, tulkitsee, mitä ei ymmarra, ottaa hoitoonsa sydämen hauraat, hapuilevat aaluvat, asettaa ne aurinkoon ja antaa niille siinä sijan, suuntaa vaistoilevan varren kasvamaan sinne päin, minne sen on kasvettava ja kostuttelee sen arkoja juuria. Harmaakattoisen, rakoseinaisen, nokiunisen, ikävän koulupoikakammion seinät hohtavat ja kuultavat lapi, se on kuin lasinen maja keskellä lumottua puutarhaa, missä eletään kaikki elämänilot, tapahtuu ja toteutuu kaiken maailman kaunis minun silmiäni edessä ja minä elän mukana, niinkuin kaikki olisi minun. Elän ihmetellen ja iloiten ominani toisten ilot ja onnet, joskus myös heidän surunsa surren, mutta ainoastaan sen verran, etten sorru.

Mistä lienen saanut luettavakseni ne kirjat--en muista--jotka lukitsivat ja iäksi liittivät minut sinuun ja siihen, jota minulla ei vielä ollut, mutta jonka täytyi tulla, ja ellei tullut _se_, olkoon mihinkään tulematta, elän elämäni erakkona itsessäni, elän sen kuvitellen, että minulla se on, vaikkei olisikaan--tunteitten ihanne.

Enkä elä ainoastaan tässä tunteiden onnessa, saan jo silloin ja rinnan sen kanssa aavistusta siitä onnen hurmasta, jonka antaa aate, kun herää halu ajatella ylevästi, pakko toteuttaa, mitä pitää oikeana ja totena, niinkuin se ja se sankari, ritari, marttyyri--taistella, kaatua ja kuolla. Minä sanelen: "enempi kuin elo moinen kuolo."

Haen ystävää innostuakseni naista yhdessä, en löydä ketään, joka hehkuisi niinkuin minä. Katsovat minua kummanaan, pitävät minua joskus hauskuutenaan ja huvinaan, useimmiten pilkkanaan, olen heille haaveilija --niinkuin kai olinkin--mikä oli heistä sama kuin houhottaja, niinkuin kai myöskin olin.... Arkiäidin omiini. En tavannut vastakaikua mistään muusta kuin itsestäni, ainoastaan metsäni minulle vastasi, tämän oman maailmani ranta, _tämä_ erämaani, täynnä omia ihmeitäni. Siinä elin aina siihen asti, kuin se sittemmin oli myöskin sinun. Sillä elimmehan uudelleen nekin ajat yhdessä, sinä tahdoit sen, sanoit tahtovasi paasta toverikseni siinäkin ajassani, tutustuaksesi silloiseenkin sieluuni--muistatko ne talvi-illat, kun luimme yhdessä kaikki ne kirjat, nyt kultakirjaisiin kansiin sidottuina--tuossahan ne ovat vieläkin!

Oli torin varrella talo, rikkaan kauppaneuvoksen, ikkunat niin alhaalla, että voi nähdä kadulta sisään. Iltaisin paloi siellä aina lamppu pöydällä sohvan edessä. Sen yläpuolella seinällä oli tauluja: metsöjä soitimella, teirillä metsäpolulla, tyyni lahdella, jossa kellui vesilintuja, keskimaisena seinällä suuri kotka, joka nosti ilmaan valkoista jänistä kaatuneen hongan alta.

Joulun alla on siellä kerran taidenäyttely, kaikki mitä kaupungista on saatu kokoon, haveliäiden kyyhkien hyväksi.

Mies kantaa neuvoksen portista yhtä ojokasin paansa päällä näyttelyyn,

mina juoksen hänen jalessaan, kurkistan alle, seuraan kouluun saakka, hän asettaa sen hetkeksi käytävään ja minä saan katsella sitä siinä, kunnes hän lähtee noutamaan toista ja minä seuraan mukana ja odotan portilla, reputan taas miehen jalessa ja saan taas nähdä, seuraten kuin nalkainen leipäpalaa. Sillä tavalla minä saan nähdä kaikki taulut, jotka mies kantaa siitä talosta ja muista. Lopulta ne ovat kaikki rivissä, koulun käytävällä. On lupapaiva, siihen keräytyy muitakin poikia, mutta tulee myös joku herra ja ajaa meidät pois. Vaan minä olen nähnyt tarpeeksi sillä kertaa.

Olen saanut silmätä uusin silmin entiseen maailmaani, erämaahan ja sen elämään. Minulle alkaa kaikki elää tauluina, sekä se, mitä sen jälkeen näen, että varsinkin se, mitä olen ennen nähnyt--kurjet, kun ne ojentelevät kaulojaan, koikkivat ja lentävät--koirani, kun se istuu pihamaalla minua odotellen--janis makuullaan nareen juuressa. Minulle tulee palava jano nähdä tauluja yhä enemmän. En saa niitä nähdäkseni muualta kuin kauppaneuvoksen ikkunasta, johon ne ilmaantuvat taas, kun näyttely muutaman päivän jälkeen suljetaan. Sinne en päässyt, sillä minulla ei ollut sitä markkaa, minkä paasylippu maksoi.

Sain sen sijaan kasiini kuvakirjoja, sen verran kuin niitä sain. Mutta yksi niistä avasi minulle koko Suomen. Sieltä löysin meidän oman kirkon ja pappilan ja Koiraniemen, virran ja vesilintuja siinä kaislikon reunassa, ja pappilan laiturin, puuttui vain punainen tyttö sen paasta, mutta sen minä sijoitin siihen itse.

Löydän vielä jostain kuvitetusta sadusta neidon kuvan, jonka alle on kirjoitettu 'totuuden jumalatar'. Sen otsarivasta loistaa tahti ja sen kasvot säteilevät oikeutta ja ankuruutta ja ylevyyttä.

Oli keväinen päivä, jaat olivat juuri lähteneet ja kesäläivät tulleet. Puut tekivät lehteä koulun pihalla, aurinko lämmitti seinää ja kivijalkaa. Etelästä huokui leuto tuuli. Seisoin siinä ja odotin muutamien muiden poikain kanssa laulajatarta, jonka tiesimme tulevan valitunnilla harjoittamaan juhlasalissa, laulaakseen siellä illalla. Pyrähtää portista sinivalkoinen neitonen, silkkiä kahisten, helmet hulmuten tuulessa. Hän astuu valkoisin silkkikengin joustavasti kuin lintu kahisevassa vasta ajetussa hiekassa, kadessa päivävarjo, keltainen päältä ja punainen alta. Se räsahtää suppuun. Hän huomaa meidät, hymähtää, nyökäyttää meille päätä ja ponnahtaa juoksuaskelin rappuja ylös.

Juhlasalin ikkunat ovat auki, kaikki. Hänen askeleensa kaikuvat ulos, nyt hän on salissa meidän kohdallamme. Hän laulahtelee siellä kulkiessaan, vaikenee, helahyttää pitkän sävelen soittokoneesta, juoksetellen kimakimmasta karkeimpaan. Sitten hän laulahtaa aantaan koettaen, keskeyttää, alkaa uudestaan, visertää, visertää. Vahtimestari sulkee ikkunat ja sitten kaikki kuuluu heikommin.

Kun hän palaa, olemme yhä siinä. Hän kysyy hymyillen, mitä varten me

seisomme siina. Minua rohkeampi poika sanoo:--"Me kuunneltiin teita."--
"Onko teilla lippuja?"--"Ei ole."--"Tassa on".--Han pistaa sormenpaansa
pieneen samettisalkkuun ja ottaa sielta tukon lippuja, jotka antaa
meille. Tuuli on paiskannut portin kiinni, me hyokkaamme sinne ja
repaistemme auki molemmat puoliskot. Han nauraa heleasti ja valkoiset
hampaat valkkaa.

Mina paasen laulajaisiin! Mina olen saanut hanelta _itseltaan_ lipun!
Minun taytyy kiilloittaa kenkani, joita ei koskaan ennen ole
kiilloitettu, lainata kaulus ja kravatti toverilta, jolla niita on monta,
kayda leikkauttamassa tukkani.

Loydan seisomapaikan salissa uunin kulmassa, silla lippuni on
seisomapaikka. Kateederi on siirretty nurkkaan. Koulun kello seisoo, sen
molemmat luodit on pantu ikkunalle, lyomaluoti ja kaymaluoti, _koulun_
vanhan kellon, joka on yhtä arvokas ja yhdenarvoinen kuin rehtori, ja
joka ei kenestakaan valita eika ketaan kunnioita, ei keneenkaan mukaudu,
vaan kaikki siihen, joka saa kayda rukoustenkin aikana ja lyoda
rehtorinkin puhuesssa, sen on taytynyt vaieta, sen heilurin pysahtya, se
tytto on sen niin maarannyt, hanta ei saa hairita.... Se laulahtaa lyhyen
saveleen seinan takana rehtorin huoneessa, sen aani hulmahtaa oven
taydelta sisaan, kun rehtori avaa oven ja kumarteleee siina taakseen
huoneeseen ja tulee punastuen, vanha rehtori punastuen, saliin, jossa
kaupungin hienosto ja koko opettajisto ja niiden rouvat istuvat koulun
penkeilla, meidan penkeillamme, kuin koulupojat, harras, kunnioittava
ilme kasvoillaan.

Lintunen liitaa sisaan ja astahtaa korokkeelleen, valkopukuinen,
keltapalmikoinen, kadessa kimppu punaisia ruusuja, jotka han asettaa
soittokoneen kannelle. Han tervehtii kaikkia, yli salin, katse kuin
valoviuhka koskettaen kaikkia, minuakin.

Han on hymyillyt--sitten han yhtakkia on kaynyt totiseksi, melkein
surulliseksi--sitten han riemahtaa--sitten han laulaa iloisen laulun,
toisen vallattoman, veitikkamaisen,--sitten taas kaihoisan kansanlaulun--
olen heti hanen vallassaan, han nostaa, laskee, heittelee, viehattelee
mihin tahtoo--minä olen kuin lehti virran vietavana, tahdoton tyynessa
virissa, samoin kuohujen pyorteessa, samoin kiven huopeessa kieriessani,
nauttien siita, riemuiten, meninpa mihin menin, odottaen yha uutta,
huieten pyortymyksesta hanen vallassaan, voimatta, tahtomatta vastustaa--
menettaen tajuntani kaikesta muusta.

Han laulaa erikoisesti minulle, yksinomaan minulle--on tullut enkeli
taivaasta ottamaan minua sinne. Olen kuin irtautunut jostain, luonut
yltani jotain, vapautunut aineesta ja maasta, minulla on uudet, kiiltavat
vaatteet. Loydan itsestani uusia tunteita, sanomattoman riutuvan onnen,
itkun ja hurman--ei vain kaivattuna, vaan toteutuneena. En saa koskettaa
hanta, en tarttua hanta kateen--voi autuutta, jos saisin!... Minusta
taytyy tulla jotain muuta, jotain parempaa, jotain suurta ... mita, en
tieda, ainoastaan tunnen.

Etta jotain niin ihanaa on!... Etta niin voi laulaa ja olla! Etta on
sellainen ihminen! Tassa karussa koulusalissa, naiden kolkkojen

vankilaseinien sisalla!

Hanet saatettiin kotiinsa kauppaneuvoksen taloon ... ylioppilaat laulavat hanelle yolla, han tulee ikkunaan, josta olen katsellut tauluja, kiittaa, seisoo, niin kauan kuin laulavat, kiittaa taas ja katoo. Vaeltelen koko kesaisen yon puistossa ja rannoilla, odottaen aamua, jolloin han lahtee. Han seisoo laivan kannella, syli kukkia taynna, han taittaa niita ja heittaa laivan loitotessa sulavalla liikkeella niita alas jaahyvaisia huiskuttavalle saattovaelle. Saan yhden lennosta kiinni--ei mikaan satu ole ollut minulle niin kaunis.

Han oli viimeinen edeltajasi. Han meni sinne, mista sina tulit. Ei ole enaa pitkaltikaan siihen, kun tulit.

Aarretulet jo palavat katkojensa ylla.

Olen muistellut naita pyhaisin. Arkena minulla ei ole aikaa, silla minulla on tassa talossa kaksin verroin tyota nyt, kun lahdit, ja mina tahdon hoitaa sita niinkuin sinunkin aikanasi, ja yhtä hyvin yksin kuin me ennen kaksin. Olen yha ainaisen valvontasi alla, ja ehka mina juuri siksi naisa toimissani niin viihdyn. Mutta pyhana mina puhelen kanssasi. Pyhathan olivat aina ennenkin naille pyhitetyt.

Katselin, mita tahan saakka olen saanut poimituksi naita muistojeni kukkia. En ole saanut sielta esiin muuta kuin kukkia, eika siella liene muuta ollutkaan. Vai muistanko vain ne, kukat kevaiselta niitylta. Tahtoisin sanoa "pyhaiselta". Silla kukkaniitty pyhana poimittaessa ei ole sama niitty kuin arkena. Oli aivan toinen helotus heinikossa, kun lapsena juoksin sinne pyhaamuna, pyhavaatteet ylla, pestyt ja valkoiset, ja itsekin pesty ja puhdas. Ruiskukka sinertaa sunnuntaina toisin kuin maanantaina. Mika sen tehnee? Oma juhلاميelikko? _Juhلاميeli_ sen tehnee--silla samoin oli juhlapaivana mina tahansa, olipa nimi- tai syntymapaiva, haat, ristiaiset tai--hautajaiset. Kun pikkusisar oli kuollut ja pantu valkoiseen kirstuunsa,--han, joka syntyi silloin, kun kaki tuli pihaan,-- ja aiti sanoi: noutakaa lapset, kieloja!--niin me pyrahdimme niita noutamaan, kilvan, hypellen ja viserrellen, ja poimimme ne ja panimme sen pieniin, kalpeihin katosiin, jotka lepasivat ristissa rinnan paalla valkoisella kuolinliinalla--enka ymmartanyt, miksi vanhemmat ihmiset itkivat. Silloin oli kesa ja aurinko paistoi--on muuten merkillista, etten nailta ajoilta muista ainoatakaan kesaista sunnuntaita, ettei olisi ollut tyventa ja kirkasta ja herttaista, tai jos tuuli, niin aina etelasta. Niinkuin nytkin: hella tuuli liikuttelee uutimia, ikkunasta nakyy kirkko ja avatut tapulin luukut, asken siella soitettiin yhteen ja nyt kai siella on saarnan aika, koska kellot riippuvat liikkumattomina.

Kuinka monet miespolvet lienevatkaan tuon tasta nain nahneet, ja kuinka monet tullevat nakemaan! Tama sama ikkuna etelaan, sama tuuli, sama sunnuntaimieli--enka saa tahan iaksi jaada. Jos voisi nukahtaa poytansa aareen ja parta kasvaisi kuin Barbarossalla--olisin valmis lahtemaan vasta sitten, kuin saapuisi noutajatar nostamaan siita unesta toiseen,

ikuiseen, jonka ei sanota olevan unta, vaan iankaikkista valvomista ilman uupumusta ja levon tarvetta.

* * * * *

Tahan saakka minulla siis ei ollut arkea elamassani.

Mutta nyt leviaa ympärilleni arki, niinkuin harmaa, yli koko taivaan rannan ulottuva pilvi, niinkuin hiljalleen kumoutuvan kattilan reuna. Ei kyllakaan kokonaan lapikuultamaton, mutta kuitenkin paivan peittävä, auringon ottava, harmenemistaan harmenevä ja harmentava. Ei linnut laula, ei haltijat hiivi. Se laskeutuu alas, sakenee heraiseksi usvaksi, ei niin sakeaksi, ettei lähimpia nakisi, mutta nakopiiri ei ulotu edemma kuin portinpieleen. Ei kuulukaan mitaan. Suhahtaa joskus kuin siipi--missa? Tulee joku lintu nakyviinkin ja menee--mutta minne? Ei istu puuhun, ei laskeu jarvelle, ei katoa kaukaisuuteen, vaan niinkuin nuoli ammuttuna huopateltan seinasta sisaan ja seinasta ulos, reikaa jattamatta. Harrin kuin kala veden pohjassa, ymparilla sen ontto, ahdas, aina yhta pieni nakopiiri.

Aivan painvastoin kuin se lapsuuteni sumuharso, joka liikehti auringon alla, repeili, aukeili ja naytteli aukeamiensa lapi niemia ja saaria ja rantoja ja ulapoita. Tasta ei osaa mihinkaan ulos, tassa ei tee mieli edes haparoida niinkuin pimeassa. Ja kuitenkin pitaisi olla matkalle lahdon aika, ja olisi noustava siivilleen loytaakseen elamansa ja onnensa ja niiden tarkoitusten tien paan.

Tama on sita aikaa--ensimaisen ja ainoan ylioppilasvuoden--jolloin olin eksyksissa sinusta, en missaan kosketuksissa kanssasi, jolloin olin kadottanut kaipuunkin sinuun ja kaikkeen, mikä oli yhteydessa kanssasi. Johdot entisyyteen, eramaahankin, kaikkein rakkaimpaani ja tutuimpaani, ainoaan ystavaan, olivat katkenneet. Sielta ei kuulu minulle mitaan. Minut oli maaratty siirtymaan muuanne, tehtavani ja tulevaisuuteni ovat muka toisaalla, lukutiella, jollain semmoisella--mutta ei sinnekaan ollut sielun johtolankoja. Sisaani ei tunge mitaan ulkoapain herasumuisen ympyran ahtaasta piirista.

En saa sielta mitaan, missa tuntisin tarpeen uudelleen elaa, voidakseni edelleen elaa. Se oli tyhjyyden ja onton kumahtelun aikaa elamassani, silla siina ei ollut mitaan siita, mikä siina sitten on ollut tarkoitusta, mikä siina on ollut sinua.

Siina oli sinua vain sikali, mikali tunsin sinua menettavani, enka laheskaan aina tuntenut edes sitakaan. Olin uskoton kaikelle, mille olin, asken ylos aatteiden ja ihanteiden aurinkoon kimmotessani, lupautunut olemaan uskollinen. Tein melkein aina sita, mista tiesin, ettei olisi pitanyt. Menetin uskot, haaveet, heitin pois aatteet, niinkuin vanhat vaatteet. Menetin mielestani oikeuden haneen, johon olin vaistonnut tulevani yhtymaan, joka kerta kuin tein jotain, jota ei olisi pitanyt. Mutta en siita valittanyt. En valittanyt edes katua. Tapasin silloin talloin paremman itseni, pidin sita hetkisen uteliaana kourassani, mutta kun se pieni lintu sykki ja alkoi lammittaa, kouristin sen kuoliaaksi, paastamatta sita lentoon. Se ei saanut tulla takaisin toiste minua

muistuttamaan ja hairitsemaan. Hymahtelin parhaita muistoja, kun ne sittenkin joskus tulivat yllattaen. Nauroin itselleni ja muille lapsellisia tunteitani, kaihoisia kuutamohaaveiluja, ihastumisia ja puhtauden ihanteita. Huumaavin haaveeni oli ollut olla puhdas sille, joka oli tuleva. Mutta mika oikeus kenellakaan on minuun? Mita velvollisuutta minulla on kayda tilille? Jos han joskus kysyy, sen hanelta salaan. Saatoin silmaa rapayttamatta, kun minulle sopi ja etuni vaati, valehdella mita hyvansa, kenelle hyvansa. Ei ole mitaan sitovaa eika velvoittavaa yli sen, mihin ei itse tahdo itseansa velvoittaa. Sen verran olit vielä herrani ja mestarini, etta nain ajatellen ja tehden tunsin sinut kieltavani.

Olisin voinut pettaa, jollei olisi ollut pelkoa ilmitulemisesta.

Taytyyhan maailmassa menestya, mutta ei maailmassa menesty, ellei itse pida itsestaan huolta. Itsekkaisyyden ja itsensasailyttamisvaisto on annettu avuksi ja aseeksi. Asuintoverini, vanha ylioppilas sanoi: "Viettele tuo tyttö, hullu olet, jollet sita tee--tekee sen kuitenkin toinen"--kai olisin senkin tehnyt, jos olisi ollut tilaisuutta--tein sen ajatuksissani. Tapaan itsessani itsekkyyden, omahyvaisyyden ja sydämettomyyden kuiluja, joihin katselen pyörtymatta, hapeamatta, punastumattakaan--silla semmoisiahan ovat muutkin.

Se aika minua nyt tympaisee--alkoi muuten tympaista jo piankin, ja siksi kai sita myös niin pian pakenin. Riennan sen yli kuin vetelan suon, joka _on_ rammittava, paastakseen toiselle rannalle.

Mista se tuli tama? Siita kai, etta olin heikko ja henkisesti turvaton. Kuljin siina sumussa, ilman johtotahtea, ilman toverillista tukea mistaan --ei mitaan henkiheimolaisuutta kenenkaan kanssa siihen, jota sielu ja sydän tarvitsee. Kaikki oli suunnattu ulkokohtaiseen. Elettiin isänmaallisuuden, suomalaisuuden humussa, puoluekiihkossa, joka repaisi ja innostutti--mutta se oli taistelua, kansalaissotaa, veljesvihaa, sotatilaa--se oli kuin leirielamaa, jossa ei ole aikaa sisäisen elämän arvoille. Juhlapuheinnostusta, kvartettilaulutunnelmaa, joukkohuumausta, ei mitaan yksilöllistä ylentymistä. En saanut itseäni varten kiinni mistään erikoisesta, se oli kaikki ylimalkaista ulkonaista touhua. Ja kaikkein korkealentoisimmatkin juhlat päättyivät juominkeihin ja juomingit laitakaupungille.

Ei ollut henkiä ilmassa, eivät mitään salaperäisyyden siivet suhisseet ympärillani niinkuin ennen tää aikaa, ei näkynyt hyvän haltijan jalkia millään vitilumella--vuokra-asunnot, kapakat--katupoikaelamaa, oltiinpa sitten "talolla" tai toveripiireissa, teatterissa tai kapakassa ... oli tunnussanana: "Ei saa olla tuntehikas".... "Ei ole elamaa kuoleman jälkeen".... Ja me sanelimme sitä runoa, jossa mustalainen laulaa:

Entä jälkeen kuoleman?

Kukapa sen tietää,

tuskin tutkimistakaan

asia tuo sietaa:

kuihtuu kukka, kaatuu puu,

linnun laulu lakastuu.

Niin käy elävitten.

Mikas tulee sitten?

En löytänyt henkiheimolaisuutta. Tovereita oli, mutta ei ystäviä eikä yhteisymmärtäjiä. Menen mukana, panen sieluni pohjaan myöten semmoiseen, joka ei ole minun, ja ihastun siihen, valheellisesti, teennaisesti, vain tempautuen, ja on seuraavana päivänä tekokiihkoisuuden kohmelo. Ei ole tämä minua, sen tunnen, se on vierasta vieroa.

Olihan minulla tähän saakka ollut olevinaan jonkunlainen uskokin, se kaikkein ihmisten yhteinen, kaunis kylläkin ja turvallinen--soudetaan suvisena sunnuntaiaamuna tyyntä salmea, ohi pappilan, kirkon rantaan, noustaan sen maalle, tervehditaan juhlavaatteisia tuttavii, pistetään ystävällistä kättä, kysytään kuulumisia, seisotaan katsomassa pappien tuloa lehtikujaa myöten ja heidän vieraitaan hienoja herrasvakia--kajahtaa urkujen ensi savel--mennään kirkkoon--istumme ja veisaamme ja kuuntelemme pappia, tiedämme, mitä hän puhuu, vanhaa ja tuttua, mutta kuuntelemme kuitenkin--mieli ylenee yhteisestä virrestä, käy hartaaksi rukouksista ja messuista ja heltyy ripistä ja on tyytyväinen vapauttavasta amenesta. Sama jokapyhäinen ateria, mutta ateria kuitenkin, jota mieli vaatii viikokseen, ei muista nautittuaan, mutta kaipaa, jos olisi jäänyt ilman. Jota varten täytyy nähdä se vaiva ja nakeekin mielellään, että lahtee pitkienkin matkojen takaa taipaleelle, samalla tosin muitakin asioita ajaakseen, olemaan yhdessä henkiheimosten kanssa, sanoakseen toisten kanssa kuinka koneellisesti tahansa: uskon,--yhteinen asia ja yhteinen usko, mikä antaa tukea ja turvallisuutta, karsina, aita, jonka sisällä on viihdykstäkin--oli minullekin, minkä huomaan siitä, ettei ollut viihdykstä, kun laumasta haihduin.

Oli hyvä, miltei huoleton olla, kun tiesi ja uskoi, että vaikka et omin voiminesi mitään mahtaisikaan, viimeisessä tiukassa tulee apu, että on se, joka ei hylkää eikä heitä, ei kaikkein kurjinta ja vaivaisinta ja avuttominta ja ansiottomintakaan. Kaikki on sovitettu, kaikki pestaan pois. Ei niin, ettei itseni pitäisi tehdä kaikkea voitavaani, ponnistaa viimeisimpanikin, vaan ettei tarvitse joutua epatoivoon, ei pelata lopullisesti sortuvansa, ei jäädä oman onnensa nojaan, ei kaatua oman avuttomuutensa ojaan. On kuin vakuutettu sekä tapaturmaisen kaatumuksen varalta että jokapäiväisen lankeemuksen varalta ja iankaikkisen kadotuksen varalta--saaden voimiensa ja varainsa mukaan suorittaa vuotuinen eransa, tietäen, että pyrkimys ja halukin merkitaan muistiin eikä vain saavutus. Mutta kun se ei ole vain armon, vaan myös ansion varassa, niin se ponnistaa pyrkimykseen ja saavutuksiin. Siinä yhteisuskossa oli minun hyvä olla.

Mutta sekin meni minulta siellä niinkuin sunnuntaipurjehtijan purje kaatuu kumoon yllättävässä niemen nenan salavihurissa, toverien remussa. Syytin purjetta ja purtta niinkuin pakana epajumalaansa, silloin kun tämä ei auta, uhreista huolimatta. "Mika sinä olet, ethan kyennytkään palvojaasi pelastamaan, vaan heitit oman onnensa nojaan?"--ja tapaa itsensä pulikoimassa emapuon paalla. Vanhan lapsuuden uskon viimeiset rippeet karisti tuo toveri, asuintoverini, vanhempi minua, rappiolle

joutunut, vippivelkainen, joka ei uskonut mitään, mutta tiesi kaikki, oli pilkallinen, terava, kaiken arvostelija ja repijä, kaiken ivaaja, eniten itsensä. Paha henkeni--ja sittenkin hyvä.

"Jumalan uskon", puhui hän kerran, "omalla tavallani tosin, teoriana, joka tarvitaan selvittämään yhtä ja toista, mutta olkoon menneeksi, että Jumala on, ylin järkeä, ylin johto tai jotain semmoista, mutta ei hänellä ole poikaa, jonka muka lähetti maailmaan kuolemaan ihmisten syntien edestä."

Uskalsin sentään, hänen varmuudestaan huolimatta, tällä kertaa huomauttaa, että kun se kuitenkin on raamatussa niin, ja kun raamattu on jumalansanaa--?

"Ja sinä uskot?"

"Totta kai."

"No, olkoon sitten, mutta ei raamattukaan anna tukea sille, että Jeesus oli Jumalan poika. Hän oli ihmisen poika, siis ihminen, niinkuin hän itsekin sanoo."

"Sanoo hän itsestään toisinkin."

"Sanoo kyllä, luuli, ei ehkä tiennyt niin itseään, kuvitteli olevansa ja ehkä kuolikin siinä harhaluulossa, vaikka minä kyllä sitä suuresti epäilen, ettei hän sittenkin olisi tullut toisiin ajatuksiin, jos ei ennen, niin ristipuulla, ylenannettuna, kahden varkaan väliin."

Hän koki sitä todistamaan, että Jeesus ei ole jumalanpoika--hän toisessa vuoteessa, minä toisessa, oli aamuyo, oli oltu vuosijuhlassa.

"Mutta silloinhan meni kaikki myttyyn, syntisen lunastus, pelastus?"

"Vaikka menisikin, minun puolestani menkoon ja on mennytkin--se nyt on eri asia, joka ei kuulu tähän. Mutta ei sen tarvitse mennä siihen. Jos sinun on valttamatonta uskoa johonkin itseäsi parempaan, ylempään, valittujen avustajaan, syntisen koiran suosta nostajaan, niin usko Jeesukseen itseäsi parempana ihmisena, ihanneihmisena, täydellisimpänä, joka on elänyt, koeta jälitellä häntä, jos voit--ja onhan niitä muitakin: Sokrates, Franciscus Assisi, marttyyrit, historia on täynnä niitä schutzmannoja--minä en valita. Mene yliopiston kirjastoon ja lainaa ja lue Bibelns lara om Kristus--Rydberg myös todistaa, en muista nyt, kolminaisuudestako vai Kristuksen jumaluudesta--että kasikirjoitusten jäljentäjät ovat lisanneet eräitä paikkoja--vississä tarkoituksessa, niinkuin on todistettu."

"Todistettu?"

"On, usko minua, _siitä_ ei ole epäilystakaan, että eräitä paikkoja on jalkeenpain lisätty, ensin sulkujen sisään, sitten viety tekstiin, sitten jätetty sulut pois, sitten alleviivattu ja lopuksi painettu ne paikat lihavalla raamattuun."

Han sanoi sen niin varmasti, niinkuin se olisi ollut itsestään selva vastaanvaittamaton asia, tieteellinen totuus, aikoja sitten ratkaistu. Sitten han haukotteli ja nukkui samassa.

Eiko siis olekaan lunastusta, ei pelastusta, ei mitään apua ulkoapain, ylhaalta pain, tassa kurjuudessa? Eiko ihmisella olisi apua muusta kuin itsestään, eraasta esimerkistä, jota on koetettava noudattaa? Mahdollisuuskin, etta niin voisi olla, huimasi, juuri kuin olin menettänyt yhden tuen, naytin saaneeni toisen.... Ryhdyn siis rakentamaan sille pohjalle. Alan jo huomenna, rupean pyrkimaan ihanne-ihmiseksi, kayn toteuttamaan--semmoinen paattelemisen kay pian silla ialla. Herasi uhmakin. Kaikki voimat kokoon, kaiken heikkouden uhallakin! En ole vielä suossa suuta myoten. Uin maihin omin avuin, vaikkei pelastusrengasta ristinpuun korkeudesta minulle heitettäisikaan.

Mina yhtakkia luulin omistavani sen voiman, ihmisen oman voiman. Olin ainakin saanut oljenkorren. Miksei toinen ihminen voisi sita mita toinenkin? Han on voinut kuolla, miksen mina voisi elaa. Tuntui kuin minussa sina yona olisi tapahtunut suuri ihmeellinen herays.

Tahdoin sanoa sen hanelle heti aamulla, kuulla, mita han ajattelisi. Olin ollut hanen oppilaansa huonossa ja hyvassa. Han nukkuu ja kuorsaa. Herattyaan han on kartyinen, paivan han juoksee rahaa lainaamassa vekseliensä uudistuksiin. Vasta illalla han virkoo kapakassa ja on valmis aatteilemaan.

Vaikka pelkaan, etta han tavallisuutensa mukaan pilkkaa, en nyt valita. Han kuuntelee intomielista ihastustani elamani uuteen ohjelmaan. Han yhtakkia ei pilkkaakaan. Katsoo minuun surumielisesti ja saalien.

"Tee voitavasi, koeta parastasi, minakin olen koettanut useampaan kertaan silla pohjalla. En koeta enaa--ei ole ollut siitakaan apua. Henki on altis, mutta liha on heikko. Se on ihana paikka raamatussa, ylen ihana ja tosi kuin Jumalan sana. Mutta ehka sina onnistut. Mina en viitsi enaa, olen kaikessa tapauksessa mennyttä miestä. Mina kerron sinulle, missa maarin en onnistunut. Koetin viimeksi muutama paiva sitten--jaa, kai se oli pari kolme yota sitten--milloin mina olin viimeksi koko yon poissa ja tulit ihan markana kotiin?"

"Lauantaina."

"Niinpa niin, sunnuntaita vasten, se sopii. Paadyin lopulta sinne, 'Punaiseen helvettiin', Svean luo. Se on muuten ainoa helvetti, joka on olemassa ja jossa olen ollut ja jonne aina menen--sita toista ei, ikava kylla, ole, siella olisi sielun ainakin lammin olla. Nyt ruumis kuopataan kuin koira ja sielu menee kankaalle ja menkoon--mutta mina olisin ennemmin tahtonut mennä mereen, ja johan mina sita varten meninkin sielta jaalle Ursinin kallioiden kohdalta, mihin Groohaaran punainen majakkatuli pilkottaa. Katso, mina olin herannyt siella--hyi!--tyhja kukkaro, tyhja ruumis, tyhja sielu ja paha maku suussa. Oli ihan tyven vastasataneen lumen jalkeen ja paistoi aamuyon kuu. Sirpalesaaren ulkopuolella oli musta meri. Pelastus, vapautus, unhotus! Ei, vaan oma voima, viimeinen

ponnistus, nyt mina sen teen, kuolen pois kaikesta suuresti, jalosti, hienosti, naytan itselleni, naytan koko maailmalle, kuolen itse omien syntieni sovituksiksi, kuolen niinkuin roomalainen ammeeseen-- Suomenlahden lainehisin. Rahja! Siita ei tullut mitaan.... Mika epatoivo ja hapea, ettei taaskaan ollut kestanyt, oli antanut jalkansa luiskahtaa, otteensa heltia--ratkaisevimmalla hetkella--ja kun se niin heltii ratkaisevimmalla hetkella, heltii se aina. Tiedatko, miksi mina olen tammoinen? Siksi, ettei minulla elamassani ole ollut ketaan, joka olisi minua rakastanut. Jokaisella pitaa olla elamassa joku, joka hanta rakastaa ja jota han. Solvejg! Lue se kirja. Onko sinulla tulta?"

Istuimme Esplanaadin kaiteella, jonne olimme joutuneet, kun ravintola oli suljettu. Han sai tulta ja sytytti. Putoili leppoisasti lunta.

"Mina tallustelin lumessa puolipolveen--saakelin raskasta talvipalittoossa ja kohmelossa.--Sinulla, keltanokalla ei ole aavistustakaan siita, mita on rakkaus ja kaipaus"--han on kai noin kuusitoista vuotias--"kaikki, kaikki, mika on ihaninta ja puhtainta, mina menen nyt kuolemaan hanta ajatellen, puhdistaan hanta ajatellen"--han kulkee takaperin niinkuin siella puutarhassa, jossa han hyppeli kaytavalla, kirsikkamarja suussa ja toista minulle tarjoten, houkutellessa juoksemaan jalessaan--"semmoista tyttomaista veitikkamaisuutta, niinkuin ne ... voi ihanuutta, voi kauneutta, voi puhtautta sydamen ja sielun! Nain hanet siina edessani jaalla. 'Han kanteloa soitti ja laulun lauleli, han tunteheni voitti ja heltyi syomeni' ... ei han soittanut, vaikka kylla han soittaakin ja laulaa, kuorossa, taalla, han on tyttokoulussa. Mina kiiruhdan, mutta hengastyn enka jaksa edemma kuin Sirpalesaaren paahan. En voi astua askeltakaan paksussa lumessa ja talvipalittoossa ja kohmelossa, taytyy levata, lysahtaa markaan hankeen, en jaksa fyysillisesti ... ja kun olen levannyt, en jaksa psyykillisesti; kammon kuolemaa, vaikkei minulla ole elamasta odotettavana ei niin mitaan. Mina sanoin silloin itselleni tekosyyksi sen, etta huomenna lankee vekseli ja etta kunnan miehen kunnia muka vaatii, etta se on jarjestettava, ennenkuin jarjestaa taman toisen--mutta se oli tietysti tekosyy. Mina en uskalla, minulla ei ole voimaa edes kuolla--lahdin Ursinin kalliolta ja paadyin Sirpalesaareen ... toivon, etta sina paaset pidemmalle, poikani ... mene ja tee toisin ... uusi uskosi sinua auttakoon. Amen. Nyt mennaan kotiin. Onko sinulla markka ... ei, minulla onkin. Ishvoshjik!"

Seuraavana paivana mina lahdin--pakenin. Etten joutuisi siella vieraalla maalla omine voimineni hukkaan minakin, koska ei kukaan minuakaan rakasta.

Sinahan olit silloin siella, mutta enhan sinusta mitaan tiennyt. Sinahan olit se tyttö, joka oli hypellyt hanen edessaan puutarhan polulla. Han ei saanut sinusta voimaa kuollakseen, mina sain sinusta voiman elakseni--viela kuolemasikin jalkeen.

Tulin tanne eramaahani enka palannut sinne enaa koskaan.

Saali, etta meni tama suloinen sunnuntai hukkaan naissa. Kuuluu kirkonkellon loppukumaus. Jumalanpalvelus on paattynyt, kirkkovaki tulee, toiset ajaen, toiset soutaen.

* * * * *

Puhuimmehan naistakin menneistani joskus. Sina, joka ymmarsit kaiken, et koskaan oikein ymmartanyt, et paassyt perille siita, miksi on tarpeen sellainen auttaja, pelastaja ja tuki. Sina et koskaan ollut semmoista tarvinnut. Olit syntymastasi sita tekoa, etta helahdit heti oman aanesi, niinkuin parhaasta metallista valettu kello--hopeakello. Se kello oli tietamattasi soinut hanenkin, vanhan toveriparan, sarkyneeseen sieluun. Sinulle ei ollut tuottanut mitaan vaivaa olla hyva, jalo ja puhdas, olit terve ja tahraton seka ruumiillisesti etta sielullisesti. Mika ihana ihminen sina siinakin suhteessa olit! Ilman kiusausta korvessa, ilman taistelua, voittamisesi tarvetta tai tappion vaaraa.... Ei mennyt sittenkaan hukkaan tama sunnuntai, saatuani sanoa vielä taman.

On vielä yksi taival, ennenkuin tulen perille, sinne, missa sinun aikasi alkaa. Se on vuosilta ja tapahtumilta pitkakin, mutta elamyksilta lyhyt, silla niita ei oikeastaan ollut kuin yksi ainoa: kaipuu. On kuin ajaisin ja ajaisin, yksin, talotonta taivalta, vaikka ajan paljonkin ohi. Ajan paljon ohi, naen tieni varrella taloja ja kylia, poikkean niihin, olen mukana tapahtumissa ja ihmisten touhuissa. Isa kuolee, saan haltuuni taman talon ja hoidan sita aidin kanssa. Me menestymme, otan osaa kunnallisiin ja kansallisiin. Uurtelen tavallaan uraakin, silla mina naytan heille, etta herrastakin voi tulla talonpoikana mies eika renttu, vielä parempi talonpoika kuin talonpoika itse. Minahan taalla yritan, neuvon ja otan aloitteita heidankin hyväkseen. Pysyn pystyssa--omin voimin--olen taidellisesti hermojeni ja lihasteni ja janteideni ja tunteitteni herra--tulen helposti toimeen ilman sita vanhaa yhteisuskoa--saan itsessani aikaan sisaisesti paljoa enemman kuin kukaan muu--katselen saalien heita, jotka hakevat turvansa lunastuksista ja pelastuksista ja semmoisista. Mita lienenkin menettanyt, en ole menehtynyt. Tunkee joskus epaily: kannattaako? en koskaan saa palkkaani, en koskaan kohtaa hanta? Missa mina taalla hanet kohtaisin? Mutta vaikkei han tulisikaan, en tee tata palkan vuoksi, mina sittenkin olen uskollinen; koska en saa olla hanelle, jota minulla ei ole, niin saanhan itselleni, ainoalle, joka minulla on.

Eika kuitenkaan mikaan kaikesta tasta kaidu _muistelun_ arvoisena mielessani eika ole taman taipaleenteon oikea sisalto. Sielta tanne saakka soi senaikuisen elaman ainoana johtosavelena se, mika yksinaiselle matkamiehelle: reen alati yksitoikkoinen ritina, tiuku, kulkunen, joka soittaa aina vain samaa aihettaan: kaipuuta, kaipuuta, onnen ikavaa, milloin vahan aanessa nousten, milloin vahan laskien--ylamaet, alamaet, metsatiet, viittatiet niemesta niemeen, varsinkin talottomat taipaleet, loppumattomasti. Enka tieda, mihin matka on paattyva ja milloin, tuskin minnekaan ja milloinkaan.

Kaikki muu kuin kuolee, kaipuu yksin elaa, vuodesta vuoteen, aina tyydyttamaton, aina hivuttava, valista jaytavakin, se ainainen yksinaisyys, ystavan ikava, ja toverin ja henkiheimolaisen tarve.

Sita elattaa eramaa ja autiot ulapat, niiden avaruus, suuruus, hiljaisuus ja yksinäisyys ja matkojen kaukaisuus. Sita elattaa kolkko viima, paahtaessaan pohjoisesta--tai on tyven ja revontulet palavat. Sita elattaa kuikan huuto yli suurten selkien--kuovi, joka valittaen kutsuu soiden takaa omaansa--halli, joka ulvoo haikeuttaan peninkulmien paahan, vaaralta vaaralle, toverilleen, jota ei koskaan ole tavannut, vaan jota kuitenkin vaistoo, niinkuin viimeisessä toivottomassa kaihossa, tienneeko itsekaan minka, tai ulvoo sita taivaalle kylmaan kuuhunkin, mihin silla ei ole mitään mahdollisuutta paasta.

Sita elattaa hankia sulattava paiva ja myohaan yohon tippuva raystas--puro, joka kevatyona soittaa--tai kun kesatuuli kulkee sihisten yli heilimoivan pellon--tai kun kay syysmyrsky ulapalta ja notkistaa vastarannan puut ja lepanlehdet nurin, valkoisen puolen paallepain.... Tai kun on tammoinen ypoyksinainen sunnuntai-ilta ja hanuri kuuluu sillalta ja heillakin tuntuu olevan haikea ikava, vaikka tanssivat.

Naista se elaa ja naisssa se kasvaa--ja mina odotan ihmetta lumoja luomaan, odotan jotain tulevaksi, vaikka tiedan, ettei tule. Silla minun taytyy, koska se on ainoa, jonka kautta olen kosketuksissa kanssasi. Kun sen joskus kadotan, sita kaipaen--kaipuutani. Se on kuin kytotuli lumen alla suossa, suitsutus tuntemattomalle haltijalle, josta en tieda, onko sita, onneni haltijaa, enaa minulle olemassakaan.

Vaan jos se sittenkin olisi? Jos yhtakkia olisit tullut, seisonut tiella odottamassa ja pyytanyt pysahtymaan ja noussut tahan rekeen ja sanonut: "Siinahan olet, loysinpas, saanko seurata?" Sita kuvitellessani:--etta joku etsii minuakin, niinkuin mina hanta--kaihon kulkunen lakkaa soimasta, yollinen viima puhaltamasta, tulee tyven ja sappi kuun ymparilta katoaa. Nakohairiossa joskus tapahtuukin niin, olet tulevinasi, tinarinta tienkaanteessa, kuutamossa, samassa haihtuaksesi kuin vitilumi hangella ... ja jainen kuusi tiepuolessa taas kohisee ja tiuku ja kulkunen yha itkee ja mina istun paa hupussa syrjin viimaan ja viluuni.

Ja kuitenkin olit jo--tiedanko kuinka monta kertaa--kulkenut tieni poikki, ohitseni siella, mista pakenin tanne, tietamattani, aavistamattanikaan, etta sinua oli olemassa. En ole voinut ikina ymmartaa, etten sinua jo silloin tavannut. Kuinka ei joka hermo tiedoittanut, etta tulit minua vastaan, kun tulit vastaan joka paiva, monta kertaa paivassa, kulkiessani samaa katua kuin sinakin? Kuinka ei sieluni soinnahtanut sinua, kuinka en erottanut aantasi muiden aanista ja nauruasi muiden naurusta, silmiasi muiden silmista, en kayntiasi, en palmikkoasi, kun tyttoparvi, jossa sinakin kuljit, hulmahti ohi?

Kuinka oli henkeni niin epaherkka, kuinka sieluni siihen maarin turto?

Eika henkeni sittenkaan ollut epaherkka--eika tuntoni sittenkaan turto....

Muistatko--?

Kuulen ensin aanen ja tiedän samassa, että se on sinun. Näen sitten notkahtavan vartalon ja tiedän, että se on sinun, ja kun samassa näen kasvosi ja katseesi, alhaalla laiturilla, pyörahtaessasi pain laivaan ja katsahtaessasi ylös kannelle, tiedän kolmannen kerran, että se olet sina.

Seison alakannella avatun laivaportin kohdalla. Koivuilla koristettu juhla-laiva, joka järveä kiertaen on kulkenut sillasta siltaan, noukkien laulujuhlaan tulijoita, on pysähtynyt taas muutamaankin, ja laivan portti avataan.

"Vieläkö me mahdumme, herra kapteeni?" kysyy heidän aanesi neitoparven keskestä.

Kumartaen ja tehden kadellaan keikailevan liikkeen sieltä alas vanha, kohtelias kapteeni vastaa:

"_Teille_ täytyy aina olla tilaa minun laivassani, keijukaiset.--Seis!-- Takaisin!--Lankonki alas."

Teitä on retkikunta nuoria neitoja, kaikki samanvarisissa ja -kuosisissa urheilupuuvuissa, kukkia rinnassa, matkasauvat kadessa, selässä pienet reput. Teissä on jotain, joka ei ole takalaista. Ette malta odottaa porraslaudan laskemista, vaan hypähdätte, sina ensimmäisenä, sillalta suoraan laivaan. Tartut toisella kadellasi kaiteeseen, toisen saan minä ja nostan sinut sisään.

"Kiitos," sanot sina, ehtimatta katsoa auttajaasi.... Sitten sina katsot ja toistat: "Kiitos!" saastaen sitä silmayksellä, jonka luulen sanovan, että olit mielelläsi antanut minun auttaa, niinkuin se olisi ollut sinulle iloinen yllätys. Sitten riennatte kaikki yläkannelle, josta teitä tervehditään ja huudetaan tulemaan.

Kun toinnun, olen tajunnut: elämäni ikuinen onni--tai sen ikuinen onnettomuus--on kulkenut ohitseni ... kaikki on ratkaistu, en tiedä, miten, olipa miten tahansa, mutta ratkaistu se on ... jos hän ei ole se, ei hantaa ole eikä tule.

Tapaan sinut yläkannella laamannin väen seurassa. Ne ovat ottaneet sinut haltuunsa niinkuin omansa, niinkuin sukulaisensa, nuoret herrat sinuttelevat sinua, kyselevät teiltä jalkamatkastanne, siinä nauretaan ja ilakoidaan. He, nuo uusmaalaiset keikarit, ovat sulkeneet sinut piiriinsä, kohdellen sinua sillä teennäisellä, suojelevalla, itserakkaan ivallisella hienostelulla, joka minua heissä aina on tyyntänyt, noissa minulle kuin vierasverisissä, herrasrotuisissa, kyömyydenissä, piikojensa pitäjissä, isänsä pojissa, tuon vanhan elostelijan, aina sikariaan imevän, punanenaisen ja -naamaisen, valkoviivisen totisedän. Joka kerta kun tulevat tielleni, minä vävähän ja väistan heitä kuin metsänelävä vierasta hikeä. He koettavat olla minulle tuttavallisia, kun joskus tavataan, mutta ovat samalla suojelevaisia, jota en voi sietää. Olet heidän saarroksessaan, lasket leikkia heidän kanssaan, naurat, olet hilpeä, mutta samalla minä mielihyvällä totean, että olet hienompi ja

sivistyneempi kuin he, jotenkuten eristäyt ja pidat heita valimatkan paassa.

Yhtakkia sina siella kaannyt, niinkuin etsisit jotakin, naet minut, saat hamillisen ja samalla iloisen ilmeen, ja virkat jotakin laamannin tadille. Han on ainoa siina perheessa, jota siedan, hieno, vanha rouva, aidin ystava, salaisesti herannyt, joka valista tulee meille puhumaan huoliaan. Han viittaa minut esiin ja esittelee meidat, laamannin herrojen vaistyessa silmiaan siristaen ja antaessa hitaasti tilaa minulle, kotikutotakille. Sina astut heidan piiristaan ja ojennat minulle katesi. Kasvoillesi leimahtaa elava, herkan sielun valiton valahdys, joka nayttaa ilmaisevan herttaista hyvaa sydanta ja pohjatonta, kirkasta hyvantahtoisuutta ja koruttomuutta, ujoa ja samalla avonaista ja iloista mielta--heijastaen sen pohjaa samalla kuin pintaa niinkuin kirkas lapikuultava poreileva lahde. Ethan osannut etka tahtonut koskaan salata etka peittaa mitaan etka olla muuta, kuin mita olit--tiesin aina, mita ajattelit ja tunsit--joka teki olon kanssasi turvalliseksi ja suhteemme suoraksi.

"Olemme oikeastaan vanhat tutut", sina sanot, ja katesi ote on luottava ja luja niinkuin toverin.

"Missa herrasvaki on tutustunut?" kysyy joku herroista.

"Minulla oli ilo auttaa neitia laivaan", mina sanon.

"Olen tuntenut teidat jo kauan sitten--te ette tietysti muista etteka voikaan?"

Ja sina kerrot nauraen, punastuen, mutta siita valittamatta, luontevasti ja avomielisesti, kuinka olin harva se paiva tullut teidan koulutyttoparveanne vastaan Bulevardinkadulla. Olitte "ihastuneita" kotikutosarkaiseen ja naapukkalakkiseen.

"Siis vanha flamma--onnitteleme!"

"Te punastutte molemmat!"

Ja he jatkoivat tahan tapaan, joka minulle aina on ollut sanomattoman vastenmielista ja epasivistynyttä. Sina et nayttanyt valittavan, vaan sanoit hilpeasti:

"Tiesimme, missa asuittekin ja kenen kanssa."

Mainitsit vanhan asuntoverini nimen--sinako siis olit se hanen kirsikkatyttönsä? Kerroit hanen olevan siella maalla, kansakoulunopettajana, naimisissa eraan kunnan talonpoikaistyton kanssa, jonka olitte hanelle toimittaneet ja joka oli tehnyt hanesta miehen.

Kuulin kaiken tuon, mutta koko ajan mina vain ajattelin tata yhtä: han on nahnyt minut, vaikka mina en ole nahnyt hanta, han tunsit minut ja han tahtoi tutustua minuun uudelleen, ja sen kaiken han sanoo noiden kuullen.

Kapteeni tuli samassa, saatuaan laivansa kayntiin, pyytamaan, etta sina olisit niin erinomaisen ystavallinen ja herttainen, etta antaisit juhlayleison kuulla kuorosi ihanaa laulua. Sina suostuit koreilematta. Asetuitte perimmalle kannelle pyorylaan hulmuavan lipun alle koivujen keskeen. Lauloit itse mukana. Kuorosi naytti tulkitsevan vain sita, mika silla oli sinua. Tyttosi olivat kuin toisintoja sinusta, niinkuin kamarineidot prinsessastaan, kasvojen ilmekin sama kuin sinulla.

Olin kai kuvitellut itselleni ulkomuotoasi ja olentoasi jonkinlaiseksi kaikkina naina kaipuuni vuosina. Koettaessani nyt saada esille kuvaa, jonka mahdollisesti olin luonut sinusta itselleni ennen tata tapaamista, en saa esille pienintakaan piirretta, joka olisi toinen kuin se, mika siina silmanrapayksessa, kun kuulin aanesi ja nain vartalosi ja kohtasin kasvojesi ilmeen, painui mieleeni olevaksi ja olleeksi. Sinua ymparoi siina viilea tuuli ja paivanpaiste ja siniset laineet ja liehuvat liput ja juhannuskoivut kannella. Terve vari, kylma hipia, mutta silma tumma ja lammin ja hymy monivaihteinen, silman ymparys herkkä--paavaikutus raikkaus ja pirteys ja luontevuus ja hempeys.

Laulunne loputtua katettiin teille kahvipoyta kannelle, ne ottivat, laamannin vaet ja kapteeni ja muut herrasvaet, teidat haltuunsa ja sulkivat piiriinsa. Mina istuin syrjassa toisella puolella kannen, josta voin sinut nahda. Olit mukana, mutta kuitenkin niin, kuin et olisi ollut oikein kotonasi, omassa heimossasi, niinkuin olisi katseesi joskus etsinyt jotain, kurkottautunut toiselle puolelle jonkun esteen yli, kuuntelit, mita sanottiin, mutta hajamielisesti, ja kysyit uudestaan. Ja minulle riitti onni, niinkuin monesti ennen, nahda ja kuulla ja koota itseeni kaukaa. Olit omani, niinkuin laulajatar tai nayttelijatar on, hanen omalla ottamallaan oikeudella, sen, joka hanta enin ihailee ja parhaiten ymmartaa. Vaatimatta hanta erikoiseksi omakseen han ottaa kaiken, minka se muillekin antaa, mutta han luulee ottavansa ja omistavansa samalla joukon erikoisuuksia ja hienouksia, joita muut eivat muka huomaa. Aloin omistaa sinun kaiken kansan kauniistasi sen, mika mielestani kuului vain minulle ja minka mina, vain mina, kykenin ottamaan ja olin oikeutettu saamaan: erikoisen vivahduksen aanesa, varahdyksen huulilla, paan ja palmikon viivan, tavan, milla veit kupin huulillesi ja nielit--lopulta kaiken, niin ettei sinussa sittenkaan ollut mitaan, mika olisi voinut olla muiden. Kun vaikutit minuun niin erikoisesti, niin voimakkaasti, et voinut olla toisen, sinun taytyi olla vain minun ja minua varten. Et voinut olla tarkoitettu muille kuin minulle, ei mikaan voinut olla olemassa sinussa ilman minua. Mina olin kuin sen olemassaolon ehto ja edellytys. "Et muille neito nuori, vaan minulle neito nuori!" Sinussa oli minulle jotain synnynnaista, salaperaista sukulaisuutta, omaa pyhittamaani ja itselleni vuosien kaipauksella vihkimaani, ansaitsemaani etuoikeutettua. Olit minun siksi, etta minulle sovit paremmin kuin kenellekaan. Noilla toisilla tuossa ei ollut aavistustakaan oikeasta sinusta. Olit heille luultavasti vain yleensa soma tytto. Olit pian omani _niin,_ etta _otin_ sinut tuosta, vein sinut taalta oman ottamiseni oikeudella, sijoitin kotiini, tulevaan elamaani, nahden sinut salamannopein elamyksin kulkemassa pihapolulla reippaana emantana, kantamassa lasta keveasti ja vaivattomasti tukevilla kasivarsillasi, vaimona, aitina heti samalla kuin morsiamena. Ohjelmoin siina koko tulevan elamamme onnen.

En tiennyt vielä edes, kuka oikein olit, en edes, mikä oli etunimesi. Ystavallinen, herkkavaistoinen laamannin tati yhtakkia istui vieressani ja kehoitti liittymään seuraan, hänen tuolinsa oli vapaa; mutta kun mina kiitin ja tein tilaa sivullani, hän jäi ja alkoi kertoa sinusta. Olet orpopyttö, setasi, tuomarin tadin veljen, kasvatti, olet suorittanut kokeet jatko-opistossa ja myös seminaarissa, sillä aiot opettajaksi, joka ala sinua miellyttää, koska rakastat kansaa ja tahdot uhrata elämäsi sen valistamiseksi--jollat sitä ennen joudu naimisiin, niinkuin on hyvin luultavaa.

"Aini on niitä tyttöjä, jotka ennen tai myöhemmin menevät naimisiin ja parasta se onkin; sillakin alalla heitä vielä tarvitaan, vaikka voihan olla hyvä, että he sitä ennen harrastavat muutakin. Hän on aitiytyyppi, meidän pikkutyöt olivat aivan rakastuneita häneen, niinkuin kaikki muutkin. Pappa ja pojat ovat miltei mustasukkaisia toisilleen. Pojat, jotka niin usein riitelevät, ovat olleet kuin enkeleitä keskenään."

"Hän on kovin hauska ja miellyttävä tyttö, ja kovin musikaalinen", jatkoi hän.... Meillä oli tavattoman hauska ... ne saivat aikaan sekakuoron ja lauloivat saarissa ja järvellä. Meillä oli aivan juhlatuokio. Minua hän oikein hemmoitteli--en ole, jumala paratkoon, semmoisella juuri pilattu. Toivon, ettet ymmärrä minua vaarin. Mutta kuinka aitiisi jaksaa? No, nyt sieltä näkyy kaupunki.

Laamannin tadin puhuessa ja sinua katellessa sina olit koko ajan ollut hymyily-yhteydessä hänen kanssaan ja siitä oli kuin pirahtanut jotain minullekin. Lahestyttaessa kaupunkia sina jouduit liukumaan minusta ja tämä kosketus hammentyi.... En käyttänyt lyhyttä tilaisuutta paastakseni puhelemaan kanssasi. Seisoit hetken yksin katsellen kaupunkia, jossa liehui juhlatuokioita kaikilla katoilla sitä ympäröivien kukkulain tummaa taustaa vastaan, ja rannassa kiilsivät vastamaalattuja laivoja ja parveili heleapukuista juhlayleisöä, juhlatuokioita rinnassa, ja nuoria ylioppilaita marsalkkanauhoissa. Sinulla oli kasvoillasi ihastunut, miltei haltioitunut ilme. Sitten katsahdit taaksesi laivaan ikaankuin hakien jotakin, jolle olisit tahtonut sanoa jotain, mutta katseemme eivät osuneet yhteen ja samassa olivat laamannin herrat taas takanasi tarjoutuen kantamaan tavaroitasi. Heillä oli tuttavien rannalla vastassa ja he veivät sinut mukanaan. Emmehan saaneet koko juhlan aikana paljoakaan tavata emmekä vaihtaa montakaan sanaa. Mutta mina luulen, että sina tiesit minusta niinkuin minakin sinusta. En kadota sinua näkyvistäni. Asut samassa talossa puistotorin varrella, missä laulajatar silloin ennen, ja tulet samaan ikkunaan kiittamaan serenaadista, jonka ylioppilaat--kai laamannin herrojen toimesta--panevat toimeen sinulle ja kuorollesi. Teillä on juhlassa suuri menestys. Seurailen sinua juhlatuokiolle ja laulajaisiin ja kaikkialle--kaukaa. En paase kosketuksiin kanssasi enka erikoisemmin koetakaan. On kuin tahtoisin vielä olla kiinni kaipuussani, pyrkimättä sen tyydyttämiseen. Valista on, niinkuin en hennoisi vielä sijoittaa sitä mihinkään oleelliseen. Etsin kyllä tilaisuutta, mutta en sitä valmista, vaan jatan sen tavoittamisen sattuman varaan. Olen yhä edelleen selvillä siitä, että kohtaloni on ratkaistu:--joko--taikka ... kaikki--tai ei mitään ... kolmatta ei ole.-- Mutta on kuin olisi arvan onnistumisen taikana, etten itse saa ryhtyä

sita vetamaan enka ratkaisua kiirehtimaan. Hedelman pitää pudota puusta omasta painostaan minun sita ravistamatta. Sinunkin pitää kaivata ja tulla, ainakin puolitiehen, minua vastaan, sinunkin on astuttava askeleesi. Koska juhlakentalla ja muuallakin menet muiden luo, mikset tulisi minunkin luokseni, jos sinulla siihen olisi tarve? Oletan tietystikin huomannut, että seurailen sinua kaikkialle. Tiedät jo, mikä on tarpeen, voidaksesi ottaa jonkun kehoittavan askelen, vuorostasi sinakin. Ja mina odotan ja toivon sita.

On kaikkien kuorojen huviretki laivalla. Varaan jo ajoissa itselleni paikan, istun ja odotan, taalla varmaankin olen saava paremman tilaisuuden tavata sinut kuin juhlakentalla, jossa aina olet mukana jossain ohjelmassa tai omaistesi ja ihailijoidesi ympäröimänä. Laiva on jo taynna vakea ja lahtovalmiina, mutta sinua ja kuoroasi ei näy. Odotan niin kauan, etten enää voi poistua. Siitä tulee ikävä retki minulle valinpitamattomien tuttavien seurassa, minun täytyy kuulla lakkaamatonta laulua, joka minua tympäisee, kun sinun kuorosi ei ole mukana, ja laulujen valissa iankaikkisia, isanmaallisia puheita, jotka pyrkivät lentoon, mutta eivät paase, rapyttavat vimmatusti, mutta eivät osaa nousta. Eivät muutkaan niitä kuuntele, vaikka huutavat elakoota ja taputtavat kasiaan niiden loputtua kiitokseksi siitä, että vihdoinkin lopuivat--alkaakseen uudelleen.

Kun vihdoin viimein olimme kaantyneet ja olimme lähestymässä kaupunkia, tuli sieltä vastaan toinen laiva, menossa etelään, taynna juhlakansaa, joiden joukossa, laivan sivuuttaessa toisensa, näin kuorosi sen kannella. Tietysti sinakin olet siellä. Olen nakevinani sinut, mutta sina et näe minua. Heilutat liinaa, niinkuin et oikein tietäisi kenelle, ikaankuin haparoiden, toiselta rannalta, ainoastaan olemassa oloasi ilmaisten-- kuvittelin, että heilutit minulle, vaikken uskonutkaan. Mitäpä sina minusta, mitäpä minusta kukaan?

Naissa juhlissa on minusta yhtäkkiä jotain teennaista ja kieroja ja vaillinaista. Ne ovat olevinaan kansanvalistusjuhlia. Keta taalla on? Herrasvakea enimmäkseen, tuskin yhtään talonpoikaa, ei ainoatakaan tyomiestä ottamassa osaa. Suomen suuret salot eivät ota niihin osaa. Ei näillä tallaisilla Suomen kansan pohjakerroksia valisteta ja herateta eikä niiden henkeä ravita. Korpien katkoihin olisi mentava puhumaan ja soittamaan, kylästä kylään, torpasta torppaan, koihan kansan trubaduurina, niille, jotka eivät tiedä, että heillekin on jätetty kantelo jalelle. Jos minulla olisi ollut se pikkukuoro, olisin tiennyt, minne sen kanssa mennä, en olisi tullut tance, en mennyt laamannin herrojen huviksi heidän saariinsa soittamaan.... Mina siis saan puskea yksin sitakin turvettani, tasta lahtien niinkuin tahankin asti. Tunnen saavani siihen uutta sisua ja uutta kiristävää voimaa. Ollappa minulla toveri, ollappa meitä kaksi!

Mina jo paatan: tahdon saada sen selväksi hanelle, joka meni minulle hyvästia heittämättä, lahden hanen jalkeensa sinne etelään tällä samalla laivalla, joka ilmoittaa lahtevansa tunnin kuluttua. Menen sinne sen vanhan toverini luo, sieltä jollain tekosyyllä sinun luoksesi, haen sinut kasiini vaikka maailman aarista.... Siirryin tietysti sittenkin omaan laivaan, joka sekin lahti tunnin kuluttua. Voitin itseni--muka. Silla

oliko se nyt sittenkaan mikaan voitto? Eiko olisi ollut suurempi voitto voittaa itsensa toisapain, ottaa kerran kohtalonsa omiin kasiinsa eikä antaa sen aina johtaa? Koska kuitenkin olin varma, peruuttamattoman varma, nyt sinun mentyysi, että olit se ainoa ja oikea.

Kiduin kylmän yön kippurassa laivan kannelle, pelastusvyö paani alla. Kavelin raskaan taipaleen laivarannasta kotiin.

Miksi sittenkin olin ollut niin saamaton, miksen sittenkaan tarttunut onneni ohjiin?

Siksiko, ettei niin pitänytkaan, koska niihin on kenenään itsensä turha tarttua, turha koettaakaan temmata niitä itselleen ja pakottaa omaan puoleensa sitä, minkä on mentävä toisaanne? Ovat luulleet sen voivansa, maailman valtiaat. Ovat olleet olevinaan ohjissa. Olivatkin kohtalotarten ruoskan alla ja sen alla huohottivat, huohottivat ja sen alle naantyyivät. Ei kukaan ole oman onnensa seppä, vielä vahemman muiden. Ainoa, jolla voi tehdä tyhjäksi riippuvaisuuden tehon, on: ei ohjata, ei uhmata, vaan kyyristyä ja kestää.

Minulle yritti tulla tämä täytymykseen täytymisen mieli, mutta minä työnsin sen silloin vielä ovesta takaisin.

Kapinoin tietämättä mitä vastaan.... Menisinkö sittenkin sinne etelaan?

Mutta minä puskin pohjoista kohti, minun täytyi saada jostain itselleni turvaa, ja minä painoin eramaahani ja eramaani taa niinkuin ennen.

Viimeinen erotaival alkaa.

Olin pannut hanta varten, kuviteltuani ja kaivattuani varten, taalla uuteen kuntoon vanhat huoneet ja liittanyt vanhoihin uusia, olin muokannut hanta varten maat, raivannut uutispeltoa, ojittanut suota, kyntänyt vaot ja kylvinyt hanelle niihin. Hanta varten kalkkoi kirves hirsimetsassa, soljui auringossa valkkavalla talvisella tiellä rakennuspöytä pihaan, sinkoili lastu uuden kesäaivan salvoksella maaliskuun auringossa kuin koskessa vesipisarain parskey. Hän oli tulevinaan valipalaa tuomaan, nousevinaan telineille, piiluni iskeytyi leivahtamaan hirren paahan ja minä istuin hirrelle ja minulle ojentui hoiryava juoma ja vastaleivottu lamponen, hän viipyi ja ihasteli työaloja, suunnitellen apuna, miten tämä ja miten tuo--hän lahti omiin askareihinsa, notkahdellen, hyrähdellen ja kerta vielä jalelleen katsahtaen ja haipyi--mutta ei kadonnut. Oli taalla, vaikkei ollut, mutta oli tuleva kerran. Minä hanta varten rakentelin ja laittelin, se elämäni ainoana tarkoituksena ja se tarkoitus ainoana ilona. Veistelin talvella soutuveneeseen, sivelin siihen ruskean tervan toukokuun paahteessa, lounastuulen liehtoessa kesää, tein sille telat uuden uimahuoneen viereen--sorvasin talvipuhteella rukin sijansa katsojaa odottamaan, hoylasin sukset, raudoitin kahden istuttavan reen ja kahden ajettavat rattaat--oli kasvatettu kotivarsasta nuorikolle nimikkovirkkukin.

Oli tullut hyvät vuodet, pelto työnsi ruista kuin kaislaa, kaikki onnistui, hän oli se hyvä haltija, joka hoiti taloa, hanta itseään ei näkynyt, vaan jalet näkyi muuallakin kuin vitilumella ja rannan hiekassa, se sai minulta uhriksi parhaan, mitä minulla on: ainaiset ajatukseni ja lupaukseni, eika muuta vaatinut, siihen tyytyi. Oli kysyvinaan, oli kaskevinaan kertomaan ja sai tietää elämäni aikaisimmatkin ilot, hilpeimmat muistoni--kun istuin yksin ehtoisiin puutarhassa koivun alla ja kun iltarusko riutui ja lehmisavu halaili peltoa ja iltausva niittyä ja ojensivat toisilleen katta aidan nurkassa pihlajan yli. Tiesin, että hän tulee ja ottaa iloiten vastaan, minkä minä iloiten annan, en tiedä, milloin, hän voi tulla milloin hyvänsä, siksi täytyy tämän kaiken aina lamppuna palaa--kukkakimppu kuvan alla olkoon aina valmis ja aina tuores, joka aamu sama ja joka aamu uusi, jossa on kaikki kukkaset kevaiselta niityltä, kaikki toivot tulevasta ja kaikki muistot menneestä: hänelle pyhitetyt lapsen näyt, pojan haaveet, oudot linnut, ruskea elukka tuossa hernemaassa, valkoiset tytöt ja punaiset, Taaton Tati, Satu-Anni, Kenoveeva ja kesy hirvi, Johanna, kurjet ja joutsenet--ja että olen saanut takaisin vanhat ihanteet ja omistanut uusia, ollut itselleni uskollinen--ja kuinka mielestäni niiden kera kohosin ja kirkastuin, ylenin ansiokkaaksi ja arvokkaaksi sille, jota palvelen--nuorukaisen lupaukset ja saavutukset, taistelut ja voitot--kaikki nämä tapaukset ja ajatukset ja tunteet soiden sanoina, kerran sinulle kerrottavina.

On nyt, niinkuin olisin kautta elämäni valmistellut ja pyhitellyt ne kaikki kuin haalahjaksi, tervetuliaisiksi uuteen kotiin: iloisimmat ja ihanimmat ja onnellisimmat elämykseni kaikesta, mitä minulla siihen saakka oli ollut.

Aitivanha on aavistanut aherrusteni salaisen tarkoituksen, arvannut tarmoni ja työiloni syyn, sen herkkään korvaan on kai kuulunut jännittyneen työjousen hermon varina, ja hän sanoo istuessamme viikon viimeisenä iltana uuden aitan kynnyksellä, minulla kadessa sen avain, jonka minä, viilattuani sen lehden ja sitä pajan jalelta sirosteltuani, olin pudottanut hänen helmaansa, sanoo:--"Olisi jo aika ripustaaksesi aittasi avain nuorikon vyölle."--"Ei ole vielä sattunut sopivata."--"Pitäisi katsoaksesi, olisi jo aika tuodaksesi."--"Olettehan taalla te, aiti."--"Pian minusta aika jattaa"--ja hän alkaa taas esitellä omia ajattelmiaan.--"Kun eivät minun kelvanne, etsinet itse", huokaa, kun vaikenen.--"Mistapa minä heitä?"--"Menet juhliille, siellä heitä karkeloinee kassapaita sinullekin."--"Jollei joskus lentäisi lintu raystaan alle minun liikkumattanikin?"--"Ei tule sekaan lintu liikkumatta."--"Tuleehan tiainen ja paasky, heraan paivana kesaisena ja siinä se sirittää."

Mutta laitto aiti kuitenkin evaat ja lahdin--hänelle mieliksi, lienee ollut aavistukset itsellanikin. Kavi, niinkuin kavi.

En voi enää jaada tanne, missä kaikki liiaksi muistuttaa sinua--joka olit taalla ollut, vaikkeet ollutkaan ollut--niinkuin muistutti tuonnoin, tanne haudaltasi palattuani, ennenkuin taas tulit takaisin. Tulet joka paikasta kummitellen vastaani, et enää toivottuna haaveena, vaan menetetyt aaveena. En kuule enää aanta, vaan aänen katoavan kaiun. Ei kukaan enää

voi asettua siihen, missä sinä olit. On autiota, sisällötöntä, on käynyt kulo, ei pala enää aarnituli katketyn aarteen yllä. Kavaisit pesassa, hylkäsit sen, pyrhädit pois eikä kukaan toinen ole ottava sitä haltuunsa. Ei ole taalla sijaa enää entiselle kaipuullekaan, veit senkin viihdytykseni mennessäsi, otit senkin, ja omasihan olikin. Ei ole siitakaan enää, tarkoituksettomasta, toivottomasta, itseansa jaytavasta ikävästä. Minun täytyy siis taalta pois, autiosta ja tyhjasta talosta, itse aution ja tyhjän.

Minne, en tiedä. Jonnekin toisaanne kuin mistä tulit.

Anti-koirani, aina samananiminen, tyttären tyttären tytär, tietää, on ollut vastassa laivarannassa, on kieppunut koko päivän kintereilläni, mieliteltyt, viekoittelut--juoksee rantaverajalle ja kutsuu, kulettelee kalakonttia pitkin pihaa, retuuttaa sen rantaan, kiertää hantaa verkkovajan ovella, vakiutuu viimein uuden veneen kokkaan ja ulvoo--ensin ikävästä, kun en tule enkä valita, sitten ilosta, kun tulen ja alan vaantaa hankavitsaa--tietää kaiken, ymmärtää kaiken, jonkun vaeltavan ihmishengen katko.

Aitivanha kysyy puutarhan portilla:

"Menetko minne?"

"En tiedä niin tarkoin."

"Jos menet koskille kalaan, ota ruissakki myllyyn."

"Se sopii ..."

... sillä miksen menisi koskille yhtä hyvin kuin minne muuannekin.

"Ja elä tulekaan ilman lohia ja suuria sayneita--ota astia ja anna myllarin Johannan suolata, tulee pian heinanteko ja sarpimen tarve vaelle. Kai otat verkkosi ja onkivehkeesikin?"

Aiti tietää, mistä poikansa mieli aina viihtyy. Aiti on nähnyt mielen mustaksi ja aavistellee syynkin: jos lieneekin juhilla jotain etsinyt, ei ole löytänyt. Ei tiedä muuta, mutta ei utele, ei aiti koskaan utele. Tahtoisi parasta ainoalleen, viimeiselleen--kuolivat nuorina toiset. Aidilta ne vietiin, hanelta vietiin kaikki, minulta ei. Aiti eli heissa, minä aina omissani. Lienenko muistanut lohduttaakaan silloin, kun olisi pitänyt. Aiti katkee omat huolensa, kuta suuremmat sitä tarkemmin. Ei osaa nauraa, mutta ei myöskään itkea, ei ainakaan muiden nähden, aina tasainen, aina tyyni, yllä vain joskus kuuluu seinän takana valvovan hiljainen huokaus, silloin surree, minkä surree, aamulla on taas ensimmäisenä työauransa kuressa. Ei hän muistojaan pakene eikä aaveitaan pelkaa. Havettaa itseäni naisten omien huolieni haudonta ja pettymysteni paisutus ja oman onneni ikävän hemmottelu--enka sittenkaan voi olla sitä tekemättä.

Laittoi aiti taas evaat, lahden hanelle mieliksi, lienee ollut jotkut aavistukset itsellanikin.

"Varaja kivia koskissa--ja sano terveisia Johannalle--tassa on vahan viemisia sen lapsille."

Kaikki han muistaa, sydan omasta tyhja, tayttaa sen toisilla, Lahdenko?-- mutta onhan kuitenkin mentava myllyyn.

Kun astun veneeseen, on kuin lahtisin pakoon, niinkuin pelkuri. Mutta kun tartun airoon, tulee taas tarve ponnistaa pois poistumisen vuoksi. Aiti on aiti ja mina olen mina, kumpikin hoitakoon itse huolensa, han tehkoon sen omalla tavallaan, mina teen omallani.

Ja mina soudan suuria tyynia selkia, eika kuulu muuta kuin kaakkurin huuto ilmassa. Tulen laajaan virran suuhun ja ylhaalla airo sipaisee nuokkuvia ruohoja ja kumoo kaislikoita, sakeita kuin hankia, kun soudan harhaan. Vetelen virtoja ja vuolaita suvantoja, joiden rannoilla nukkuu suuria taloja ayrailla ja kuvastuu taivasta vastaan kaivonvintteja. Virran suu kapenee ja tulee ne suuret luhtaniityt ja niiden lukemattomat ladot aina etaiseen, matalaan metsanrantaan saakka, minka takana ovat ne suuret kurkisuot, joilta kuuluu auringon noustessa silloin talloin pitkia parahduksia. Aamuaurinko vetaa kylmaa kultaansa soitten yli nakyvalle eramaan vaaralle. Sen alla on se koski, mihin pyrin.

Raukaisee, haukkaan evaita. Mita mina oikein sinne? Keta mina pakenen? Maksaako vaivan? Enko ole raukka? Siinahan on ruissakki, niin--sita vartenhan mina. Korven reuna lahenee, veden kulku kiihtyy, joki laajenee matalaksi sahiksi, jossa vesi varajaa kuin tuulen virin alla aina samassa paikassa, ei murru, joskus vain jossain kulahtaa kuin nielevan kurkku. Lahden taas. Avartuu eteen suvanto, koommin kuin pieni jarvi, kalasauna rannan kaarteessa suuren kuusen alla. Olisi siina erakolle maja, mutta kauemma kaipaa mieli. Vedet kapenevat taas ja niiden vauhti kiihtyy, vesi mustaa kuin Tuonelan joessa, rannoilla juuriltaan suistuneita honkia, ja alas ui vaahtopalloja, poyheita kuin kuontaloita, kosken irti tempomia ja sen sotkemia.

Soudan ja soudan, sauvon ja sauvon.

Paiva kallistuu iltaan, hyttyset hurisee, lohi silloin talloin loiskahtaa ilmaan. Anti-koira istuu kaiken aikaa peratuhdolla, vainuten vesille ja vainuten maihin, tuon tuostakin vilkaisten minuun:--Siinahan taas hyppasi lohi, mikset sina ongi?... Tuolla ui sorsa poikineen, mikset sina ammu?... Tuolla tuoksuu metsopoikue karpalomattaan kupeessa--etko nae--miksemme mene maihin?... Mika sinua vaivaa? Tiedan, mutta onhan tassa tarkeampiakin. Vai olet nyt taas silla paalla? Ja se haukkuu kiihkeasti.

"En ole millaan paalla. En pysahdy, en ammu, en ongi, koska minun taytyy toisille perille."--"Mille perille?"--"Mille perille tahansa!"

Vaahtokuontaloita viilettaa yha tiheemmin alas, kuta ylemma tulen. Rannat kohooa, vayla kiristyy, koskitaival alkaa. On kaytava sauvoimeen kasiksi, on oteltava ase kadessa veneenalaisten eramaan vesien voimaa vastaan. On saatava nama rukiit myllyyn, vahat muusta! On saatava rukiit myllyyn ja sarvinta aitivanhan heinavaelle, vahat muusta--onhan juuri sita varten

lahdetty. Ela viikuta siella suvannon lehtosaareissa rantapuiden valissa enaa sina, ei ole aikaa, et ole kuitenkaan sina, ja nakyja en tahdo enaa nahda. Tama on eroretken viimeinen taival, ole siella, minne jait. Ei ole nyt aika kuvittelujen ja kaipuun. On aika puskea hyrskysta hyrskyyn, sauvoimen ponnistaa pohjasta ja sysata suoraan kokka, kun koski kampeaa ja virta painaa vinoon. Tama sinun veneesihan nousee nivasta nivaan kuin linnunpoika rapyloin ja siivin. Nousee, kun taytyy--ja vaikkei olekaan muuta turvaa kuin oma itseni, niin ei ole, elkoonka tulko. Jottako nousisit, pursi, paremmin, jos meita olisi kaksi, jos toinen perassa, toinen kokassa, toinen pidellen, kun toinen vaihtaa sauvointa ja tyontaa? Nousen yksinkin--mista sina tiedat, etta kavisi muka paremmin kaksin? Yksin olen, itse ainoa omani. Sina menit sinne, mina menen tanne.

Sauvon vastedes elamani niinkuin nyt taman kosken. Suoriun siita, niinkuin tasta. Se on siina, miten vihaisesti sauvoin ponnistaa pohjasta, siina, miten painan ja painin. Ottelemme siis, sina elamanikin vastavirta, sina kohtalonikin kinahmi. Vaikka olkoonkin joka otteessasi uusi yllatys--mina voitaa. Nyt tiedan, mita varten tanne tulit.--Mutta kenen tassa voitaa? Sinutko? Sinunko kanssa nyt taistelen? Sinuunko kiukkuani pusken? Mitä varten?

Siinahan onkin jo suvanto ja voitto ja lepo! Siina on leppoisa, silea suvanto, jota vene viiltaa, niinkuin sita nyt tyontaisivat samat voimat ylos, jotka asken painoivat sita alas, viimeisella vimmallaan. Olen saanut itselleni niiden voiman. Mitako varten taistelen kanssasi? Sinunko uhallasi olen tassa, sinuako uhmaten? Syytinko asken sinua? Mista? Eihan ole linnun syy, etta sattuu lentamaan tien poikki, jota mina satun kulkemaan, eika pysahdy, enka mina hanta sentahden saa.

Kuitenkin kaikitenkin--kosket on valilla ja virrat ja suunnattomat selat ja mahdottoman avarat maat, talottomat taipaleet. Ei mitaan tietoa toisella toisesta, eika tarvitse ollakaan. Eroko? Kaikenko ero? Ihanko uusi taival edessa? Ettako elaman onni ei ollutkaan siella, mista sita kaiken elamani ensin vaistosin ja sitten tietoisesti etsin? Eipa siis ollut. Kun ei ollut, niin ei ollut.

Taas on tyynta vetta, rannat nousee, aukee lampi, sitten virta, sitten pienia jarvia ja soilahteleva pitka suvanto--ja siina se nyt sitten taas on--kahden vaaran puristuksessa putous, jossa keltainen vaahto kaatuu kalliopaaden yli. Putouksen vieressa on pienoinen mylly, ratas parskyttaen vetta mustaan markaan seinään. Ylempana myllarin tupa ja kiviaidan ymparoimat pellot. Takana on lehtoinen vaaran rinne, ylinna avopaa kallio--joita kaikkia, putouksesta alhaalta vaaran laelle ylos, hehkuttaa ilta-auringon viimeinen ilotuli. Tulee aina mieleen, tanne naita vesia sauvoessani: Kas, mika majatalo Tuonen tumman joen partaalla --sitako varten, etta vasahtanyt sielu saisi yopya matkallaan ikuisuuden ylavesiin, alkulahteelle, missa se sitten lieneekin, ehka sokeana hetteen silmana jossain hiekkaharjujen tai honkanummien umpisuossa--tuo tuli ensi kerran mieleeni, tuli joka kerta ja nyt taas, verkalleen huovatessani pera edella, peratuhdolla Anti, punertaen sekin, illan hohteessa, itsekin

punainen. Anti haukahtaa. Vene viillettelee suvantoa alas, aiti perassa, myllarin emanta, entinen Repolan Johanna, lapsineen, yksi tyttö kokassa soutaen, kaksi keskituhdolla, yksi kokkakaarella istuen. Tuntee tulijan ja huudahtaa:

"Voi minun paiviani--kun en ollut tunteakaan uutta venetta--oltiin menossa saunan lammitessa vastaksien taittoon--ka, soutakaahan, tytot!"

Virta kantaa heidat ohi, ennenkuin ehtivat tarttua airoihin. Han huutaa minulle, että soutaisin uuteen valkamaan niityn alle, missä on verkkovaja ja näkyy virepuut, siinä on parempi laskea maihin. Olen maissa ennen kuin he ja joudun kokastamaan heidän venettaan, josta pipanat piipertavat maihin kuin vuonat karsinasta. Aiti kaskee antamaan katta ja notkahuttamaan, ja he notkahuttavat, kaikki samannakoisia ja melkein samankokoisia, vanhin ihan niinkuin aiti ennen, kaikki valkotukkaisia ja heleasilmaisista--minua vihlaisee nuorinta, ristityttöni, ilmaan keikauttaessani tunne: ollapa minullakin, mutta ei ole eika mahda tulla. Aiti itse on hamillaan ja hyvillään, kasvot valkehtien niinkuin aina, herahdaen vuoron nauruun, vuoron koettaen vakiintua totiseksi--ei tiedä oikein, mitä sanoisi, sitten sanoo:

"Juoskaa, tytot, myllyyn sanomaan isälle, että tuli vieras ... että tulee ottamaan sakin.... Tultiinpahan taas ... ja kalaponttokin mukana, kyllä se pian saadaan tayteen ... loheta hyppiikin kuohun alla niin että ... nyt siellä taas yksi ja tuossa toinen!"--Ja vasta sitten hän tuli tervehtimaan, pyyhittyään katensa esiliinaan:

"No terve, no terve! Kyllä nyt Ville tulee iloiseksi, kun on odotettu jo pitkään ... tuli juuri kotiin salolta puita lukemasta metsäherran kanssa, maanantaina se taas lahtee.... Siinä se astuu, jankkailee, vaikka tiedän, että juoksisi, jos ilkiäisi--hei, astu ravakammin alamaessa! ela tuossa jarruttele!"

Mies, janttera, tyyni, harvapuheinen, vaimonsa vastakohta, yhtä pidettyväinen kuin tämä eloisa ja puhelias, ensi näkemältä melkein tyyli, jos ei tietäisi--ainoastaan silmät ja suun ympärys muhoilevat, ilmaisten mielihyvää ystävän tulosta.

"Maltettiinpas lahtea ... vaan lienee ollut tarkeitakin touhuja.... Ja uusi vene? Ja omaa tekoa? Eika taida pahasti vuotaakaan."

Hän tarkastelee saumoja, nostelee kokasta ja perasta.

"Sopii kiittää Villen oppilaansa työtä, niin kiittää itseäänkin samalla," minä sanon.

"Se on Villen paras kiitos, kun ei moiti," nauraa Johanna.

"Ei ole hullumpi ensi tekeleeksi."

"Tekeleeksi! Se pitää sitten jo olla maailman mainio, joka ei ole Villestä hullummaksi."

Ville vaantaa missakin selkaansa ja me kokoamme Johannan kanssa muut tavarat ja nousemme pihaan. Koirat ovat löytäneet toisensa, heidan Ottinsa ja minun Antini, sisarukset, samaa pentuetta, Repolan peruja, yhdennakoiset, pystykorvat, punaiset ja kippurahannat, etta tuskin voi toista toisesta erottaa, ja ryntaavat molemmat paalleni, ulvoen ja nuoleskellen--sitten puree Ottia kirppu ja sen on istuttava peralleen puremaan, jolloin Anti tarttuu hantaan ja alkaa laahata, ja silloin taas alkaa kahina ja harina.

Pikkutytot ovat turvautuneet aitinsa helmoihin.

"Ka, oletteko siina, eihan vieraan Antia tarvitse pelata enemman kuin omaa Ottiakaan. Mina sita sitten en ole saanut noista kakaroista rauhaa, ensin aidin ja sitten omani...."

"Katsokaa, Konttiseta viepi vuonaa karsinaan!" huudahtavat tytot ja rientavat kaikki rinnetta pihaan, missa vanha aija, parevasua kantaen, tulee tuvasta ja menee nurkan taitse navettaan pain.

"Mita se ukko kantaa?"

"Kun se tullessaan loysi vuonan louhusta, jalka poikki, niin sita se hoitaa. Se sen satoi ja on makuuttanut tuvassa ja nyt nakyy vievan karsinaan, kalun se taitaa siita saada.--Kaypi tupaan, mina menen laittamaan lettutaikinaa."

"Ei nyt pida turhaan sita vaivaa nahda."

"No, ei toki milloinkaan ilman, se kuuluu meilla asiaan niinkuin ennen Repolassakin."

Heidan talonsa on pengermalla, tupa, aitat, navettarakennus, takana jyrkasti nouseva jylha, komea vaara, Kurkivaara. Pihalla on kaikkialla kerppuja kuivamassa, nurkissa, tikapuilla, aidalla. Tupa on kuin vihrealla verhottu. Tasta nakyy koski ja suvanto ja siintavat kaukaisuudet yli pohjoisten salojen, soiden ja eramaan jarvien. Istahdan rapuille levahtamaan. On yha enemman viihtyisaa ollakseni. Ville kantaa vetta saunaan, joka on vahan alempana, Johanna askartelee aitassaan.

Han on sama kuin vuosia sitten, sama reipas, ystavallinen, huolekas ja iloluontoinen--sama ilme, samat liikkeet--silloin pikku tytto, nyt emanta ja aiti. Han oli ollut meilla asuntoa rippikoulussa, joka kaytiin yhdessa, olimme olleet hanen veljensa Taavetin haissa, han morsiuystyttona, mina sulhaspoikana. Han joutuu naimisiin nuoren metsanvartijan kanssa, miesten parhaan, kaikkitaitoisen, sepan, kirvesmiehen, metsamiehen, joka oli rakentanut itselleen torpan ja myllyn tanne eramaahan. He elavat hyvin, molemmat aina tyossa ja hankkimassa. Tulen tanne tuon tuostakin kalastamaan ja metsastamaan, milloin koskitieta soutaen ja sauvoen, milloin suksella hiihdellen yli suurien soiden, Kurkisuon ja sen takalistojen, ja yli Kurkivaaran--ensi kerran silloin, kun lahdin itseani pakoon; silloin pois kevaisia hankia, pois kotoakin heti, silloin melkein niinkuin nyt. On uisteltu Villen kanssa loheta ja tuulastettu hauet, ammuttu teeret, metsot, janikset, on

haasteltu monet yot nuotiolla, revontulten hulmutessa taivaalla, ja tuumailtu maailman menot ja taman oman maan asiat halki, joita metsavahti ja hanen vaimonsa seurailevat kuin omiaan, lukien kaikki kirjat, joita saan heille hankituksi. Ollaan ystävät Johannan ja hanen miehensä kanssa, Johannan ehkä vielä enemmän kuin miehen. Viivyskelen taalla joskus viikkokaudet. Tuloni näyttää aina olevan heille iloinen, mieluinen yllätys, eivätkä tiedä, miten pitää minua hyvänä. Heissä on kaikkea sitä, mikä minulle ihmisissä aina on ollut miellyttävintä ja arvokkainta: ystävällisyyttä ja auttavaisuutta ja herttaisuutta ja osanottoa, tarve olla mieliksi ja aina antaa mitä itsellä on--haastan heille kaikki asiansi niinkuin hekin minulle--ollaan ystäviä, minulla on vahan enemmän kirjatietoja, heillä enemmän elämän ja kokemuksen. Taalla minä aina paasen siitä, mikä minuun muualla tarttuu epämieluisaa ja minulle kuulumatonta, tai kuormittuu raskasta. Taalla haihtuu haikeudet ja katoa kaipuut. Taalla on minulla oma kesäahtani, niinkuin erakolla maja, joka Villen kanssa yhdessä kalkuteltiin ja sammalsaumoille salvettiin--leikillä puhuen: minulle muka vanhain päivien varalle, kun äiti kuolee ja minä myön talon ja muutan tänne vaariksi, eläkkeelle, ja Villen ja Johannan lapset saavat peria sen huoneen ja mitä minulta muutakin jaa. Johon Johanna nauraa:--Omasi kanssa siihen tulet--ja olisi jo aika tullaksesi ... (han sitä samaa, mitä äitikin) ... johon minä:--Tuo Ville vei, ennenkuin minä ehdin. Johon Johanna:--Taisi tulla vakainen vahinko. Yksi tytöistä tuiskahtaa nurkan taitse:

"Äiti, tulkaa katsomaan, se seisoo jo kolmella jalalla!"

"Hyvä, hyvä, mutta en minä nyt jouda," sanoo Johannan ääni äitistä.

Tyttö tuiskahtaa sinne takaisin. Minä seuraan. Siellä on vuona karsinassa, seisoo kolmella jalalla, neljä lastoitettuna ja sidottuna. Emo maakii kujassa, mutta vuona ei valita siitä, vaan tunkee turpaansa hakkioven läpi, jossa hoitajansa maassa istuen sitä hyväilee ja sille haastelee, kiintyneenä siihen niin, ettei huomaa, ennenkuin minä tervehdin.

"Päivää, päivää,--kä, kun ne olisivat sen tappaneet, kun eivät luulleet kalua tulevan, vaan tulipahan ... kohta otetaan lasta pois ... menkaa, tytöt, nyhtamaan nuorta heinan helvettä pellon pientarelta ... katsohan, kun ei valita yhtään emastaan ... hoitajansa katta vain imee.... Kerran minulla oli koira, jota vahan aikaa hoidin, niin se seuraili niin, että kun en saanut haihtumaan muuten, niin piti sitoa ja minun lahtea veneellä suuren selän yli--jaa, josko minä sanoin päivää, terve, terve ... menkaa, tytöt, menkaa ... minä heitan sille vielä olkia vuoteeksi.... Kaydaan tuonne pihaan.... Istutaan vaikka tähän rappusille.... Mitas sinulle sitten oikein kuuluu?... Olitko juhilla? Hyodyitko niistä mitä? Antoivatko laulannat lohtua sielullesi?"

"Enpä tiedä."

"Sita minäkin, ei niistä meikalaisille ... olinhan tuolla minäkin kerran ... en minakaan niistä heidän torviensa toivotuksista ja rumpujen parrytyksistä ja juhlapuheista ja paukutuksista ... enkä minä sitä huitomista ja kuin vakisin laulattamista ja kilvan kirkumista, jotta kuka

paremmin parahtaisi ... se on minun musiikkiani, kun tuo Johanna soittaa kanneltaan tuvan hamyisessa karsinassa.

"Nyt saunaan!" hoikkasi Ville torman rinteelta.

"Tullaan, tullaan!" hoikkaa Konttiseta vastaan.

Joka kerta kuin tavataan, pitkienkin aikojen paasta, menee meilta heti puhe naihin tammoisiin. Han on ystäviani, niinkuin nama taalla, ja muitapa minulla ei juuri olekaan, eika ole ollut tarvis eika enaa tule. Han on melkein sama kuin silloin, kun kavi ensi kerran meilla ja haastoi minulle hyvasta haltijasta ja miten sita on hoidettava, etta se viihtyisi, ja yha han siita haastaa. Ei kukaan tieda, kuka han oikein on ja mista kotoisin, enka minakaan ole kysynyt. Kerran han kuitenkin: etta "olisi ehka voinut tulla vaikka pappi tai vaikka laakari, tai vaikka runoniekka eli rohvessori, jos en olisi sairastunut kovaan sielun tautiin ja tuskaan, jossa oli vahalla henki menna, mutta ei kuitenkaan mennyt henki, vaan tuli, tuli henki sanomaan nayssa, etta mina olen se kaiken hyvän henki ja kaiken kauniin henki ja sinun on seurattava minua ja opetettava minua muille. Siita ei siihen aikaan kukaan tiennyt, mutta nyt on jo niita, jotka tietavat ja ymmartavat tai ainakin aavistavat. Mina olen sen kuiskaava aani eramaassa." Han parantelee ihmisia ja elaimia luonnonlaakkeilla, hieroo, kylvettelee, laakitsee luun ja lihan vikoja ja tyynnyttelee ja viihdyttelee verien vihoja. Ei ota mitaan maksua vaivoistaan, mutta ruuan ja vaatteen ottaa, kun annetaan, ja evasta konttiinsa pitemmille taipalille. Ei han viihdy kauan paikassaan, katoa pitkiksikin ajoiksi, mutta kun palaa, on, niinkuin olisi ollut kaiken aikaa talossa, elanyt yhdessa mukana, ja tietaisi, mita on tapahtunut ja mita tarvitaan. Han on nakija, aavistelija, ymmartaja, joka virittaa ensin oman sielunsa sen vireeseen, johon yhtyy, ja siita vahitellen hanen sielunsa omaansa. Olemme soittaneet monet sielun savelet yhdessa, han tulee kuin kutsuttuna silloin, kun minulla on sen soiton tarvis. Han sanoo tietavansa, kuulevansa kaukaa, milloin kuka hanta kutsuu.

Istumme lauteilla, vastojen hautuessa, suloisessa lampimassa, ennenkuin loyly vielä on lyoty.

"Olisin mina kuitenkin tahtonut siella juhilla yhden laulattajan lauluja kuunnella," jatkoi siina Konttiseta.--"Olisin vielä kerran tahtonut kuulla niiden etelan tyttojen kuoroa."

"Missa te heidat kuulitte?"

"Ka, oletpa kuullut sinakin ja nahnyt, koska sita aanesi vielakin varahtaa. Ja jos olet kuullut ja nahnyt ja ymmartanyt heidat oivaltaa, niin on heista ollut siella juhla sinullekin, niinkuin oli minullekin. Missako?--elahan, Ville, vielä lyo loylyä, annahan, kun haastellaan, tekisin siita runon, jos osaisin--tuli vastaani neitoparvi niemen kainalossa, haltijatar impineen valkealla hiekalla--ilakoivat ja lauloivat, mina metsan reunassa polulla ihmeissani istun ja kuuntelen--nakevat minut, eivat kirkaisten kummitusta pakoon, vaan huutaa tytto evailleen--esitteleikse, sanoo nimensa, itsensa ja sisartensa--ei kysyta, kuka on tama aija ja minne hanella matka, niinkuin taalla aina muut yli

olan ja nenan vartta pitkin, vaan tieta kysytään, milloin laiva lahtee, onko kiire jos ehkä tiedän, saavatko luvan kysyä--he matkalla juhille--on tultu Savon saloja ja järviä ihantelemaan, tanne tahdottaisiin jaada, taalla aina olla, ei siellä, mistä he, naiden nakoalain vertoja.--Pitää tulla tanne olemaan, minä sanon.--Eihän tiedä. Tekisi kyllä kovin mieleni tulla, hän sanoo ja katsoo herttaisesti kaihoten. Minä heidat neuvon siitä eteenpäin, saatan oikotien paahan, josta vie laivasiltaan--siitä hän kiittää, ottaa omasta rinnastaan kukan ja kiinnittää minun rintaani, ukkorahjan, tamannakoisen kulkijan ja kerjalaisen--ja laulaen lahtevat, ei kuulu tirsuntaa tienkaanteen takana naiden tyttöjen, vaan vilkuttavat kadella ja liehuttavat liinoja harjun rinteelta. Sanon sinulle: en ole ihanampaa nähnyt--sinua aattelin: siinä sinulle nuorikko taloosi--siitä minullekin muistelemisen iloa koko taival tanne asti eramaan halki. Minä kun mitä semmoista näen ja kuulen, sitä tallettelen ja kantelen kuin linnunpoikaa povella. Ne olivat hekin sitä hyvän ihmisten heimoa, olipa olevinaan heitä ikäväkin.... Nyt saat, Ville, lisätä lamminta."

Kylvetään verkalleen--Ville haastaa asioistaan, ja sitten istutaan ulkona rahilla saunan seinämällä illan viileässä, polvella puhtaata paidat, jotka Johanna on siihen pannut, kullekin omansa.

"Hohhoo," huokaa vanhus, "onpa taas hyvä ollakseni, hyvän ihmisten hoivissa--onhan siinä puhdas paita minullekin--se on tuo Johannakin sitä hyvän ihmisten henkiheimoa--sitä on Taaton mamsselin--ei niitä ole monta, vaan joitakin on--sitä samaa valittua sukua ovat. Minä uskon, että maailmassa on kahdenlaista heimoutta, ruumiin ja hengen. Hengen heimoudet kulkevat katkettuina vuosisatoin, ehkä tuhansienkin alitse--antiikista ja Egyptistä ja Intiasta ja vielä kauempanakin historian aikain kautta naihien päiviin asti--yksiloituvat ja uusiintuvat ohi ruumiillisten periytymisen henkien periytymisen tietä sen salavaylia ... niistä ajantiedot ihmeissään kertoo, pyhistä miehistä ja naisista, mutta paljon on semmoisia, joista historia ei mitään tiedä eikä ihmiset tiedä, mitä aatelia he ovat--ei näitä kaikki ymmärrä enkä osaa selittääkaan, mutta sinä ymmärrät, sinulla on vahan semmoiset tuntosarvet kuin minulla.--Minä vielä siitä tytöstä--onko mitään ihanampaa luomakunnan luomaa kuin hyvä ja hieno ihminen, kun on vielä nuori ja kaunis nainen! Se on ruma tarina, että se oli nuori nainen, joka vietti miehen ja sai aikaan syntiinlankeemuksen ja ihmiskunnan kirouksen--ei ihmiskunta ole langennut eikä kirottu, siinä on vain hyvaansa, huonoansa. 'Uskotko, että tuo nuori morsiamesi olisi voinut kaarmeeseen neuvosta sinut langettaa syntiin?' kysyin kerran apulaispapilta, joka oli kihlannut rovastinsa tyttären. Jai siihen tuppisuuksi. 'No, jos ei se, niin kuinka sitten joku toinenkaan?' Miksi olisi pantu pahasta maailman perustus? Ei se ole siitä pantu, vaan hyvästä on pantu. Ihmisen aivoitukset ovat hamasta lapsuudesta yhtä hyvin hyvät kuin pahat."

Johanna jo huikkasi tuvan rappusilta illalliselle.

"Tullaan.... Se olisi pitänyt tehdä tämä tarina semmoinen, että maailma oli alkujaan riidan, sodan ja turmeluksen ja pahennuksen eramaa, mutta sen keskellä oli rauhan ja rakkauden keidas. Niin siinä keitaassa asuu luoja kaksikin luomaa onnellista, ne syövat tiedon puun ja rakkauden puun ja kauneuden puun kaikista hedelmistä, joka puu on yksi ja sama puu, ja

saavat siitä sen valistuksen, että menevät portille ja puhuttelevat ohikulkevia ja ulkona olevia ja kutsuvat sisään kaymaan ja katsomaan heidänkin taloan, että tulkaa näkemään, mitenka taalla meillä eletään, ja sitä mukaa kuin tulijoita on, niin sitä mukaa siinä paratiisi laajenee niinkuin uudispelto ja sen muurit siirtyy niinkuin pellon aita ja kasittaa lopulta koko maailman, vaan joka ei osaa eikä tahdo elää, niinkuin paratiisissa pitää, niin se menkoon takaisin maailmaan entiseen kurjuuteensa, kunnes tulee halu paasta uudelleen autuaitten asuntoon. Se olisi ollut sillä tavalla se maailman luomisen ja ihmiskunnan ylennyksen taru kirjoitettava ja sillä tavalla ajateltava ihmiskunnan alku. Sitä on herttainen sillä tavalla ajatella ja niin minä sitä ajattelen yksikseni talottomilla taipalilla. Mitä Ville sanoo?"

Ville vain kuunteli ja muhoili:

"Osanneeko siihen semmoiseen minunlainen mitään, mutta en minä siihen autuukseen sentään kaikkea maailmaa tahtoisi."

"Eikä ole pelkoakaan, että koko maailma siihen pyrkisikään."

Verkalleen pihaan astuessamme virkkoi se vielä:

"Olihan se ihana neito--ajattelin sinua ... olisi siinä ollut taloosi emäntä, sillä oli niin tekevä näköiset kadetkin."

On illastettu tuvassa, Johanna letut ja kokkelit ja vasta kirnutut voit. Ville on vetäytynyt aittaansa, viikon raadannasta rauennut mies. Johanna on pannut lapsensa levolle, askarrellut viimeiset lauantai-ilta-askareensa, istunut karsinaan, polvella kantele, josta juokuttelee hauraita saveliaan, hamyhetken herättämää. Sitten hän soittaessaan yhtäkkiä kysyy:

"Et tainnut siellä vieläkaan tavata sitä mieleistasi, sitä viimeistä parasta, koska tulit tänne suoraan, vai tapasitko jo?"

Puhuin heille kaiken. Miksen olisi puhunut heille tätä niinkuin muutakin! Olin pyrkinyt ja luullut päässeeni siitä eroon, koska pusken kotoa pois. Mutta olin kai siinä vielä kiinni jollain viimeisellä venyvällä toivon saikeella, koska oli tarve saada toivon apua toiselta. Jos Johanna ehkä näkisi sen toisin, jos hän löytäisi jotain mahdollisuutta--vaikkei muuta kuin uskoisi, ja vaikkei uskoisi, niin kuitenkin sanoisi uskovansa. Vaikkei sanoisi muuta kuin: eihän milloinkaan mitään tiedä. Mieli herähtää ja sulaa. Kerron kaikki viimeisestä parhaasta, ensimmäisestä ja viimeisestä. Sanon senkin, että piti tulla tänne paastakseni eroon.

"Vaikka nyt sitten antautua sen ainoan varaan?" sanoo Johanna, ei kuitenkaan niinkuin olisi todella tahtonut sanoa: ei pida.

"Niin se nyt minusta vain on, että pitää."

"Ja niin sen on oltavakin!" han yhtakkia sanoo lampimasti.

"En osaa ajatellakaan muuta kuin: han tai ei kukaan muu." On kuin olisi silma huiennut nakemasta muuta, kuin mika siina on kuva siita haikaisevan kirkkaasta, josta sattui siihen pisto niinkuin auringon sateesta....

"Ei sita osaa eika ole tarvis--kun mina nain Villen ja kuulin aanensa, niin loi kuin sokeudella kaikkeen muuhun ja tiesin samassa, etta jollet sina, niin ei kukaan muukaan, vaikken tiennyt, tokko tuo tahtoneekaan. Oli pitkat erot, kun vanhemmat panivat vastaan tyhjalle miehelle menoa, eika luullut totta tulevankaan, vaan tulipas--ja tulee sinullekin."

Han yhtakkia nappaili kanteleestaan iloisen savelen, haaveillen omia haaveitaan, kai oman onnensa muistoja, mutta niinkuin samalla olisi tahtonut soittaa ne minulle, minun puolestani, minun onnekseni--ja minulla oli siina lyhyt hetkinen, niinkuin hanen ystavallinen uskonsa olisi ollut minun.

Seta on noussut ja pistaytynyt pois. Johanna ripustaa kanteleensa naulaan ja katsoo ikkunasta ulos:

"Siella se taas sen vuonansa kanssa, se sitten on hyva mies tuo seta. Ei taida han olla kaikkien mieleen, mutta minusta han puhuu oikeita, kun ajattelen vapaasti enka muista, mita ennen on kasketty ajattelemaan ja uskomaan. Keventaa niin ihmeesti mielta, kun se tulee taloon. Saisi olla vaikka ikansa. Siella on tila aitassa, niinkuin aina ennenkin.... Mina vielä siita askeisesta: on vain elettava toivossa."

Mina elankin siina taas--ja miksen elaisi--se voi olla yhtä hyvin mahdollista kuin mahdotontakin--ja minulle on tullut sinusta yksi kuva lisaa, joka on niinkuin oma nakemani: ilakoiva tyttokuoro jarven rannalla--ja kuinka sina kiinnitat kukan vanhan miehen rintaan ja heilutat hanelle hyvastia, ja etta olet sanonut--Eihan tieda, tekisi kovin mieli kerran vielä tulla.... Eika kestanyt kauankaan, kun mina sinut sitten nain laivasillalla.

Heittayn vuoteeseeni, aitan ovi jaakoon auki, en voi nukkua--kuka tammoisena yona voisi nukkua! On se aika yosta, kun taivaan valo on vaaleimmillaan illan viimeisen ruskon ja aamun ensimaisen sarastuksen vaiheilla. Kaikki muut linnut vaikenevat, ja vain rastas laulaa. Koski rantojensa kuilussa kumajaa tummaa syvaa saveltaan, yolintu kuudessa nakkelee sen yli sirautuksiaan, milloin pitkia kuin nauhoja, punaisia, valkoisia, keltaisia, milloin lyhyita kuin helmia, lasisia, hopeisia, kultaisia, ja kun se visertaa, silloin ei kuulu koski, mutta kun se hetkeksi lakkaa, silloin kuuluu taas koski--hennon kurkun varina voittaa vesien kurimon tohisevan torven.

Seta hissuttelee pihalla, ei nayta aikovankaan nukkumaan--han muuten nukkuu milloin sattuu--ja kun nakee, etta valvon, han tulee, istahtaa aitan kynnykselle, tyhja piippu kourassa. Ojennan hanelle kukkaroni.

"Kiitos, tekihan mieli tupakkaakin piippuun, vaikken ehka olisi ilennyt heti pyytaa--ja jos valitat, niin haastellaan vielä--vai mennaanko koettamaan lohta--mina soudan?"

Setahan aina tarjoutuu soutamaan, mieliksi, vaikkei ole kalamies eika malta soutaa halultaan haastella.

"Haastellaan tassa."

"Mina siihen askeiseen puheeseen vielä," alkoi han heti--"etta saahan toivoa ja pitaahan toivoa--mutta jos kavisi niin, ettei toivo toteutuisi, niin on osattava elaa sittenkin. Se on annettava sekkin uhriverona hyvälle haltijalle, joka meita hoitaa, niin kylla haltija maksaa sinulle velkansa takaisin. Saanko puhua--ethan pahene?"

"Puhukaahan--enhan toki."

"Sina et ehka enaa tapaa hanta eika han ehka tule omaksesi silla tavalla, kuin toivoisit, mutta ela siita valita, ei han sinua silti jata. Han jaa sinulle hyvaksi haltijaksi ja tulee asumaan talossasi, aina luonasi, vaikket hanta koskaan nakisikaan. Han tuli, oli ja meni, niinkuin lintu, joka istahtaa eteesi polulle eika tieda, etta oli katsoja. Pysahdyit, katselit ihmeen ihania, puhtaita hoyhenia ja sen jalan kevytta nousua ja kaulan kaartaa ja sulavia liikkeitään. Se on siina aikansa, kaantelekse, katselee, ei huomaa sinua, kun olet ihan hiljaa, sitten yhtakkia pyrahti pois, et tieda, miksi, lieneeko tiennyt itsekaan, ehka kuuli kutsun jostain tai ilman vain, etka hanta sitten enaa koskaan nae. Mutta siihen jai hanesta sija, se paikka, jossa oli ihana ollut, ja jai lahdon humaus ja lehvan liikahdus. Se meni, mutta naky ei mennyt eika mene, sina vaellat ja tulet toisen kerran ja kuinka monta kertaa tahansa siihen pyhaan paikkaan ja luulet hanet nakevasi siina aina, ja sinulle on sitten sama, onko se siina vai ei, silla se on siina kuitenkin. Katsohan: niinkuin ei ole autuaaksi tullakseen valia silla, mita uskoo, kunhan uskoo, eika edes silla, onko olemassakaan se, johon uskoo, niin ei ole myoskaan valia silla, keta rakastaa ja miten rakastaa, kunhan vain rakastaa. Ei rukoileva lakkaa, vaikkei jumala rukoukseen vastaakaan, rukoilee vain sita hartaammin. Ei rakkauden tarvitse siihen raueta, ettei saa vastarakkautta. Kun voi rakastaa omanaan sitakin rakkautta, jolla muut ovat rakastaneet, niinkuin esimerkiksi Korkean veisun rakastajan ..."

"Ja Salamin ja Sulamitin--"

-- ... niinpa niin, ja kaikkien runoilijain rakkautta, niinkuin ne ovat sita kuvitelleet, vaikkeivat olekaan sita itse semmoisena ehka kokeneet, niin miksi ei voisi rakastaa omaakin kuvittelemaansa rakkautta ja olla siita niin onnellinen, kuin se olisi totta, jopa vielä onnellisempikin. Runoile sina hanesta itsellesi ikuinen rakkaus. Niinkuin minakin siita kukasta, minka han minulle antoi. Ela hylkaa rakkauttasi haneen elaka pyri paasemaan siita eroon, vaikka taytyisikin ollaksesi erossa hanesta. Se on kylla vaikeata vielä sinun iallasi...."

"Oletteko tekin semmoista kokenut?"

"Lienenhan yhtä ja toista minäkin, vaikka olen nyt tammoinen--en puhuisi, jos en tietäisi. Se on vaikeata, mutta se käy, ja ilo ihanteesta, jonka tuskissasi luot ja saat säilymään ja kannat sielussasi, niinkuin äiti lasta povellaan, on suurempi ja tyydyttävämpi kuin mistään maallisesta ja todellisesta. Rakkaus voi olla yhtä kaunis, vaikkei sen esinettä olisikaan. Ajattelehan äidin rakkautta toivottuun lapseen tai kuolleeseen lapseen, kyllä se on sama kuin elossa olevaan. Sen on niinkuin sen, minkä ihmiskunta on runoilnut, runoillessaan itselleen uskon näkymättömyyden, uskon elämään kuoleman jälkeen, uskon Jumalaan ja jumalanpoikaan ja lunastukseen ja pelastukseen toisen avulla, kun omat voimat loppuu. En minä ole mikään ateisti enkä kieltäjä, vaikka sanotaan. En minä tahdo ristinioppia repiä, eikä sitä voikaan. Vaikkei se olisi milloinkaan toteutunut eikä toteutuisi, vaikka se olisi vain haave, niinkuin se kai onkin, niin juuri siksi sitä ei voi havittaa eikä saa. Juuri samoin pitää rakastaakin ja tullaan aina rakastamaan. Ja milloin on rakkaus toteutunut niin, että se olisi antanut, mitä on luvannut? Kysy keneltä tahansa, joka on sitä saanut enemmän kuin minä ja sinä? Ja katsele, mitä siitä on kirjoitettu. Rakkaus toteutuu vain sille, joka ei ole sitä saanut, vaan ainoastaan kuvitellut. En osaa taitaa niin järjestyksessä kuin pitäisi--mutta sinä kyllä ymmärrät."

"Ymmärrän, minä alan jo ymmärtää."

"Oikeastaan minä vain sitä, että pidä hantaa ihanteenasi."

"Olin jo pitänyt, ennenkuin nainkaan."

"Ja pidä hantaa yhä niin, että toteutat hänen silmiensä alla sitä, mitä sinussa itsessasi on parasta, hoida hantaa hyvänä haltijana omassa itsessasi."

"Olen jo koettanut."

"Olet oikealla tiellä. Silloin hän on sinun eikä hantaa sinulta kukaan riistä; vaikka haave, niin kuitenkin tosi. Sinähän loit hänet, ennenkuin hänet naitkaan. Jollei hantaa sinulla olisi ollut ennen, et olisi hantaa tavannut silloin, vaan ehkä jonkun muun, olisit kulkenut hänen ohitsensa, niinkuin monen muun, ties kuinka monen, et olisi kuullut edes humausta hänestä, et tavannut hantaa lintuna polullasi. Nyt kuulit hänet. Jos haaveesi olisi luonut toisen kuvan, et olisi hantaa nähnyt. Ole sentähden yhäkin nakevinasi, että hän sinulle elamassasi hymyilee, niin hän sen tekee, että hän on joka paikassa, niin hän on. Anna hänen muuttua elämäsi visioniksi, niinkuin laulajalle ianikuiselle Pohjolan impi revontulten kaaren päällä, tai niinkuin se kuva siitä tytöstä, jonka otsalla loisti totuuden tahti, tai niinkuin se laulajatar, tai niinkuin sille Dantelle se Beatrice. Se on ihanaa semmoinen. Silloin se ei sinulle kuole eikä katoa, etkä pety."

Hän oli haltioitumistaan haltioitunut, puhui milloin minulle aittaani, milloin ulos ovesta niinkuin näkymättömälle kuulijakunnalle siellä ulkona jossain kesäyön viileässä maailmassa. Olen jo aikoja sitten antautunut

hanen lumoihinsa. Han tulkitsee kaikkeni, on sieluni salatietaja,
ajatusteni lukija ja sanelija.

"Kaipaa," sanoo han hartaasti--"kuule, sina et saa tukehduuttaa
kaipaustasi, et koettaakaan siita paasta, niinkuin sanoit tahtovasi.
Kaipaa, ela katkerasti ja kivuloisesti, vaan suloisesti, hiljaisesti,
viihdyttavasti, hartaasti. Sinun taytyy se itsesi tahden, pelastuksesi
tahden, et jaksa muuten elaa, rupeat ehka juomaan tai tuskissasi muuten
pahasti elamaan--tai kovenet tai tulet ahneeksi ja vaivut aineen orjaksi
--ei pida unohtaa sita parastansa, minka on saanut, eika paatua, vaan
tyytya taytymykseen."

"On viihtyisaa kaivata olematonta ja tulematonta, ottaa vastaan kaikki,
mika annetaan, toivomatta itse mitaan, mika ei ole saatavissa, ja saada
siita palkakseen rauha, ja kirkastus. Kun paaset sille polulle,
noudattelet sita--otat vastaan kaiken niinkuin sateen ja poudan,--niin
voitat silla kuolemankin. Kun se tulee harnailemaan: nyt otan, nyt otan!
--sina vain sanot: sama se, ota, ota!--ja kuolema hammastyy semmoista
vastaantulijaa ja luikkii tiehensa haveten, hanta koipien valissa. Kuolet
tietysti, mutta kuolemaa pelkaamatta ja pakenematta. Et ollutkaan hanen
saaliinsa, menit mielellasi, pyrit melkein pyrkimalla pois. Tulet sen
luo, tapaat siella sen, tapaat kaiken, jota et taalla tavannut. Se on
hyvan haltijan palkka, jota palvelit."

Ukon leuka varahti kerta pari, han pudistihe liikutuksensa lumoista,
koetti turhaan hymahtaa, mutta onnistui lopulta voittaa itsensa.

"No, ka, nyt on pappi taas saanut saarnansa saarnata ... olen sinua
valvottanut, olisit ehka nukkunut mieluummin ... mahdoit paiskata oven
kiinni, jos et kehdannut kuunnella--mutta kaipa mina silloin olisin
paukuttanut avaimen reiasta ja olisi vain pitanyt koreesti
kuunnellaksesi. Painanko oven kiinni, ettei tule itikoita?"

"Antaa vain olla auki ... tayttakaahan viela piippunne."

"Taytyy taas paimenen menna kaitsemaan karitsaansa."

Ja han tassutteli lamponavettaan pain. Ajattelin: hanen laisiaan kai
olivat nekin, jotka ennenkin saivat luopumaan kaikesta ja seuraamaan
hanta, saarnaveljet, jotka hoitivat vasyneita luostarien rauhaan.

Hanen laulunsa otti, minka toisen soitto asken oli antanut. Ja niista
tuli kuitenkin molemmista, ainaisesta toivosta ja ainaisesta
kieltaymyksesta, elamani vastainen sisalto. Minulle jai hanesta jalelle:
Niin se on ja niin se on meneva. Heitin sinulle siina valkenevassa
aitassa ikuiset hyvastit. Paiva nousee, joku varpunen tirskahtaa. Ei
kuulu enaa rastaan huilu, kumajaa vain kosken tumma torvi.

On viikon mentya poutainen pyha ja taivaalla seisoo korkeat,
liikkumattomat pilvet, ilmassa viileyden henki.

Lahden sielta kuin toivioretkelta, kuin pyhalta paikalta, tullakseni pian
taas takaisin.

Palaan taas elamaan ilman sinua, lasken viiletellen alas samat kosket, jotka asken sauvoin ylös, soudan suvannot, laskettelen lehtipurjeessa suuret selat.

Koska se kai on niin maaratty ja on niin pakko, niin on kai myös niin parempi. Oli tapahtunut sellainen herays, annettu sellainen ilmestys. Olen kuin jattaytynyt kohtaloni virran vietavaksi airottomassa purressa, ilman mahdollisuutta enää paasta omin voimin maihin, omakohtaiseen onneen, niinkuin olin sita tahan saakka kuvitellut. Ja ilman haluakaan, silla kuljethan nyt kuitenkin mukana, niinkuin lippu tangossa, niinkuin keulakuva laivassa, aina nakyvissa, edella ja ylla. Ethan ole kenenkaan niinkuin minun, kenen olletkin. Et ollut maaratty minulle sita varten, kuin olin toivotellut. Sinun tarkoituksesi minulle oli ollut toinen. Elamallani oli ollutkin toinen maara. Olit tullut tielleni suunnataksesi sen siihen. Olit tullut vain koskettaaksesi ruumiin koteloa, jotta sielu paasisi perhona ylös onnensa paivaan. Olit ollutkin vain herattaja uuteen elamaan. Sita mina, en muuta, niin valittomasti varahdinkin aanesi ensi kerran kuullessani. Siina puhuikin vain sielu sielulle, henki hedelmoitti hengen. Siksi kai en saanut pyrkia enka paasta sinua lahemma, vaan sina menit, niinkuin olit tullutkin.

Ei siis eroa, vaan hengen yhtymys henkeen. Vien sinut hyväksi haltijaksi takaisin, saat olla ja piilla ja tulla vastaan kaikkialla, josta tahdoin sinut pois, sinua paeten. Korotan sinut kuvaksi, johon katson, kun uuvun, auttajaksi, jota kohti ojennan kateni, kun en yksin jaksa--alttarille, jonka ymparilla aherran ja jonka aareissa uhraan kaikki, mika minussa on parasta.

Nakyvat kotirannan koivut. Alotan siella elamani uudestaan, panen tarmoni tyohon toisten hyväksi, kaiken hyväksi, joka minua tarvinnee, en elä itselleni enka omalle onnelleni, elan aidille, annan toisten lapsille, kun ei minulla itsellani omia. Ei saa elamalla olla yksityisen onnen tarkoitusta. En tieda silloin vielä, myotatuulen kantaessa minua veneessa, jonka olin sinuakin varten veistanyt, kotirantaa kohti, jonka hiekka jo kuumottaa ja uimahuone paistaa, en aavista silloin--vahaa ennen--taman kaiken lopullista tarkoitusta, en, mika on oleva taman kieltaymyksen pikainen palkka: etten menettanyt sinua, koska suoritin sinusta taman ansiotyön, koska olin valmis antamaan taman uhrin. Yhdyimme siksi, etta naytin voivani erota.

Olisiko voitu muutenkin yhtya? En usko, silla mina uskon, etta jos et olisi annettu minulle palkkioksi tasta, ei elamastamme myoskaan olisi tullut se, mika siita tuli ja miksi se oli tarkoitettu, eika onnemme sisalloksi se, minka se siita sai. Sen langoista kehrattiin sielussani onnemme loimet ja sina panit siihen sen onnemme kuteet, ja niin kudottiin, helskytettiin onnemme kangas.

Ettako se olisi voitu kutoa onnellisen sattumankin langoista ilman sen yliluonnollisempia ihmeita ja edellakypia salaisia tarkoituksia? Ettako mina nyt jalkeenpain vain nain kuvittelen? En jalkeenpain, vaan jo heti silloin.... Eikahan sattumata ole. Senkin langat juoksevat kadesta, joka niita edeltamaaraten johtaa ja niista tietoisesti kutoo. Sattumattaretkin

ovat kohtalotarten kaskylaisia. Ne sen asettivat, niinkuin niille maarattiin. Ne ne panivat minulle onnen koetehtavan ja elamalle sen velvoituksen. Sain sinut ensi kerran sita varten, etta elamani ei olisi vain itseani, vaan myoskin muita varten, ja toisen kerran sain sinut nyt tanne, koska se oli sita ollut. Onnemme tuli onneksi myoskin muille, ja mina luulen, etta sita jatkuu, niin kauan kuin jaksan.

Tama oli ensimainen elamani suuria sunnuntaipaisia. Monesko lienee tama, jona tata muistelen?

Veneen kokka karahtaa kotirannan hiekkaan, uimahuoneen viereen, lehtipurjeen kantamana puolitiehen maihin.

Olen siis taas kotona. Minut valtaa hetken heikkous ja voimattomuus. Miksi tulin tanne takaisin? Enko tullut takaisin maailmaan liian pian? On yhtakkaa siina rannalla, missa kylman pohjatuulen laine loiskaa ja pieni vaahtopalloja kiitelee ylos hiekalle, sanomattoman lohdutonta, kolkkoa ja arkista, niinkuin voi olla vain silloin, kun ilta-aurinko niinkuin nyt yli mustansinisen veden, pohjatuulen paalta pilvettomasta luoteesta, luo lahjomatonta kovaa valoaan niin, etta nakyy jokainen lehti, jokainen rihva, jokainen salo ja rako ranta-aidassa. Airo kolahtaa koleasti, vesi veneen tapissa korisee melkein ilkeasti, Anti-koira on koko ajan maannut kappyrassa kokkatuhdolla, retki on ollut hanelle pettymys, ei mitaan riistaa, sinne jai karkelokaverikin. Se loikkaa laiskasti maihin ja lahtee vetelasti edelta pihaan saamatta hantaansa kayraksi.

Minusta on, kuin olisin tullut uutimettomaan huoneeseen, harsot ovat poissa, ei ole auerta ajatusten eika tunteiden ymparilla. Elaman karu todellisuus viluttaa, sydan ja sielu varisee, ei mikaan varaja. Nainko tuleekin olemaan? Jaksanko? En saa hanta jaamaan, en sillakaan tavalla kuin kuvittelin ollessani onnenlaulajan lumoissa. Han on auttamattomasti poissa, puhallettuna kuin tahkasta heilimon helve, kuin kultapoly poutaperhon siivilta.

Nakkaan lehtipurjeen kauas jarveen, olkoon siella, vesi viekoon. Nostan jauhosakin selkaan ja lahden kumarissa sen raskaan painon alla nytkyttamaan rantapolkua ylos verajalle. Pudotan toisella kadella alas sen puut. En viitsi sulkea niita, tulenmahan sitten takaisin. Paatan menna huvimetsikon ja puutarhan lapi rakennuksen paitse suoraan aitoille. Tuijotan polkuun, hatunlippa on valunut silmille, en nae eteeni, mutta tunnen tien ilmankin. Jahka tulen pihlajamajan poytakivelle, taytyy siina korjatakseni sakkia paremmin selkaan ja saada parempi ote.

Kuka siina istuu, kuka nousee?

Sina! Sina siina seisot.

"Hyvaa paivaa," sanoo aanesi.

En saa vastanneeksi, silla ojentautuessani vyorahtaa sakki maahan, pitkakseen, sen suun side aukeaa ja jauhoja valahtaa maahan. Minun taytyy nostaa se pystyyn puuta vasten ja sina teet liikkeen kuin kumartuaksesi minua auttamaan. Olen siina edessasi ihan jauhottuneena avojaloin ja avopain, silla lakkikin putosi sakin kanssa.

"Ette tunne," sina sanot, hymyillen ystavallisesti, samalla hiukan hamillasi.

"Tunnenhan toki," mina sammallan hengastyksissani.

Sina ojennat katesi, en aio uskaltaa tarttua siihen, ennenkuin olen polyttanyt omani jauhoista, mutta sina tartut siihen siita huolimatta ja pudistat sita reippaasti.

"Oletteko te taalla?" saan mina vihdoin kysytyksi.

"Kai olen, koska olen," sina naurahdat ja pyorahdat ympari.

"Teko?"

"Niin, mina" ... ja sina pyorahdat takaisin.

"Jaa, niin, niinpa tietenkin--antakaa anteeksi, etta isanta ottaa vastaan vieraan tassa asussa."

"Ei ole vaaraa, koska en aio teita syleilla!

"Ettepa tietenkaan."--Olen sen verran paassyt tajuihini, etta saan naurhtaneeksi mukana.

"Suokaa anteeksi hammennykseni, mutta--kuinka neiti on taalla?... Etteko siis mennytkaan?"

"Minne?"

"Juhlilta pois--'Saimassa'."

"Tyttoni siina vain menivat."

"Mina luulin nahneeni--"

"Naitte siis vaarin. Mutta minne te sielta katositte?"

"Minako?"

Mina olen istuutunut puutarhan penkille ja sina istut toiselle vastapaata.... En saa katsotuksi sinua silmiin, naen vain jalkasi, sirot ja lujat, ja voimakkaan nilkan ja kaunismuotoiset kengat. Sitten naen sinut vyotaisia myoten, joihin on kiinnitetty valkoinen ruusu, aivan varmaan aidin ruusupenkista otettu, joita siella oli vain yksi semmoinen

suuri, mina tunnen sen siita, etta sen yksi lehti punertaa.

En saa sitten selvaksi muuta ajatusta, kuin etta minun pitaisi sitoa sakin suu ja vieda sakki aittaan ja menna muuttamaan vaatteita. Mutta kun vieras istuu, olisi varmaan epakohteliasta jattaa hanet tahan yksin. Kasvohisi vilkaisten mina naen, etta silmasi hymyilevat, mutta ei huulet.

"Tu--tulitteko hevosella vaiko--?"

"Ihan laamannin oriilla, tadin kanssa."

"Se on siivo ja saysea--missa se on?"

"Tallissa."

"Oliiko taalla ketaan miehia kotona?"

"Ei ainoatakaan, kuuluvat lahteneen jonnekin takamaalle heinaan."

"Vai jo ne menivat--ja niin, niinhän pitikin."

Sina nahtavasti koetat pidattaytya purskahtamasta nauruun--suusi ymparys varahtaa ja silmissa on veitikka--sinulla on pieni, soma olkihattu, kiinnitettyna paksun palmikon taa--sieramet elaa.

"Kuka sen sitten riisui?"

"Jaa, oriinko?"

"Niin."

"Mina."

"Se on siivo ja saysea--jaa, johan sanoin sen," ja mina kysyn kiireesti:

"Onko se--tuota--saanut heinia--kun ei ollut kottakaan vanhoja heinia koko talossa, kun piti kevaalla syottaa kaikki ja repia olkikatotkin?"

"Mina niitin aitinne luvalla apilasta."

"No, sehan sopi erinomaisesti!" mina melkein riemahdan.

"Olette ollut myllyssa," sina sanot, kun en mina taaskaan tieda, mita sanoisin. Paassani on sisainen paine, mutta ei mikaan paase sielta ulos.

"Kah, sakki valuu, minun taytyy vieda se aittaan"--ja mina melkein ryntaan sen kimppuun, sitomaan sen suuta. Sina pyydät saada pitaa suuta, kun mina sidon.

"Elkaahan toki, te jauhotutte--kylla mina."

Mutta sina pidat kuitenkin, kiristat oikein lujasti, niin etta rystyt

menevat valkeiksi.

"Kas niin, nyt mina autan sen selkaanne."

Mutta sita mina en salli, en, vaikka mita tapahtukoon, minun on saatava estetyksi sinut jauhottumasta hinnalla milla hyvansa, ja ettet ehtisi, mina keikautan sen olalleni niinkuin heinasakin ja lahden puolijuoksua pihaan. Kuulen sinun seuraavan, riennat edelle, avaat minulle puutarhan portin ja painat siina paahani lakin, ja olet uuden aitan rappusilla samalla kuin mina. Se nyt ei ole eloaitta se, mutta olkoon menneeksi, panen sen siihen.

"Mika soma uusi aitta!" sina sanot. "Aitinne sanoi, etta se on kivijalasta kattoon isannan itsensa rakentama."

"Olihan siina minulla toki apulainenkin--tayty noutaa avain."

"Se on suulla ... saanko avata ... olkaa hyva."

Mina sitten sinun avatessa ovea keikautan sakin aittaan, satutan ulos tullessani otsani kamanaan, sina sanot: Ai!--johon mina:--Ei se mitaan!--sina otat avaimen suulta, sanot:--Siinapa on korea avain, ja ojennat sen minulle. Olen sen verran selvinnyt, etta ajattelen, etta nyt voisi merkitsevasti sanoa:--Pitakaa se, se on teita varten tehty,--mutta mina otan sen ja sanon:--Neiti on hyva ja kay sisaan--minun tayty....

Mita minun taytyy? Muuttaa vaatteet. Missa ne onkaan?

Seison hetken paasta edessasi salissa, miten kuten pukeutuneempana, ainakin oli minulla, mikali muistan, kengat ja jauhoton takki. Sina istut sohvapoydan aaressa, toisessa kadessa paperikaaro, toisella selaillet valokuva-albumia. Mina katson velvollisuudekseni ryhtya selittamaan, keta ne ovat ne ja ne, se on isavainaja, se hanen sisarensa, joka vielä elaa, ne ovat pikkusisaria, jotka ovat kuolleet.

"Onko isanne kauan sitten kuollut?"

Mina mainitsen vuosiluvun, sinun isasi on kuollut vuotta ennen.

"Te asutte setanne luona?"

"Niin."

"Jaha, vai niin."

"Missahan aiti ja laamanska ovat?"

"Ne menivat jonnekin, jonkun sairaan vaimon luo. Kai he pian tulevat."

Te katositte niin pian sielta juhliilta, yhtakkia ... en saanut teita kasiini, kuinka koetinkin, minulla olisi ollut teille asiaa.

"Olisiko?"

"Olen nyt sita varten taalla."

Sina alat avata paperikaaroo.

"Olettehan kansakoulun johtokunnan esimies, eiko niin?"

"Olen kylla."

"Teidan koulunne naisopettajan paikka on julistettu haettavaksi, hakemusaika paattyy tanaan."

"Huomenna se vasta paattyy, taman kuun kolmantenakymmenentena ja ensimaisena kello kaksitoista yolla."

"No, sittenhan en ole myohastynyt, saan luvan jattaa hakemuspaperini."

"Haetteko te tanne opettajaksi?"

"Niin on aikomukseni--luuletteko, etta saan viran?"

"Se riippuu kanssahakijoista."

"Niin oikein, mina tarkoitin oikeastaan sanoa: onko minulla toiveita ... toisin sanoen: vaarallisia kilpailijoita?"

"Mina katson heti--"

"Elkaa vaivautuko--ehdinhan saada sitten sen tietaa."

"Kylla mina sitten heti ilmoitan, kohta kun--"

"Kiitos."

"Jaatteko tanne pitkaksi aikaa?"

"Kuinka tarkoittatte? Se riippuu siita, saanko paikan."

"Mina tarkoitan--jos saatte--tai jollette saisi," mina sammallan.

"Jollen saa, matkustan heti."

"Ja jos saatte viran?"

"Silloin jaan tietysti pidemmaksikin aikaa."

"Niin, tietysti."

Olen mielestani auttamattomasti typera, mutta sina katsot nyt minuun niin hyvantahtoisesti, melkein hellasti, etta yhtakkia taas saan rohkeutta sanoa:

"Mina kylla luulen, etta tulette saamaan viran, koska olette kaynyt

jatko-opiston ja teilla myös on todistus seminaarista ... ja pannaan myöskin merkitystä laulunopetukseen. Olen ajatellut, että kaikille suomalaisille kansakoululapsille olisi opetettava myöskin kanteleen soittoa."

"Soitatteko kannelta?"

"En mina. Entä te?"

"Hiukan."

"Sehan on suurenmoista--taalla on eras metsanvartijan vaimo, joka soittaa aivan erinomaisesti kannelta, ja sen mies osaa tehdä niita--saan muuten sanoa terveisiä eraalta tuttavaltanne--tai oikeastaan niin, että hän varmaan olisi lähettänyt niita, jos olisi tietänyt ... eras ihailijanne."

Ja paastyani vihdoinkin puheen alkuun, en saa itseäni keskeytetyksi ja mina kertoa hulautan yhteen menoon kohtauksesta Konttisedan kanssa.

"Hanko, Tapioseta ... se herttainen aija ... me ristimme hanet Tapiosedaksi."

"Hän nimitti teitä metsanneidoikseen ... kohta sen jälkeen, kun hän oli teistä eronnut, hän löysi lampaan vuonan, jolta oli jalka poikki."

"Ai."

"Ei se mitään, hän sanoi sen ja kyllä se kohta on terve ... hän on semmoinen luonnonlaakari, muuten sangen intressantti mies, tietäjä...."

Nyt minulta loppui kaikki asiat. Mita ihmettä minä vielä keksisin? Sina vain katselet ja näyt odottavan lisää.

Onneksi tullaan, äiti ja laamanska tulevat.

"No, sepa mainiota," sanoo äiti. "Pianpa palasitkin, tulit juuri parhaaseen aikaan."

"Laskettelin lehtipurjeessa."

"No, Aini," sanoo laamanska, "saatko viran?"

"Hänen täytyy saada se," sanoo äiti, "minä puhun itse ukkojen kanssa, jos ei muu auta,--kun kerran on tarjolla tuommoinen korea tyttö, joka näyttää olevan vielä hyväkin, seka aaneista kuullen että silmiin katsoen...."

"Tatii!" sina riemahdat ja kavahdat hanta kaulaan, "anteeksi, mutta enko saa sanoa tadiksi?"

"Saathan toki, lapsi kulta."

Teidan on lähettävä. Mina valjastan hevosen, sina annat sille rappujen

edessa sokeria kammenneltasi ja suutelet sen turpaa ja halaat sen kaulaa. Sina nouset jantevalla liikkeella tatisi viereen, tartut ohjiin, jotka ojennan sinulle, mina juoksen avaamaan portin--sina irroitat vyotaisistasi sen ruusun ja heitat sen minulle.

"Siina on porttipojalle vaivoistaan!"

Mina huudan hanelle, etta asia paatetaan ylihuomenna, ja sina huiskutat vielä maantielle kaantuessanne katta hyvastiksi.

Aiti sanoo:--Tehan olette jo kuulemma tutut etka maininnut siita minulle mitaan.

En osaa muuta kuin pyorayttaa aitia hartioista ja suudella hanta--ensi kerran elamassani.

Mita tama on? Mita on tapahtunut? Tiedan sen, etta olet tullut, etta olet ollut meilla--meilla, sina meilla!--mutta mita muuta on tapahtunut sen lisaksi? Onhan se vallan mahdotonta, ihmetta se on!

Minun taytyy saada ryhtya johonkin. Riennan rantaan ja siirran veneen hiekalta omille teloilleen ja airot uimahuoneeseen, ja panen uimahuoneen lukkoon. Ja lehtipurje ei saa roikkua tuossa vedessa. Mina vien sen halkovajaan. Siellahan ei ole ollenkaan pilkottuja puita. Pilkon kaikki, mita siina on pilkkomatta. Aiti sulkee aittojaan yoksi. "Etko tule jo illalliselle ja nukkumaan?"--"Tulen, tulen."

Mutta mina en tule. Naen viitakkeeni pistettyna tallin naulaan, sen tavalliseen paikkaan. Sen terassa on vielä siihen tarttuneita apilanlehtia sinun niittosi jalelta. Nythan on viilea niittaa ja alottaa samassa heinanteko. Mina menen apilaspellolle ja teroitan rautaani kauemmin, kuin ehka olisi tarpeen, koska metsanranta helajaa. Satakieli alkaa soittaa viidakossa ja soittaa koko yon. Niitan apilan maahan yhteen menoon ja kayn levolle vasta, kun aurinko nousee.

On semmoinen paiva, kun pohjatuuli on tyyntynyt eika etela vielä ottanut ilmoja valtaansa. Kay vain virit milloin mistakin ja herattelevat henkaykset.

Istun ja vuoleskelen piita haravaani ja nidoskelen viitakkeita halkovajassa, joka on avoin etelaan ja aurinkoon. Vahitellen alkaa kayda tuulonen yli peltojen ja pihamaan, valellen kuin aiti lasta lampimalla vedella yli koko ruumiin--enka tieda, mita enaa voisin onnentunteeseeni lisata. Eihan minulle oikeastaan ole vielä mikaan toteutunut, mutta minusta on, kuin minulle kuitenkin olisi toteutunut kaikki. Kaikki, mika on tapahtunut, on totta, mina tiedan sen, mutta mina melkein kuin toivoisin, etta se ei sita olisi, vaan olisi yhakin unta voidakseni siita herata siihen, etta se on totta.

Han on ollut taalla--han tulee jaamaan tanne--han on kayva taalla usein

samalla tavoin kuin eilen. Ja mina, joka koetin karkoittaa hanet taalta, joka lahdin sita varten hanta pakoon, luovuin hanesta ja kaikesta omakohtaisesta onnesta--ja silloin han tuli tanne! Sen ihmeen jalkeen en epaile enaa mitaan. Kun se on ollut mahdollista, on kaikki muukin oleva, mika tahansa maailmassa. Mina tiedan ja tunnen sen. Mina uskon onneeni ja sen tahteen. Se on ilmoitettu minulle, vaikkei olekaan vielä annettu. Olen rauhallinen ja varma. On tapahtunut taika, jota ei mikaan voi purkaa. On kuin olisi kuultu rukous ja siihen vastattu, annettu kuin kohtalon korkea hyväksyminen sellaisesta, missa minut on pantu koetukselle, tunnustuksena, kuin palkkiona siita, etta olen ollut uskollinen siina vahassa, mita minulla on, hanelle, se on: ihanteelleni ja itselleni. Minussa on voitokas varmuus siita, etta olen siis ollut ja tulen myos olemaan onnen erikoisen kaitselmuksen alainen. Mina naen ja selitan kaikki, mita on ollut ja tapahtunut, siina mielessa, etta sinun taytyi tulla, etta se oli niin maaratty siita saakka, kun minut ensi kerran kohtasit. Lahdit juhliille, ojensit minulle laiturilla katesi, et mennytkaan sielta pois, niinkuin luulin, vaan tulit tanne, ja istuit odottamaan minua puutarhan penkillä. Autoithan minua heti, sidoit yhdessa kanssani sakin suun, avasit portin, painoit hatun paahani, avasit aitan oven, heitit minulle portilla kukan.... Jos minulle nyt juuri annettaisiin jotakin muuta taman lisaksi, mina tuskin jaksaisin ottaa sita vastaan.

Sina olet jo taalla, olet taalla siksi, etta olet aina ollut. Olet ollut aina, elamani nakymattomana haltijana, monessa muodossa, nyt ilmestyit vain lopullisessa, siina, missa tulet aina olemaan, kaikkialla niinkuin kuultokuvana kirkon kaari-ikkunassa, jossa, taivaan ollessa harmaan ja tumman, siita ennen nakyi vain himmea hahmo, mutta jossa nyt, auringon sadehtiessa sisaaan taydelta teraltaan, varit hehkuu ja aariviivat elavat. Tata uskoani mina siina itsekseni juhlin. Tama on ensimainen niita onnen hiljaisia pyhia, semmoisia, jolloin ei olla kirkossa, vaan vietetaan se kotona, omassa yksityishartaudessa. Niita on ollut meilla--kuinka paljon! Niista ei toinen tiennyt, et sinakaan aina, vaikka olitkin aina niissa mukana. Kun ei nyt vain kukaan tulisi--mutta ei tule kukaan, ei aitikaan, istuu kai omassa huoneessaan ja pitanee omien aatostensa pyhaa hankin....

Tuli vielä pieni takatalvi siihen kevaaseen, satoi lumen onneni oraaseen....

Missa sina viivyt? Miksi et tulekaan, vaikka olet saanut tiedon?

Saithan heti tiedon, ja mina odotin, etta tulisit samassa, odotin uuden kotisi avaimet valmiina. Odotin paasevani sita sinulle nayttamaan, uutta, vasta valmistunutta, puhdistettua, maalattua.

Et tullut sina paivana, et toisena, et kolmantena, et koko viikolla. Katselin maantielle, kuulostelin jokaisen rattaan ritinaa. Ehka tulet sunnuntaina kirkkoon. Et ollut siella.

Oli mentava jokivarrelle heinaan, laamannin ohi. Ajattelin: ehka naet jo veneen ja riennat avopain rantaan, heilutat liinaa ja huikkaat. Hovissa on vieraita, lienee nimipaiva, syntymapaiva, voi olla vaikka kihlajaiset, niista mina tiedan heidan juhiansa. Istuvat valkoisissaan verannalla ja olkihatuissa, ja naiset harsohameissa, toiset heittavat ayraalla renkaita ilmaan, huudahdellen, hypahdellen, naurahdellen; sina lennatat rengasta tuomarin pojalle, vartalosi notkahtaa, palmikkosi heilahtaa. Et huomaa venetta, vaikka on viitakkeita kokassa ja haravoita perassa.

Menenko maihin? En.

Olisi ollut sinulla kiireempi kaydaksesi, jos tulit tanne sen tahden, kuin jo kuvittelin.

Satoi lumen mielen yli, kaiken taannoisen yli. On kolea olla, epailyn ja epavarmuuden vilu tunkee sieluun ja mieleen--silla en enaa jaksaa uskoa mahdolliseksi mitaan siita, mita olin kuvitellut. Eiko siina ollutkaan mitaan taikaa, etta tulit, eiko merkinnytkaan mitaan, etta istuit ja odotit puutarhan penkillä, avasit portin, kiersit auki aitan lukon ja heitit portilla kukan ja huiskutit tien kaanteessa katta.

Mita sina minusta, semmoinen kuin sina, semmoisesta kuin mina, kompelo, saamaton, sina hieno toisen maailman tyttö, noiden suurellisten sukua. Olen hulluttelija, ainainen luulottelija, parantumaton haaveilija ja unien nakija--enka kuitenkaan jaksaa paasta siita omin voimin eroon, en koskaan.

Raadan siella viikon paivat heinakuun helteessa, lepailen yot viileassa ladossa, saan sen tayteen parhaita heinia, ei ole kaynyt edes aamukaste karhon paalla--kaikki minulle onnistuu, ei vain se ainoa, mita ensin toivon.

Kun palaan, ovat hovin ovet kiinni ja kaikki nakyvät olevan poissa. Kun tulen kotiin, kysyn:

"Onko uusi opettajatar kaynyt?"

"Ei ole nakynyt," aiti melkein arahtaa kankaansa takaa, iskien pirttaa, "ovat kuulemma olleet retkillä pitkin pitajaa ajelemassa vieraidensa kanssa.... Ja taitaa katsella sita omakseen tuomarin poika," aitinsa haastoi.

"Lieneeko jo saanut?"

"En tieda," tiuskaa aiti.

Tulee vasyneen tyomiehen raukea sunnuntai. En valita enaa mistaan. Ei siis ole mikaan muuttunut. Riutuva paiva paistaa iltaisia pihoja pitkin, ilottoman sunnuntain sanomattoman ikava ehtoo, kuva eletysta ja vielä elettavasta. Lepaan aittani ylasillalla ja luen lehteä. Varpuset narskuttavat katon harjalla. Aitivanha istuu kamarinsa ikkunassa, silmalasit nenalla ja tutkii sanaa.

Niin silloin narahtaa portti ja sina tulet yltyleensa valkoiseen puettuna siita sisaan. Sina tulet arasti liukuen kuin metsalintu joskus eksyessaan autioon taloon, niinkuin olisi vahan kiire, niinkuin pelkaisit myohastyvasi, silma tahystellen joka taholle, kummastellen, eiko taalla ollakaan kotona, kolkutat porstuan ovelle, mutta niin arasti, ettei aiti kuule, katsahdat aittaankin pain, huulilla utelias hymy ja silmissa kyseleva, melkein hataytynyt katse, mutta et huomaa minua, silla ylasillan luukku on vain puoleksi auki ja mina en liikahda. Menet puutarhaan, tulet takaisin, kadessa heinankorsi, jota heilutat, istahdat keinulaudalle, suorit helmojasi--ja mina katson sinuun ja naen silmasi, vaikkeivat ne nae minua, naen joka piirteesi, odottavan ilmeesi--kun tietaisin, mita ajattelet? Sina viimein rykaiset ja mina myos, ennenkuin astun aitasta ulos. Sina sanot:--Ah!

"Iltaa," sanon mina.

Olet noussut, ilostunut, punastut, varahdat--mita?

"Voi, annatteko anteeksi," sina sanot ja tarjoat minulle molemmat katesi.

"Mista niin?"

"Etten ole tullut ennen teita kiittamaan."

"Eihan siina mita kiittamista."

"Onhan--kun olette toteuttanut hartaimman toivoni."

"Sehan oli helposti toteutettavissa semmoisilla todistuksilla ja suosituksilla."

"Miten hyvansa, mutta kiitos kuitenkin."

"Kaymmeko sisaan?"

"Istumme tassa."

"Nahkaas, saanko kuitenkin selittaa. Siella oli koko ajan vieraita ja retkia ja kaikenlaista muuta ... ja minun taytyi ... mutta nyt se saa riittaa ... mina melkein karkasin pappilasta. Olin tullessani koululla, mutta en paassyt sisaan."

"Olette saanut maalia hihaanne."

"Kiipesin ikkunaan.... Tahtoisin nyt heti paikalla paasta sinne--jarjestamaan ja toimimaan--milloin voin muuttaa?"

"Milloin tahansa ... kaikkihan on valmiina...." arvelin teidan muuttavan laamannista vasta syksylla."

"Ei, mina muutan sinne heti ... tulin pyytamaan avaimia."

"Ehka saan tulla teita saattamaan ja nayttamaan? Valjastan heti. Kaytte ehka siksi aikaa aidin luo."

"Emmeko mene mielummin jalkaisin?"

"Niinkuin tahdotte."

Aiti tulee.

"Valkoinen kuin morsian--ja jos jo lieneekin--mutta jos olisi totta, mita puhuvat, olisi kai sulhanenkin mukana."

"Ei ole totta, tati kulta," sina sanot tyynesti hymahtaen, ja mina naen, etta se ei ole totta.

"Suottahan mina vain, ilman aikojani," sanoo aiti ja hanen ryppynsa sateilevat, suupielista ja silmain kulmista yli kasvojen.

Suli siihen sen takatalven lumi--eika sita sitten enaa koskaan satanut meidan onneemme.

Muistatko--?... kysyn, silla nythan meita on tasta lahtien naita muistelemassa kaksi--muistathan sen ikimuistoisen ensimaisen kavelyretkemme kesaisena iltana ja yona, aina uudelleen eletyn, joka kerta kun yhdessa kaantelimme onnemme kuvakirjan lehtia.

Silla kavelylla ja sina lampimana kesaisena iltana, joka vahitellen vaihtui viileaksi yoksi, ohi pappilan ja kirkon, ohi kirkonkylan talojen, oikopolkua peltojen lapi, vahan matkaa suuren tyynen jarven rantaa, sitten syrjatietä koulun lehtoiseen niemeen ja sielta takaisin maantielle ja viela raikasta, helahtelevaa hongikkoa siihen, missa erottiin, mutta ei erottukaan--silla kavelylla pantiin koko tulevan elamamme pohja, virisi yhteiselamamme johtosavel soimaan aina tahan paivaan asti.

Et aavistanut, mika riemu taytti rintani, kun mina maantielle tultuamme kysyin:--Menemmeko niittyja myoten suoraan pappilan kautta vai ympari?-- ja sina sanoit:--Menemme ympari, niin emme tapaa heita.--Ovatko ne siella?--Ovat--vaan en valittaisi nyt heista--tahdon olla nyt teidan kanssanne.

Sina kayt toisella puolen tieta, mina toisella, uusi, yltyleensa valkea pukusi tumman vihreaa havumetsaa vasten. Sina vaikenet hetken, sitten se tulee purkautuen, kuin olisi se jo kauan ollut sydameillasi:

"Mina tata tieta siksi, etta saisin kerrankin hairitsematta puhua totisista, joista taalla ei kukaan valita--silla ne totisesti eivat valita muusta kuin niista pienista omistaan, nama taalla niinkuin heikalaiset kaikkialla, ei mitaan yleista harrastusta, ei isanmaallista

innostusta--ei laamannissa, ei pappilassa ... ne melkein saalivat minua, etta olen antautunut opettajaksi ... pitavat sita paahanpistona ... olisi muka niin paljon parempaa ja arvokkaampaa semmoiselle kuin minulle--mina lopulta melkein suutuin ja laksin--oikeassa oli opettajani: 'ei taman kansan kultuuria linnoista kasin luoda--aivan toisista keskustoista kuin kartanoista ja hoveista ja suurista pappiloista uuden ajan valo tulee sateilemaan Suomen saloille.' Ja se on totta--naina kahtena viikkona mina vasta oikein olen sen huomannut--mina olen siita nyt niin varma, niin varma--kun vain voisin ja osaisin!"--ja sina taoit nyrkillä avoimeen kammeneesi.

"Te varmaan voitte."

"Luuletteko?" sina sanoit lampimasti ja astuit askeleen keskemalle tieta omalta puoleltasi, ja mina samoin omaltani, ja me kavelimme kohta rinnakkain, lahekkain, nopein askelin, sinun innostuksesi tahdissa, joka samalla oli tarttunut minuun.

"Taalla ei ole, vaikka toivoin ja luulin, minulle ketaan henkiheimoa, ei ainoatakaan ymmartajaa...."

"Ei taalla ole, ei ole ollut minullekaan."

"Mutta meidan taytyy siis, ainakin meidan olla sita toisillemme. Kylla mina tietaisin, kuinka, kun vain saisin apua jostain. Koulutyo kylla menee, sen tiedan, mutta minusta pitaisi muutenkin herattaa, virittaa--tahdotteko auttaa minua?"

Mina sanon--sydan sykkyralla--etta mina, mita suinkin voin, etta mina kylla--ja etta kokemukseni ovat juuri samat.

"Katsokaa, se menee kylla, kun on se tahto ja se henki. Voi, voi, sita olisi niin sanomattoman paljon,--minun taytyy saada teidat mukaan--tehan olette seka talonpoika etta herra--juuri niinkuin jokaisen olisi oltava tassa maassa, taalla maalla.... Mina heti nahtyani teidat laivassa sain kuin ilmestyksen, etta siina han on, jos missaan, jota tarvitsen: ylioppilaslakki ja kotikutotakki.--Minne te sielta juhlasta yhtakkia katositte?"

"Olitte siella aina niiden minulle vieraiden ymparoimana."

"Niin, niin, se oli sellaista touhua.... Mutta te ihan kuin kartoitte minua."

"Enhan tiennyt, mita olisitte ajatellut, jos olisin tunkeutunut tuntematonna...."

"Te ette ole minulle tuntematon, sanoinhan sen jo heti laivassa!" sina sanoit melkein kiivaasti, ollen leikilla suuttuvinasi ja sitten sille naurahaen, hiukan hamillasi.

"Mita te sanoitte?"

"Etteko enaa muista?"

"Tahtoisin kuulla sen vielä kerran."

"Niin tarkistakaa sitten korvanne ja kuulkaa, että meillä tytoilla oli siellä kullakin 'ihanteemme' ja 'ihastuksemme', ja te olitte langenneet minun osalleni. Nyt sen kuulitte--vielä kerran!

"Saanko vielä kysyä: mikä minussa sitten oli niin ihannoitavaa ja ihastuttavaa?"

"Etteko katsonut siellä koskaan katuikkunaan? Tuommoinen totinen, hirveän totinen, ehkä hiukan ujo, avosilmäinen, otsa aatteellisissa rypyissa, suu asiansymartavassa supussa, lakin reunan alla kahertynyt valkoinen tukan reuna--nyt se on jo hiukan kellertynyt, huomaan--olennoitunut kuva siitä, minkä olin luonut itselleni 'isanmaan toivosta', joka elää vain aatteissa ja ihanteissa, niinkuin minusta pitikin.

"En minä, valitettavasti kyllä, siellä juuri ollenkaan niissä aatteissa ja ihanteissa elänyt ... painvastoin minä menetin senkin vahan, mitä olin sitä ennen omistanut ... ainakin suurimmaksi osaksi."

"Ette te ole mitään menettäneet..."--Ja sitten sinä taas sanoit oikein totisesti: "Ja sentähden täytyy meidän, kahden ja ainoan takalaisen, tehdä liitto."

"Kuinka ajattelette?"

"Työliitto ... valistusliitto ... teidän täytyy vastata kaikkia toiveitani--toteuttaa se ihanteeni ... kuuletteko?"

"Mutta millä tavoin olette ajatellut?"

"Antakaa minulle ensin kätteni ... naemme sen sitten, millä tavalla ... pääasia on aluksi, etten ole taalla missään yksin. Jos ette lupaa, peruutan hakemukseni ja haen itselleni vaikutusalaan jostain muualta."

"Eihän toki, eihän toki--kyllähän minä tietysti teen kaikki, minkä vain voin."

"Kiitos."

"Mitä nauratte?"

"Pelastystanne--että ehkä jaisitte ilman opettajaa."

"Mutta ettehan minua ollenkaan tunne, mistä tiedatte, että minä kelpaan teidän tarkoituksiinne?"

"Jos en tiedä, niin tunnen, aavistan ... kuulen aaneistanne ja näen ilmeestanne ... sitä päitse tati laamanska on kertonut teistä ja toimistanne taalla.--Sieltä niiden vaunut nyt ajavat ... painaamme tahaan, niin ne eivät huomaa."

Laamannin vaunut ajoivat pappilan puistokujaa, jonka tienhaaraan me juuri olimme tulossa, ja me painausimme kiireesti ruispellon suojaan, kunnes ne olivat ohi.

Sina nauroit:

"On kuin me jo olisimme liitossa ... salaliitossa heita vastaan...."

Me nousemme. Sina kurkotat ruiskukan aidan yli ja kiinnitat sen rintaani. Et puhu mitään, se tapahtuu kuin ohimennen. En saa edes kiitetyksi, kun sina samassa hyppaat takaisin maantielle.

Olen kuin suunniltani, kuin huumautunut, en ymmarra vielä, mita tama oikein on. Onko han tullut heidan luotaan kokonaan minun luokseni? Hanko minulle semmoista puhuu, minusta semmoista usko? Tietaa ko han, aavistaako han, mita han oikein on minulle? Eihan tama vain olle mikaan nakohairio, eihan han vain vielä pyrahtane pois niinkuin lintu polulta--eika jaa muuta kuin oksan heilahdus?--Hanko pyytaa minua avukseen, minua yhteistyohon, minua liittoonsa, joka taalla kaiken ikani en ole muuta niin kaivannut kuin apua ja henkiheimoa ja ymmartajaa? Tuleeko han omakseni ... onko jo tulemassa? Olisiko se sittenkin mahdollista? Valittaako han minusta muutenkin kuin aate- ja tyotoverina? Mutta sama se, vaikkapa vain sellaisenakin ... onhan ihmeellista, uskomatonta, etta tama on nyt nain, sittenkuin asken oli niin kokonaan toisin. Mina kysyn tata kaikkea, samalla koko ajan kuullen sinun puhuvan yha edelleen, ja mina vastaan ja alan itsekin suunnitella ja alan innostua--josta sina yha lampenet ja aanesi varahtaa ja povesi nousee ja silmasi tummuu.

Me ohjelmoimme yha edelleen kulkiessamme ohi kirkon ja kirkonkylan talojen. Se on haaveilua enemman kuin suunnittelua. Sinun suunnitelmasi vaihtuvat, sinulla on mielestani aate toinen toistaan onnistuneempi ja tarpeellisempi. (Ne olivat niita, joita kaikkia sitten koetimme toteuttaa.)

"En missaan ole kuullut niin kauniita aania kuin taalla, tuossa kirkossa --minka ihanan kuoron taalla voisikaan saada aikaan! Ja se on saatava aikaan! On ihmeellista, kuinka sellainen kuoro yhdistaa ja kuinka sen kautta paasee heita lahelle, kuinka se kokoo nuoria ja vanhojakin ja kuinka sen ohessa sitten voi heille puhua ja heita innostuttaa ja saada heita mukaan muuhunkin. Me ensin laulatamme heidat hereille heidan omalla laulullaan."

"Kansan laululla kansan."

"Juuri niin, mutta kuulkaa, eihan siella koululla kuulu olevan edes urkuharmoniakaan. Me ryhdymme heti hankkimaan arpajaisia. Ja siihen ainakin taytyy saada nuo herrasvaetkin mukaan. Meilla on tehtavia loppumattomiin, vaikka koko elinajaksemme!"

"Me--! Meilla--!--Vaikka koko elinajaksemme--!"

Tahdon olla, lupaan olla mukana kaikessa--mina sinun kanssasi--me kaksi--

me, sina ja mina.... Herala aatteita ja alotteita, joista ei asken ollut aavistustakaan, loydan itsestani semmoista, jota en olisi uskonut olevankaan. Alkaa nyt, mika sitten jatkui kautta koko elaman, etta sina hedelmoitat, annat uskoa ja luottamusta. Mina aina aloin kuin kuivua, kun sina joskus satuit olemaan poissa.... Eihan se, mita suunnittelimme, ollut mitaan niin erikoisen nerokasta, ei mitaan itsessaan ihmeellista ja uutta, mutta siina oli minulle ihmeellista se, etta me molemmat aioimme samaa, ihailimme ja rakastimme samaa.

Kaikki kay niin luontevasti, olemme kuin vanhat tutut--olemme jo kauan sitten astuneet samoin askelin ja minusta tuntuu kuin olisimme jo kauan sitten sointuneet yhteen, naista jo monesti puhuneet ja sopineet, ja voisimme kulkea kasikadessa. Mina sanon vaha valia: "Niin juuri, juuri sita minakin olen", ja sina sanot samoin--ja sehan se sitten on ollutkin elamanlaulumme ainainen kerronta. Mina sanon, etta juuri naitahan minakin olen kaiken ikani hautonut ja ajatellut, vaikkei minulla ole ollut henkiheimoa eika ymmartajaa.

"Ei minullakaan ole ollut sita, johon olisin oikein sointunut," sina sanot--"muita kuin vanha opettajani," sina sitten hetken kuluttua lisaat.

"Onhan tosin minullakin ollut Tapioseta ja metsanvartijan Johanna ja hanen miehensa."

"Keta ne ovat?" sina kysyt ja mina kerron heista hiukan, mina kerron, etta Johanna oli toinen rakkauteni, kun han oli pieni tytto ja mina viela pienempi poika; ensimainen rakkauteni oli eras punainen tytto, joka onki tuolla pappilan laiturilla.

"Onko teilla ollut montakin rakkautta?" sina kysyt, hymahdat.

"On," sanoin mina samoin ... "oli viela eras tytto koulukaupungissa, jota en edes puhutellut, ja eras laulajatar, joka oli kuin taivaan enkeli, ja Taaton tati, isani sisar."

"Eiko muita?"

"Ja eras, joka oli, mutta jota ei kuitenkaan ollut. Enta teilla?"

"On minullakin ollut--eras, josta en tiennyt, oliko hanta vai eiko."

Mina tahtoisin puhua siita enemman, kertoa koko elamani, paasta sinua viela lahemma. Mina tahtoisin sanoa, mika minusta nayttaa olleen sen tarkoitus: se, etten joutunut taalta pois, voidakseni taalla olla apuna sinulle, kun kerran ehka tulet, etta taalla varta vasten valmistuisin kaikkeen siihen, mihin sina minua taalla tarvitset. Sinahan tarvitset minua, minahan kelpaan sinulle, ennen kaikkia muita, siksi etten ole samanlainen kuin ne muut taalla--ja jos en olisi jaanyt tanne, en olisi sinusta se, mika olen, vaan samanlainen kuin ne muut. Minun elamallani on siis ollut tarkoitus, edeltamaaratty, sinun tahtesi, sita varten, etta voisni olla sinulle apuna. Tahtoisin saada taman kaiken sinulle jotenkuten sanotuksi, jotta tietaisit, ja luottaisit....

Mutta on tultu koulun portille. Se on siina pikku niemessaan vahan yksinaisena, autiona ja suljettuna korjauksen ja puhdistuksen jalelta. Porttikin on tylsty lukossa. Joistain ikkunoista puuttuu viela lasit ja niiden edessa on rumat laudat. Piha on nurmettunut. Mina avaan sinulle ovet ja me kaymme kaikki huoneet. Juhlasalissa sina laulahdat, koettaen sen sointua. Se on hyva, oikein hyva.... Sina huudahtelet ja ihastelet uusia, siisteja huoneita. Sinun huoneestasi on nakoala jarvelle ja yli kirkonkylan peltojen, ja sina huomaat, etta siella kauimpana nakyy meidan talon paaty ja sen katon yli koivut.

"Ehka nakyy sielta tuletкин talvella?"

"Ei nay, ikava kylla."

"Mutta lippu nakyyisi."

"Meilla ei ole lippua."

"Laittakaa se lippu, mina laitan myos."

Suljemme taas ja levahdamme ulkoporstuan penkillä. On kuin innostuksesi yhtakkia olisi jotenkuten laimentunut, niinkuin olisit jostain alakuloinen, epavarma, mutta koettaisit kuitenkin koettamalla pysya vireessa.

"Taalla on nyt tietysti hiukan autiota ja tyhjää, mutta jahka lapset tulevat--miksi koulu ei ala heti? On niin pitkalti syksyyn.... Tuohon taytyy laittaa puutarha--jotain siihen voisi vielakin kylvaa. Mutta mista mina saan hevosen ja miehen--tuletteko te auraamaan sen auki?"

"Mutta aiotteko todellakin heti muuttaa tahan autioon taloon--taalla on teille liian kolkkoa ja yksinaista."

"En voi jaada laamanniin--se on nyt vain niin--enkahan tieda, minne mina muuannekaan."

"Tulkaa meille siksi aikaa--aiti varmaan ottaisi teidat ilolla vastaan-- ja mina myos."

"Ja teko myos?"

Et vastannut sen varmemmin. En saanut selville, mita ajattelit ja aioit. Katsoit minuun vain pitkasti ja silmaa rapayttamatta. Sitten luomesi varahivat ja sina nousit ja me lahdimme. Tie kulki jarven rantaa, korkean hongikon viileata pylvastoa. Sina kavelit vaieten, katsahtaan vain kerran toiselle puolelle tien, missa mina kavelin, ja naytit olevan jossain kaukana.

"Kai mina nyt tulen toimeen koulullakin ... mutta jos tulisin teille siksi aikaa, kunnes koulu alkaa, voisinko olla teille joksikin hyodyksi--mina tarkoitan: jollain tavalla avuksi?"

"Jos valttamatta tahdotte auttaa--"

"Tahdon--valttamatta."

"... niin voittehan auttaa aitia kuinka paljon tahansa hanen kankaissaan ja puutarhassaan ja taloudessaan...."

"Mina osaan lypsaa, osaan kirnuta, osaan leipoa kuinka hienoja leivoksia tahansa!" sina yhtakkia riemahdat.

"Eihan meilla niita niin erittäin hienoja."

"Osaan mina laittaa kalakukonkin!--Mina tulen!--Mutta voisinko auttaa myoskin teita? Osaan haravoida--"

"Ja niittaa--!"

Sina ryopsahdat sille puolelle tieta, missa mina kayn.

"Mina tulen! Kuule sina--en mina osaa enaa teititella--kuulehan, kun mina kesalla ensin autan sinua, niin sinako sitten talvella minua?"

"Sehan sopii."

Me kuljemme yhtakkia kasikadessa. Sina olet, en tieda kuinka, pistanyt katesi kainalooni. En uskalla painaa sita kasivarrellani, en edes sita liikauttaakaan--se kangistuu siihen koukkuunsa, missa se oli, kun tartuit siihen. Et ota sita pois, ennenkuin olemme laamannin tiehaarassa.

"Nyt teidan taytyy--sinun taytyy--kaantya--kiitos, aatetoveri, tyotoveri, kavelykaveri!--Nakemiin!"

Alat menna kiireesti--kaannyt, kuljet muutamia askelia taapain, poskesi hehkuvat ja silmasi sateilevat, riennat puolijuoksua--sitten vielä kerran kaannyt.

"Kuule," mina sanon. "Ela mene sinne, tule meille heti!"

"Mita sanot?" sina kysyt ja pysahdyt vielä kerran.

"Mina sanoin: tule nyt jo meille!"

"Nainko myohaan?"

"Eihan nyt ole myoha--aiti kylla vielä valvoo."

Eparoit lyhyen hetken, sitten sanot:

"Mina tulen!--ja tulet.

Ja me kavelemme takaisin saman tien, jonka asken olimme tulleet.

Aiti vielä valvoo, porttiaitaa vasten nojaten, valkotukka, villahuivi olkapailla, kaarittyna tiukalle kasivarsien ympärille.

"No?" sanoo han.

"Saako tama nuori neiti tulla meille yoksi?"

"Tottahan toki."

"Saanko jaada leipomaan ja kutomaan?--mina osaan!"

"Ja niittamaan ja haravoimaan?"

"Johan nyt toki--mutta aivanko totta, etta tulet meille?"

"Totta...."

"No, voi minun paiviani...."

Muistatko vielä--?--kun sitten jonain paivana sen jalkeen istuimme penkillä puutarhan lehtimajassa.

Minako olin sen ensin sanonut vai sina? Mutta kun se oli sanottu, sanoit sina:

"Tieda--etta olen rakastanut sinua siita pitaen, kuin sinut ensi kerran nain."

"Ja mina sinua jo ennen, kuin sinut nain ... sina olet minulle koko entinen elamani, ja olet tama nykyinen ... ja olet oleva tulevakin ... minulla ei nyt nayta olleen mitaan elamaa, jossa sina et olisi ollut mukana, eika tule olemaan, jossa et olisi oleva mukana."

Sina tartuit heltyen ja sisaisesti haltioituen molempiin kasiini ja sanoit totisesti, hartaasti, melkein juhlallisesti, kasvot kiinteina ja kalpeina:

"Mina olen rakastanut sinua siita alkaen, kun kohtasin sinut siella vanhan kirkon puistossa, kun sina, valkolakki ja kotikutotakki, astelit ajatuksissasi ohitseni, ja vaikket sina silloin etka milloinkaan minua huomannut, niin mina sanoin itselleni: 'Siina han on' ... tai ehka: 'Semmoinen han on oleva' ... ja han oli seka se etta semmoinen. Ja vaikka sina yhtakkia katosit enka tiennyt minne, etka tullut enaa minua vastaan, vaikka odotin--ja vaikka olin menehtya turhan odotuksen ikavaan--enka tiennyt edes, kuka olit, niin sina et koskaan kokonaan haipynyt mielestani. Enka ollut koskaan oikeastaan siita onneton, silla olin varma, etta hanet kerran tapaan, etta aikanaan han tulee, kuinkas ei tulisi--minulle soi sinusta aina savel jostain niinkuin metsasta nakymattoman linnun viserrys."

"Rakas--sina--onko se totta?"

"Minun sielussani ja sydämessäni ei ole koskaan ollut ketään muuta--eikä siinä ole soinnut mitään muuta säveltä kuin sinun eikä ole voinut soida, sillä se oli viritetty sinun soituusi heti, kun se mihinkään viritettiin. Ja jos siinä joskus on pyrkinyt soimaan jokin muu, niin on se soinnut vaarin ja tunne on mennyt umpeen."

Paastit kateni ja virkoit vielä:

"Ja minä tahdon vielä sanoa sinulle sen, että minä tulin juhliille vain sitä varten, että ehkä tapaisin sinut siellä--ja kun kohtasin sinut laivassa, niin minä tiesin, että kohtaloni oli ratkaistu, mutta en uskaltanut sinua lähestyä, koska pelkasin, että ehkä tulisi valittamaan --ja kun kadotin sinut taas, mutta en voinut mennä--ja vain sinua vartenhän minä tulin sitten tänne--ja kun odotin sinua tässä puutarhan penkillä enkä tiennyt, tulisitko, niin en voinut kasittaa, mikä minusta tulisi, jollei tämä sinun talosi olisi oleva minunkin taloni ja sinun aitisin minun aitisin.... Ja nyt olen sanonut minä, mitä minulla oli sanottavana. Sano sinä nyt, mitä sinulla on."

"Jos minä sanoisin, mitä minulla on sanottavana sinusta, niin pitäisi minun sanella sinulle koko elämäni."

"Sanelle."

Minä sanelen ne sinulle, aina iltaisin päivän työn päätyttyä, kaikki, näin kuin tässä. Minä tuon sinulle kaikki, mitä minulla on ollut siihenastista itseäni ja onneani--kaikki nämä kukkaset keuhkailta niityltä. Sinä sanot:--Tuo vielä, tuo vielä!--Ja minä tuon, ja kun tuon, sinä sanot:--Kuule, on ihan kuin olisin nämä ennen nähnyt, kuin olisin ollut siinä kaikessa minäkin mukana!--

Olitkin!

Kun toin sen siitä tämän talon hyvästä haltijasta, jota olin hoitanut ja palvelut ja jolle olin uhrannut parhaani, mitä osasin ja ymmärsin, jotta hän taalla viihtyisi ja menestyisi ja minua seuraisi elämänsä onni, ja kun sanoin, että se haltija, jota niin olin hoitanut ja joka oli tämä taloani ja minua vuorostaan hoitanut, sittenkin kai olit sinä, niin sanoit:

"En minä ollut se, se oli enempi ja parempi kuin minä, mutta minäkin tahdon sitä hoitaa niinkuin sinä, taalla ja sinussa ja minussa, itsemme ja muiden onneksi--hoidamme sitä yhdessä."

Ja kuinka me sitä hoidimme, kaiken hyvän haltijaa--omaksi onneksemme ja muiden ja kuinka koetimme koko tämän maan ja kansankin onneksi--senhän sinä tiedät. Mutta vaikka tiedätkin, niin minä vielä kerron siitä sinulle, sillä niin kauan kuin minulla on, mitä kertoa onnesta ja sinusta, onni ja sinä taalla pysytte. Ja kun minulla ei enää ole niistä mitään kerrottavana, kun kerran päättyvät nämä tuhannen ja yhden onnenpäivän tarinat, silloin päättyköön myöskin minun tarinani, ja minä lähdän ja tulen sinne, missä olet, missäpä sitten olletkin.

End of the Project Gutenberg EBook of Muistatko, by Juhani Aho

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUISTATKO ***

This file should be named 7muis10.txt or 7muis10.zip

Corrected EDITIONS of our eBooks get a new NUMBER, 7muis11.txt
VERSIONS based on separate sources get new LETTER, 7muis10a.txt

Produced by David Starner, Tapio Riikonen and Distributed Proofreaders

Project Gutenberg eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the US unless a copyright notice is included. Thus, we usually do not keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

We are now trying to release all our eBooks one year in advance of the official release dates, leaving time for better editing. Please be encouraged to tell us about any error or corrections, even years after the official publication date.

Please note neither this listing nor its contents are final til midnight of the last day of the month of any such announcement. The official release date of all Project Gutenberg eBooks is at Midnight, Central Time, of the last day of the stated month. A preliminary version may often be posted for suggestion, comment and editing by those who wish to do so.

Most people start at our Web sites at:

<http://gutenberg.net> or

<http://promo.net/pg>

These Web sites include award-winning information about Project Gutenberg, including how to donate, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter (free!).

Those of you who want to download any eBook before announcement can get to them as follows, and just download by date. This is also a good way to get them instantly upon announcement, as the indexes our cataloguers produce obviously take a while after an announcement goes out in the Project Gutenberg Newsletter.

<http://www.ibiblio.org/gutenberg/etext03> or

<ftp://ftp.ibiblio.org/pub/docs/books/gutenberg/etext03>

Or /etext02, 01, 00, 99, 98, 97, 96, 95, 94, 93, 92, 91 or 90

Just search by the first five letters of the filename you want, as it appears in our Newsletters.

Information about Project Gutenberg (one page)

We produce about two million dollars for each hour we work. The time it takes us, a rather conservative estimate, is fifty hours to get any eBook selected, entered, proofread, edited, copyright searched and analyzed, the copyright letters written, etc. Our projected audience is one hundred million readers. If the value per text is nominally estimated at one dollar then we produce \$2 million dollars per hour in 2002 as we release over 100 new text files per month: 1240 more eBooks in 2001 for a total of 4000+ We are already on our way to trying for 2000 more eBooks in 2002 If they reach just 1-2% of the world's population then the total will reach over half a trillion eBooks given away by year's end.

The Goal of Project Gutenberg is to Give Away 1 Trillion eBooks! This is ten thousand titles each to one hundred million readers, which is only about 4% of the present number of computer users.

Here is the briefest record of our progress (* means estimated):

eBooks Year Month

1	1971	July
10	1991	January
100	1994	January
1000	1997	August
1500	1998	October
2000	1999	December
2500	2000	December
3000	2001	November
4000	2001	October/November
6000	2002	December*
9000	2003	November*
10000	2004	January*

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been created to secure a future for Project Gutenberg into the next millennium.

We need your donations more than ever!

As of February, 2002, contributions are being solicited from people and organizations in: Alabama, Alaska, Arkansas, Connecticut, Delaware, District of Columbia, Florida, Georgia, Hawaii, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, North Carolina, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, South Dakota, Tennessee, Texas, Utah, Vermont, Virginia, Washington, West Virginia, Wisconsin, and Wyoming.

We have filed in all 50 states now, but these are the only ones that have responded.

As the requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund raising will begin in the additional states. Please feel free to ask to check the status of your state.

In answer to various questions we have received on this:

We are constantly working on finishing the paperwork to legally request donations in all 50 states. If your state is not listed and you would like to know if we have added it since the list you have, just ask.

While we cannot solicit donations from people in states where we are not yet registered, we know of no prohibition against accepting donations from donors in these states who approach us with an offer to donate.

International donations are accepted, but we don't know ANYTHING about how to make them tax-deductible, or even if they CAN be made deductible, and don't have the staff to handle it even if there are ways.

Donations by check or money order may be sent to:

Project Gutenberg Literary Archive Foundation
PMB 113
1739 University Ave.
Oxford, MS 38655-4109

Contact us if you want to arrange for a wire transfer or payment method other than by check or money order.

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation has been approved by the US Internal Revenue Service as a 501(c)(3) organization with EIN [Employee Identification Number] 64-622154. Donations are tax-deductible to the maximum extent permitted by law. As fund-raising requirements for other states are met, additions to this list will be made and fund-raising will begin in the additional states.

We need your donations more than ever!

You can get up to date donation information online at:

<http://www.gutenberg.net/donation.html>

If you can't reach Project Gutenberg,
you can always email directly to:

Michael S. Hart <hart@pobox.com>

Prof. Hart will answer or forward your message.

We would prefer to send you information by email.

****The Legal Small Print****

(Three Pages)

*****START**THE SMALL PRINT!**FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS**START*****

Why is this "Small Print!" statement here? You know: lawyers. They tell us you might sue us if there is something wrong with your copy of this eBook, even if you got it for free from someone other than us, and even if what's wrong is not our fault. So, among other things, this "Small Print!" statement disclaims most of our liability to you. It also tells you how you may distribute copies of this eBook if you want to.

***BEFORE!* YOU USE OR READ THIS EBOOK**

By using or reading any part of this PROJECT GUTENBERG-tm eBook, you indicate that you understand, agree to and accept this "Small Print!" statement. If you do not, you can receive a refund of the money (if any) you paid for this eBook by sending a request within 30 days of receiving it to the person you got it from. If you received this eBook on a physical medium (such as a disk), you must return it with your request.

ABOUT PROJECT GUTENBERG-TM EBOOKS

This PROJECT GUTENBERG-tm eBook, like most PROJECT GUTENBERG-tm eBooks, is a "public domain" work distributed by Professor Michael S. Hart through the Project Gutenberg Association (the "Project").

Among other things, this means that no one owns a United States copyright on or for this work, so the Project (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth below, apply if you wish to copy and distribute this eBook under the "PROJECT GUTENBERG" trademark.

Please do not use the "PROJECT GUTENBERG" trademark to market any commercial products without permission.

To create these eBooks, the Project expends considerable efforts to identify, transcribe and proofread public domain works. Despite these efforts, the Project's eBooks and any medium they may be on may contain "Defects". Among other things, Defects may take the form of incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other eBook medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below, [1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending an explanatory note within that time to the person you received it from. If you received it on a physical medium, you must return it with your note, and such person may choose to alternatively give you a replacement copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alteration, modification, or addition to the eBook, or [3] any Defect.

DISTRIBUTION UNDER "PROJECT GUTENBERG-tm"

You may distribute copies of this eBook electronically, or by disk, book or any other medium if you either delete this "Small Print!" and all other references to Project Gutenberg, or:

[1] Only give exact copies of it. Among other things, this requires that you do not remove, alter or modify the eBook or this "small print!" statement. You may however, if you wish, distribute this eBook in machine readable

binary, compressed, mark-up, or proprietary form, including any form resulting from conversion by word processing or hypertext software, but only so long as *EITHER*:

[*] The eBook, when displayed, is clearly readable, and does *not* contain characters other than those intended by the author of the work, although tilde (~), asterisk (*) and underline (_) characters may be used to convey punctuation intended by the author, and additional characters may be used to indicate hypertext links; OR

[*] The eBook may be readily converted by the reader at no expense into plain ASCII, EBCDIC or equivalent form by the program that displays the eBook (as is the case, for instance, with most word processors); OR

[*] You provide, or agree to also provide on request at no additional cost, fee or expense, a copy of the eBook in its original plain ASCII form (or in EBCDIC or other equivalent proprietary form).

[2] Honor the eBook refund and replacement provisions of this "Small Print!" statement.

[3] Pay a trademark license fee to the Foundation of 20% of the gross profits you derive calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. If you don't derive profits, no royalty is due. Royalties are payable to "Project Gutenberg Literary Archive Foundation" the 60 days following each date you prepare (or were legally required to prepare) your annual (or equivalent periodic) tax return. Please contact us beforehand to let us know your plans and to work out the details.

WHAT IF YOU *WANT* TO SEND MONEY EVEN IF YOU DON'T HAVE TO?

Project Gutenberg is dedicated to increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form.

The Project gratefully accepts contributions of money, time, public domain materials, or royalty free copyright licenses. Money should be paid to the:
"Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

If you are interested in contributing scanning equipment or software or other items, please contact Michael Hart at:
hart@pobox.com

[Portions of this eBook's header and trailer may be reprinted only when distributed free of all fees. Copyright (C) 2001, 2002 by

Michael S. Hart. Project Gutenberg is a TradeMark and may not be used in any sales of Project Gutenberg eBooks or other materials be they hardware or software or any other related product without express permission.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*
.]

*END THE SMALL PRINT! FOR PUBLIC DOMAIN EBOOKS*Ver.02/11/02*END*

or damaged

disk or other eBook medium, a computer virus, or computer

codes that damage or cannot be read by your equipment.

LIMITED WARRANTY; DISCLAIMER OF DAMAGES

But for the "Right of Replacement or Refund" described below,

[1] Michael Hart and the Foundation (and any other party you may

receive this eBook from as a PROJECT GUTENBERG-tm eBook) disclaims

all liability to you for damages, costs and expenses, including

legal fees, and [2] YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE OR

UNDER STRICT LIABILITY, OR FOR BREACH OF WARRANTY OR CONTRACT,

INCLUDING BUT NOT LIMITED TO INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE

OR INCIDENTAL DAMAGES, EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE

POSSIBILITY OF SUCH DAMAGES.

If you discover a Defect in this eBook within 90 days of

receiving it, you can receive a refund of the money (if any)

you paid for it by sending an explanatory note within that

time to the person you received it from. If you received it

on a physical medium, you must return it with your note, and

such person may choose to alternatively give you a replacement

copy. If you received it electronically, such person may choose to alternatively give you a second opportunity to receive it electronically.

THIS EBOOK IS OTHERWISE PROVIDED TO YOU "AS-IS". NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, ARE MADE TO YOU AS TO THE EBOOK OR ANY MEDIUM IT MAY BE ON, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR A PARTICULAR PURPOSE.

Some states do not allow disclaimers of implied warranties or the exclusion or limitation of consequential damages, so the above disclaimers and exclusions may not apply to you, and you may have other legal rights.

INDEMNITY

You will indemnify and hold Michael Hart, the Foundation, and its trustees and agents, and any volunteers associated with the production and distribution of Project Gutenberg-tm texts harmless, from all liability, cost and expense, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following that you do or cause: [1] distribution of this eBook, [2] alterat